Sayı 35 İKİNCİ KÂNUN 1936 Cilt 6

ÜLKÜ

HALKEVLERİ DERGİSİ

Bu sayımızda başyazı İsmet İnönü'nün Millî ekonomi ve artırma haftasını açış söylevidir

İÇİNDEKİLER

Bu sayımıza ilâve

Recep Peker'in İnkılâb Dersleri

AYDA BİR ÇIKAR SAYISI 25 KURUŞ

Sayı: 35
Cilt: 6
İkincikânun 1936

ÜLKÜ
HALKEVLERİ DERGİSİ

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ'nün ALTINCI MİLLÎ EKONOMİ VE ARTIRMA HAFTASI AÇIŞ SÖYLEVİ

(Ankara Halkevi: 12 İlkkânun 1935)

« — Tasarruf ve Yerli malı haftasını açıyorum. Tasarruf ve Yerli malı haftasının başlangıcında söz söylemek memleketin ekonomik vaziyetini açık ve umumî bir surette mütalâa etmek aynı zamanda benim için de, hükûmet için de iktısadî sahada memlekete imtihan vermektir. Her geçen seneki faaliyetimizi hulâsa ederek gelecek sene için yeni bir adım, yeni bir hamledir.

Gelecek sene için şimdi anlıyacağımız verimlerden ve misallerden daha önemli ve daha parlak neticeler ve faydalar alacağımıza şüphe yoktur.

Ürünlerimizin vaziyeti

Elimdeki notlardan parça parça size memleketin ekonomik faaliyetinin muhtelif sahalarda ve istikametlerdeki cereyanı hakkında malûmat arzetmek isterim.

Bu sene mahsullerimiz, geçen senekinden daha az para etmemiştir. Bu sene harice çıkardığımız malların satış fiatı geçen seneki fiatlardan daha az değil, hattâ daha fazladır.

Bu sene fiatların düşmemesi -bilhassa dikkatinizi celbetmek noktasından arzedeceğim ki - çok istifadeli olmuştur.

Üzümlerimiz

Meselâ üzüm geçen sene alınan mahsulden çok daha fazladır. Geçen sene hatırımda kaldığına göre 50 milyon kilo almıştık. Bu yıl aldığımız mahsul 80 milyon kilodur. Böyle büyük mikyasta istihsale rağmen takriben aynı fiat seviyesini tutmuş olması, mahsulün değerini muhafaza etmesi alıcımızın eksilmeyip artmış

olduğunu göstermektedir. Fakat mahsulün kıymetini tutmasında yalnız bu satışlar değil, devletin piyasaya müdahale edip tedbir almış olmasının da esaslı bir tesiri ve faydası olduğu kanaatindeyim.

Fındıklarımız

Aynı vaziyeti fındıkta da görüyoruz. Bu yıl fındık, geçen seneki mahsulden daha çok olduğu halde piyasada daha fazla tutuldu. Bunun da sebebi yukarda söylediğim gibi alıcılarımızın daha müsaid olması ve devletin aldığı tedbirler neticesidir.

Tütünlerimiz

Tütün de bu sene geçen sene elde ettiğimiz miktardan daha çoktur. Hattâ tütünün fiatı, geçen seneki fiatlardan da fazladır.

Harice gönderdiğimiz mallar için birkaç misal verdim. Pamukda, yünde, tiftikte de vaziyet hemen aynıdır.

Mallarımız kâfi değildir

Çıkardığımız malları umumiyetle iyi bir fiatla satabiliyoruz. Yalnız bütün memleket hep beraber düşünmelidir ki içerde ve dışarda satmak için yetiştirdiğimiz mallar kâfi değildir. Her sene biraz daha fazlasını yetiştirmeliyiz ve böyle yaparken hatırımızdan çıkmamalıdır ki, her yetiştirdiğimiz fazlayı daima iki misline çıkarmamız için el birliğiyle çalışmamız lâzımdır. Şunu da söyliyebilirim ki bir zamanlar, iki misli fazla mahsul almağa çalışmamız lâzımdır demiştim. O zaman mallarımızın çokluğundan ve fiatların düşüklüğünden şikâyet herkesi o kadar yıldırmıştı ki, fazla mal istihsal etmek için kâfi gayret gösterilmiyordu. Senelerdenberi çok alıcısı olan mallarımızın verimini artırmak yolunda aldığımız neticeler kâfi değildir. Zannediyorum ki gelecek sene için hem tedbir olara hem anlayış olarak fazla mal yetiştirmek için müsbet neticelere varmak hususunda çak gayret sarfetmeğe mecbur kalacağız.

İç fiatlar meselesi

Bütün bu mühim noktalar arasında, huzurunuzda işaret etmek istediğim bir nokta daha vardır. O da iç fiatlar meselesidir. Biz pamuk, yün, ipek gibi maddelerimizi içerde beynelmilel fiatlardan daha pahalı alıyoruz. Pamuğa, yüne, ipliğe, içerde verdiğimiz para, bu malların arsıulusal piyasalardaki fiatlardan daha pahalıdır. Bu, hem içerde alıcının olmasından hem de dışarda bu malların kliringe bağlı müşteri memleketler bulunmasındandır.

Bütün memleket bu sözleri işitmelidir ki, bu yol, tabiî bir yol değildir. İptidaî madde fiatlarının pahalı ve yüksek olması üzerinde alışılması icab eden ekonomik bir vaziyet değil dir. Gaye bu malları çoğaltmak ve bu malların fiatını ucuzlatmaktır ki gerek sanayi sahasında ve bilhassa harice satışta fiatlarımız gitikçe daha tutumlu olsun. Fiatların normal bir hale gelmesinin çaresi bolluktur.

Dolaştığım yerlerde gördüm, ne kadar mahsul alırsak o nisbette alıcı buluyoruz.

Ekinlerimiz

Belli başlı ziraat mahsullerimizden

bahsettikten sonra bu arada ekinden de kısaca bahsedeceğim. Bu sene ekinimiz geçen seneye nazaran mikdarca daha az oldu. Hattâ bir aralık bütün ihtiyacımıza yetişmiyeceği zannedildi. Tahminimize göre hububat mahsulümüz kendi ihtiyacımıza kâfi gelecektir. Asıl mühim olan mesele, kâfi gelecek veya kâfi gelmiyecek senelerde hububatımızın fiatı üzerinde gelip geçen fiatı dalgasıdır ki buna nihayet azamî bir had tayin etmek vazifelerimiz arasında olacaktır.

Fabrikaların satış fiatları

Arkadaşlar ! Sırası gelmişken size ve bütün memlekete bu sene ekonomik politika olarak fabrikaların satış fiatları üzerinde aldığımız tedbirleri kısaca anlatmak isterim.

Biliyorsunuz ki belli başlı birkaç mahsulümüzün dahilde istihlâkini artırmak için, hükûmetin fiatlar üzerinde yaptığı müdahalelerden hissolunacak müspet neticeler alınmıştır.

Devletin fedakârlığı

Bu maksadla, tuzda, şekerde, çimentoda, kömürde fiat kontrolu ve fiat indirmeleri yaptık. Hazineden fedakârlıklar yaptık. Bunların memlekette kolayca, ucuzca ve bolca sarfedilmeleri için çalıştık. Dahilde esaslı maddelerimizin fiatlarını ucuzlatmak hükûmetçe başlı başına bir ekonomik siyasa olmuştur. Bu yolda hazine fedakârlığı göze almıştır. Mikdar ne olursa olsun bunu makul ve doğru bir fedakârlık olarak kabul ettik.

İlk sene yaptığımız tecrübeler istihlâk noktai nazarından çok ümid verici olmuştur. Meselâ şekerden indirdiğimiz fiata mukabil istihlâkin o nisbette artmış olduğunu görüyoruz. Fakat biz fiatları indirirken ilk zamanlarda bu kadar iyi bir netice alacağımızı zannetmiyorduk. Yani istihlâkin bu derece artacağını tahmin etmiyorduk. Henüz altı aylık bir devre içindeyiz. Zannediyorum ki fiat indirmek suretile istihlâkin artımının mikdarı sene sonunda yüzde 20, yüzde 25 e varacaktır.

Ucuz fiatlar

Fabrikalarımızın azami randımanla işliyebilmeleri istihlâkin artmasiyle kabildir. İstihlâkin artması ise ucuz fiatlara bağlıdır. Onun için gerek kurulan fabrikaların mahsullerini ucuz ve bol olarak sarfetmek ve gerekse dahilde müstehliklerin ihtiyaçlarını geniş ve kolay olarak tedarik etmeleri için rasyonel çalışmayı esaslı bir politika olarak takib etmekteyiz. Bu, bir süs ve heves değildir. Bu sene aynı zamanda diğer maddeler üzerinde de takib edeceğiz.

Kömür ve elektriğimiz

Bundan sonra kömür ve elektrikten bahsedeyim : Kömüre başladık. Aldığımız tedbirler fiat üzerinde derhal tesirini gösterdi. Fakat mesele bu kadarla kalmıyacaktır. Kömür meselesini bütün memleketin esaslı ihtiyacı olarak ele aldık. İşliyen ocaklarımız fena işliyor. Ve bir çok yerlerde kömür madenlerimiz, gerek taş kömürü, gerek linyit havzalarımız metrûk bir haldedir. Halbuki işliyenleri rasyonel, fennî ve

bütün vesaitle mücehhez olarak işlemesi bu memleket için hayatî bir meseledir. İşlememekte olanlar için vasıta ve çare bularak, onları da faaliyet sahasına getirmek gene bu memleket için müstacel ve elzem bir çaredir. Onun için gerek bu sene ve gerek önümüzdeki senelerde bu iş üzerinde lâzımgelen tedbirleri alacağız.

Bugünkü medeniyetin temeli

Yalnız fabrikalarda, yollarda değil, evlerde de kömürü kolay, ucuz ve bol tedarik etmeği temin edeceğiz. Memleketin yarısı henüz kömür yakmıyor. Hiç değilse memleketin yarısını kömüre alıştırmak ve sarfettirmek lâzımdır.

Bugünkü medeniyet kömüre ve demire istinad eder. Kömürsüz ve demirsiz bir medeniyetin yürüyeceğini iddia etmek boş bir sözdür. Görüyorsunuz ki kömür ve demir üzerinde ne kadar esaslı bir kanaat sahibiyiz.

Elektrikten de bir iki kelime ile bahsetmek isterim. Elektrik fiatının ucuzlatılmasına ve bu suretle istihlâkinin bollanmasına dikkatle gayret edeceğiz. Memlekette elektriğin çoğalması ve fiatlarının indirilmesi için mütemadiyen çalışmaktayız. Bu esaslı maddeler üzerinde istihlâki kolaylaştıran ve genişleten bir ekonomik kontrol siyasetidir. Bu, yalnız devletin tazminatı ile semere verebilecek bir iş değildir. Sırasında kanuni tedbirlere müracaat etmek, ve sırasında devletin bizzat vesait ve para tedarik ederek, ortaya teknik müesseseler koyarak bunları kendisinin vücuda getirmesidir.

Yeni eserlerimiz

İlk beş yıllık sanayi programının tatbikinden olarak bu sene cam fabrikası işlemeğe başladı. Bu fabrikanın temeli geçen sene atılmıştı. Gene geçen sene temeli atılmış olan sömikok fabrikası da işlemeye başlamıştır.

Az bir zaman zarfında her üç fabrikada azamî randımanla çalışmak için istidad göstermeğe ve mesafe almağa başlamıştır. Bunlardan başka, nisbetleri küçük olan müesseselerden Bakırköy fabrikası daha geçen seneden işlemeye başlamış bulunuyordu. Gülyağ ve kükürt fabrikaları da işlemektedir.

Daha birkaç gün evel büyük fabrikalardan Bursada ve Gemlikte sun'i ipek ve merinos yünü fabrikalarımızın temelerini attık.

Dış ticaretimizin temelleri

Dış ticaret işi esas olarak kliringe istinad ediyor. Denkleşme ile yapılan ticaret mal aldığımız kadar mal satmaya yahut sattığımız kadar mal almaya imkân vermektedir. Geçen sene içinde kliring muameleleri bir çok memleketlerle muntazam olmuştur, ve ticarî muamelâtımız genişlemiştir.

Kliring yaptığımız memleketlerin hemen hepsi ile, ayrıca şu veya bu vesile ile mevcud olan borçlarımızı ödemek için bir pay bırakmaları esas olarak edilmiştir.

Arsıulusal mübadelede, yalnız ticaret muvazenesini değil, ödeme muvazenesini de esaslı olarak göz önünde

tutuyoruz. Dünyanın bugünkü durumunda bilhassa bizim gibi inkişaf halinde bulunup ta dışardan birçok mal satın almağa mecbur olanlar *için ödeme kabiliyeti esaslı bir noktadır. Harice olan tediyelerimiz ve muhtelif vesilelerle mevcud olan borçlarımızın ödenmesi intizamla cereyan etmektedir. Dünyanın bugünkü halinde ödeme muvazenesini hafif görerek bütün milletin ticari, iktısadi hayatını tesadüfe terketmek mümkün değildir. Bunun için bütün müsbet tedbirler alınmalıdır. Heyeti umumiyesi itibariyle kliring bizim ticaretimize genişlik vermiştir.*

Demiryollarımız

Bu sene yeni demiryolları açtık. Senelerden beri takib edilen nafıa programında bu sene aldığımız neticeler övünülecek ve sevinilecek yüksek neticelerdir. yeni açılan demiryollarımızı yalnız devletin emniyeti, memleketin imarı noktai nazarından değil, bilhassa ekonomik genişlemesi bakımından da ileri bir hamle saymak lâzımdır.

Son günlerde İstanbul borsasında buğday fiatları üzerinde konuşulurken gazetelerden biri şu kadar sene evvel gene İstanbulda nufus bugünkünün yarısı kadarken böyle bir zahire buhranı baş gösterince Kayseriden 200 deve yükü zahire gönderilmesi için emir verildiğini bir vesika olarak neşretmiştir. Halbuki bugün bir iki gün evvel haber aldım, İstanbul piyasasına demiryollarımız sayesinde Diyarbekirden hububat gönderilmiştir. (Alkışlar) Ziraat bankası şuradan buradan yaptığı istoklar arasında Diyarbekir'de ve Urfa'da da ayrıca stoklar yapmağa başlamıştır. Görüyorsunuz ki memlekette piyasa birliği, bütünlüğü ve her hususta olan bağlılığı gün geçtikçe kökleşiyor. (Alkışlar)

Büdcemiz

Büdce hakkında biraz izahat vereyim :

Geçen sene büdçemiz 185 milyon idi. Sene nihayetinde 192 - 193 milyon lira bir varidatla yani 7,8 milyon fazla bir varidatla kapanmıştı. 193, hattâ 194 milyona yakındır. Yalnız ehemmiyetli bir noktaya dikkatinizi celbederim: Büdçe yayıldıktan sonra varidat arasında mühim bir yekûn tutan tuzdan yüzde 50, şekerden de yüzde 30 a yakın fiat tenzilâtı yapılmıştır. Bu tenzilât, hazinenin varidatından yapılmıştır. Nazari olarak yapılan indirmeler hesap edilecek olursa tuzdan 3, şekerden 4, milyona yakın bir indirme olmuştur.

Bu yılın 6 aylık tahakkukunda varidatımız, bu fedakârlığa rağmen, hazinede tabii olarak eksilmesi beklenilen varidat temin edildikten başka bir iki milyon liralık fazlalık da arzediyor. (Alkışlar)

Gittiğimiz yolun ve memleketin malî ve iktısadi bünyesinin ne kadar sağlam olduğuna bu rakamlardan daha canlı bir misal olamaz.

Memleketin ihtiyacı ve yapacak işlerimiz

Arkadaşlar; memleketin inkişafı ve ilerlemesi için sarfetmeğe mecbur olduğumuz gayretlerin büyüklüğü ve yüksekliği daima göz önünde bu-

lundurulmalıdır. Bütün bu verdiğim malûmatı, hep hoşunuza gitmekle beraber, bizim yapmağa mecbur olduğumuz şeyler için tatmin edici bir ölçü olarak kabul etmemeliyiz. Yaptıklarımızdan daha fazla şey yapmak bizim için her gün daha kuvvetli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Memleketin ihtiyacı çoktur. Yapacak işlerimiz o nisbette vardır. İlk sanayi programı daha yarı yarıya tahakkuk etmişken, verdiği müsbet neticeler o kadar teşvik edici oldu ve o kadar gözümüzü açtı ki, bir taraftan onun muayyen zamanda bitirilmesi için çalışırken bir taraftan da diğer programın tatbikine geçmek için hazırlanıyoruz.

Kezalik bundan 3,4 yıl evvel mahsullerimizin ne para edeceği ve nereye satılabileceği endişesi içinde iken, bugün aradığımız ve istediğimiz ve dört elle takib etiğimiz hedef, hiç olmazsa mahsullerimizi iki misline yükseltmek için tedbirler aramaktır. Vaziyet genişledikçe ihtiyaç da o nisbette artıyor ve bu ihtiyaç kendisini derhal gösteriyor.

Bütün vatandaşların memleketin iktısadî bünyesinin sağlamlığına, memleketin varlığına ve istikbaline katî bir inan ile bağlanmaları, memleketin ilerlemesi için yeni yeni programlar yapılmasına imkân verecektir.

Vatandaşların vazifesi

Arkadaşlar ; bütün memleketin sözlerimi duyması lâzımdır. Bu memleketin ihtiyaçlarını temin etmek için yeni programlar, yeni faaliyetler, yeni yollar, yeni limanlardan bahsettiğim zaman, yapılması daha iyi olacak mevzulardan değil, yapılması gayrı kabil tehir olan esaslı vazifelerden bahsediyoruz. (Şiddetli alkışlar) Onun için bütün vatandaşların memlekete inananarak çare bulmakta çabuk yürümeleri ve gayret göstermeleri için birbirleriyle müsabaka yapmaları bir vazife ve bir borçtur. (Alkışlar)

Millî paramızın muhafazası

Arkadaşlar: sağlam bir büdçeye istinaden mütemadiyen ilerliyen iktısadî bünyenin sarsılmaz bir halde oluşu, bu memleketin millî parası; sağlam bir büdçeye istinad ederse ve o memlekette sarfolunacak para hiç olmazsa yüzde 50 ye yakın miktarda büdçeye yeni gelir temin edebilecek şeylere sarfolunursa o memleketin parası en sağlam bir para olur. Millî para için tehlike sayılacak bir tek mevzu, haricî ticaret mevzuudur ki o da bugünkü usuller dahilinde devletin doğrudan doğruya kudretli ve tecrübeli elindedir. Kudretli elinde diyorum. Çünkü B. M. Meclisi millî parayı muhafaza etmek için lâzım olan tedbirlerin kâffesine zamanında tevessül etmiştir ve bu müsellemdir. Millî parayı sağlam tutmak için lâzım olan anasırın kâffesi mevcuttur ve bir tedbir mahiyetinde olarak hükûmetin daima elindedir. Millî para üzerinde bu kadar açık söylemekten maksadım, paranın kıymetini muhafaza etmek için katî bir azim sahibi olduğumuzu anlatmak içindir Geçen tecrübeler göstermiştir ki bu memlekette saklanacak ve kıymetine güvenilecek para, yalnız Türk parasıdır. Kezalik

tecrübeler göstermiştir ki B. M. Meclisi ve onun hükûmeti parayı tutmak kararını muhafaza ettikçe paramızın herhangi bir sarsıntıya maruz kalmasına imkân yoktur. Ancak paranın kıymetini korumak sayesindedir ki küçük tasarrufları memleketin imarına sarfetmek için vatandaşları teşvik edeceğiz.

Ahenkli çalışma

Arkadaşlar; memleketin malî vaziyeti, büdçesi, iktısadî faaliyeti üzerinde söylediğim sözler hakikatin tâ kendileridir. Hiç bir noktayı gizlemeden açıkça söylüyorum. Bu bir haftalık tasarruf haftası faaliyetinde büyük mütehassıslarımız, büyük mesuliyet adamlarımız memleketin iktısadî faaliyetinin her sahasında size malûmat vereceklerdir. Bu malûmatın hepsi Atatürk Türkiyesinin Atatürk rejiminin açılmağa, ilerlemeğe doğru nasıl emniyetle yürüdüğünü gösteren vesikalardır. Fakat bu muvaffakiyetlerin ve ilerlemelerin esası memleketin dahilde ahenkli bir çalışma için iyi geçinme, birbirini iyi tanıma ve tamamlama hususunda hassas ve çok olgun olmasını ister. Bilhassa haricî hâdiselere karşı bütün memleketin kuvvetli ve toplu bir halde çalışması ve hâdiselere hazır bulunması lâzımdır (alkışlar).

Çalışmanın esası emniyettir

Memleket içinde, ev içinde rahat ve geniş çalışmanın esası emniyettir, emniyet! (Alkışlar) Emniyet vasıtalarının en başında bulunan nokta, milletin kendi içindeki beraberliği kudreti, inanışı ve icabederse azmi ve cesaretidir. (Şiddetli alkışlar) Son seneler zarfında arsıulusal hâdiseler, geçirilen endişeleri büsbütün izale edecek bir manzara göstermedi. Bilâkis şurada ve burada zuhura gelen hâdiseler, yüksek dikkatinizi ehemmiyetle celbedecek bir noktada ve kıymettedir. Biz bu hâdiselerin karşısında sulhun mudafaza olunması için ciddi ve samimî hislerle mütehassisisiz. Fakat hâdiselerin şu veya bu şekilde nerelere kadar gideceğini takib etmekten de biran geri durmıyoruz. Ve durmıyacağız. (Alkışlar) İnsanlığın faydası ve bilhassa içinde bulunduğumuz yakın mıntakaların menfaati için sulhu muhafaza etmek uğrunda Türkiye, elinden geleni yapacaktır. (Bravo sesleri) Herhangi bir hâdise karşısında Türkiye'nin kendi varlığını muhafaza etmek için kâfi derecede kuvvetli ve kudretli olduğuna herkesin inanması, memleketin iktısadî bakımından da büyük bir kuvvettir, büyük emniyettir. (Alkışlar)

Millî müdafaa meselesi

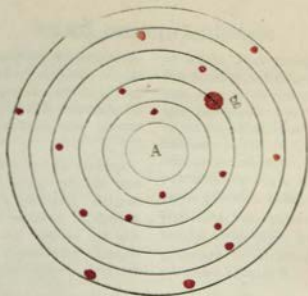
Arkadaşlar; memleketin müdafaa meselelerini ve müdafaa vasıtalarını, iktısadî vasıtalar gibi daima göz önünde bulundurmak lâzımdır. (Bravo sesleri) Onun için Türk milleti her memleket kadar, fakat çok memleketten fazla millî emniyet meselelerinde kâfi derecede hassastır ve kâfi derecede hassas olmasını bilecek kadar tecrübe geçirmiştir.

Onun için millî müdafaa meselelerinde, millî müdafaa vasıtaları kadar ehemmiyet verdiğimiz nokta, milletin dahilî politikasında vüzuhu, be-

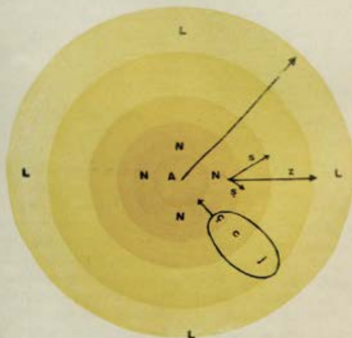
raberliği, anlayıştaki salabeti, istikbale olan inanıdır ve bütün bunlar Atatürkün yüksek ve isabetli görüşü ile bütün milleti kendi etrafında bir kişi gibi toplıyabilmek için garanti altına alınmıştır.

Cumuriyet ilerliyen bir varlıktır

Arkadaşlar; Cumuriyet, her sene her sahada geniş adımlarla ileliyen ve yükselen bir varlıktır. Çalışmak için ilerlemek için bizden her gün daha fazla hız istemektedir. Cumuriyet çocukları, Cumuriyet devrinin ve büyük Türk varlığının kendisinden istediği vazifelere bütün yüreğile, azmi ile devam etmek ve bunun için her şeyden evvel çok çalışmak ve bütün edindiklerini memleketin hayrına ve ilerleyişine hasretmek mecburiyetindedirler. (Alkışlar) Büyük istikbale doğru ilerleyen Türkiyenin çocukları çalışmalarında, anlayışlarında ve vatanseverliklerinde hergün birbirleriyle yarış edercesine çalışmağa ve ilerlemeğe başlamıştır. (Sürekli alkışlar)

Şekil — I.

Şekil — II.

GÜNEŞ DİL TEORİSİNİN ESASLARI

İ. NECMİ DİLMEN

PEK yüksek bir Türk buluşundan doğan ve Lengüistik ve Filoloji dünyasına yeni bir ışık saçan « Güneş-Dil » teorisi, insan oğlunun yer yüzünde ilk önce şuurla anlayıp anlatmak ihtiyacını duyduğu şeyin « Güneş » olduğu prensipinden başlar. Teori, Türk dilinin ana etimolojisini insan gırtlağının ilk önce çıkardığı ana kök seslere bağlamaktadır. Bu ilk seslerin zamanla uğradığı değişmeler, sonra her bir sesin kök ve ek olarak verdikleri anlamlar, teoride kesin bir sıra ve nizam altında gösterilmiştir.

Dillerin ilk ana kaynağı ve kuruluşu üzerine bugüne kadar Avrupa dilcilerinin ileri sürdükleri teoriler o kadar karışıktır ki oralardaki dil kurumları bile hiç birini benimsemek cesaretini gösterememiştir.

Bunun sebebi, Avrupalı dilcilerin araştırmalarında Türk dilini göz önünde tutmamalarıdır. İndo - Öropeen denilen dillerin ana kaynağını arayıp arayıp bir türlü bulamamaları da bundandır. « Eğer böyle bir ana dil olsaydı şöyle olurdu » diyerek ortaya koydukları, yayma ana dil örneği bile, Türk diliyle karşılaştırılınca Türkçenin bozuk bir şivesi görünüşünü veriyor.

Artık korkusuz söyliyebiliriz ki, Türk nasıl yer yüzüne ilk kültür ışıkları getiren milletse, Türk dili de -yalnız İndo- Öropeen dillerin değil - bütün kültür anlatabilen dillerin ana kaynağıdır.

Bizde ve Avrubada dil karşılaştırmalariyle uğraşanların bugüne kadar ancak benzetme yollarıyle yaptıkları araştırmaların verimi bu davayı lüzumu kadar aydınlatamamıştı. Fakat Güneş-Dil teorisinin verimleri, Türk dilinin dillere ana kaynak olduğunu hiç şüphe bırakmaz bir açıklıkla gösteriyor. Bugüne kadar birçok dil kelimeleri üzerinde yapılan denemeler, bu nokta üzerinde en küçük bir tereddüde bile yer vermiyecek verimlerle neticelenmiştir.

Uzun ve pek değerli araştırmaların doğurduğu bu güneş kadar parlak görüşün dünya filolojisinde büyük bir devrim yapacağını şimdiden söyliyebiliriz.

Türk dil teorisinin bütün dünyaya yapacağı büyük tesiri ölçmek için, Türk tarih tezini örnek olarak alabiliriz : Tarih tezimiz ilk ileri sürüldüğü günlerde, başka memleketlerde değil, kendi içimizde bile tereddütle karşılanmıştı. Bugün sevinç ve övünçle görüoruz ki Tarih tezimiz, yalnız Türkiye'de değil; bütün tarih dünyasında benimsenmiştir.

Dilde de böyle olacaktır : Güneş-Dil teorisini ilk önce yadırgayanlar az zamanda bu teorinin dil dünyasına saçacağı ışığı gözleri kamaşarak göreceklerdir. Yeni Türk dil teorisi, bizimle beraber, başka yerlerin dilcilerini de yeni ve parlak bir aydınlık içinde bırakacaktır.

Güneş-Dil teorisi, bir yandan yer yüzü dilciliğine yeni ve parlak bir ışık getirerek dil ilmini geniş ve yaygın bir esasa bağlamakla beraber, öte yandan öz dil çalışmalarının daha geniş ölçüde ileri götürülmesine, konuşma ve yazı dillerimizin hiç bir darlığa düşmeden birbirine yaklaştırılmasına da yarayacaktır.

Önümüze yepyeni ve parlak bir ana yol açan Güneş-Dil teorisi, kültürde, teknikte, filozofide en ileri milletlerin anlatabildikleri bütün anlamları karşılıksız bırakmamak imkânını vermekle dil davasında Türk dilcilerine pek büyük bir kolaylık ve enginlik bağışlamış oluyor.

GÜNEŞ — DİL TEORİSİ

Etimoloji, Morfoloji, Fonetik ve Mana Bakımından Türk Dili Analiz Yolları

1 — (A) : İlk insanın bulunduğu yer : Buradan kendisini saran harici âlemdeki (obje) leri temaşa ve tetkik ediyor. (G) güneştir; ilk insanların bütün dikkat ve alâkasını üzerine çeken güneş oluyor.

II — Harici âlemi teşkil eden (obje) ler, güneşe göre büyüklük veya küçüklük, parlaklık veya sönüklük, yakınlık veya uzaklık itibariyle farklı bulunurlar. Başka başka dairelerdeki noktalar bu objeleri gösterir.

III — İlk insanların her şeyin üstünde tanıdığı ve her şeyin üstünde tuttuğu ilk (obje) *Güneş* olmuştur; güneş onlar için her şeydi. Güneşi tetkik ede ede onun vasıflarından, hareketlerinden, önce maddî, sonra ruhî, fikrî, abstre mefhumlara intikale başladılar. Böylece güneşten ve onun hareket ve vasıflarından aldıkları başlıca mefhumlar şunlar olmuştur :

1— Güneşin kendisi; esas, sahip, Allah, efendi, yükseklik, büyüklük, çokluk, kuvvet, kudret;

2— Güneşin saçtığı ışık, aydınlık, parlaklık;

3— Güneşin verdiği sıcaklık, ateş;

4— Hareket, imtidat, zaman, mesafe, yer, kara, toprak, gıda, hayat, büyüme, çoğalma;

5— Renk, su;

6— Ses, söz;

IV— İlk insanlar bütün bu maddî ve fikrî varlıkları güneşe verdikleri isim ile anlatırlardı. Sonraları kendilerini ve « *ben ego* » mefhumundan çıkan bütün düşünceleri ve nihayet tesbit ettikleri bütün (obje) leri de, taptıkları güneşin ve güneşten çıkan türlü mefhumların yerine koyarak bu ismin anlamını genişletmişlerdir.

Not — Bu kısa izahtan anlaşılıyor ki ilk insan dil denilen varlığı yaratabilmek için güneşi idrâk kabiliyetinden başlıyor ve ondan aldığı mefhumları genişletme ve anlatma çabalamasına girişiyor. Dil bu çabalamanın neticesi oluyor. Onun için biz, Türk dilinin etimolojisini, morfolojisini, fonetik tekâmülünü izah eden filolojiye, (« *Güneş - Dil* » teorisi = *La théorie de « Soleil - langue* ») diyoruz.

Türkçede ana kök ve ondan türeme kökler

1 — İlk insanların güneşe ilk verdikleri isim, (*ağ*) dır. Bu da (*a*) vokalinin tekrarlanarak uzunca okunmasından başka birşey değildir : a, aa, aaa.. = ağ olmuştur. İlk ana kök (*racine*) budur.

2 — Ses cihazı tekâmül ettikçe (*ağ*) ın ilk söylenebilmiş olan tipleri sırasiyle (*ay, ag, ak, ah*) olmuştur. (*Ağ*) ana kökünün anlattığı bütün anlamlar, zamanla, bu « *birinci derece radikal kökler* » le de anılmıştır.

3 — Ana kökteki (*ğ*) konsonunu fonetik icap (*v*) yapmıştır; (*v*) konsonu da, yumuşak ve keskin olmak üzere şu seslere inkılâb etmiştir : (*b, m, p, f*)

Bu konsonlar bir kategori teşkil ediyor. Bu ikinci konson kategorisiyle birinci konson kategorisi arasında müşterek bir had vardır : (*v* = *ğ*)

İşte bundan dolayıdır ki birinci ve ikinci konson kategorisine dadil olan işaretler kök (*racine*) olmakta birbirinin yerine kaim olurlar ve hepsi bir vokalle birlikte « *birinci derece radikal kök* » teşkil ederler.

4 — Dilimizde bulunan 21 konsondan ana kökü yaratan (*ğ*) ile birinci derece radikal kök teşkiline yarayan (*y, g, k, h, v, b, m, p, f*) çıkınca, daha 11 konson kalır ki, bunlar da üçüncü ve dördüncü konson kategorilerini teşkil ederler.

Üçüncü konson kategorisi t, d, n, r, l.

Dördüncü konson kategorisi: s, ş, c, ç, z, j.

Bu 11 konson dahi ana kök olan (*ağ*) a bir vokalle yapışarak kaynaşır ve ana kökün (*ğ*) si ile onu bu konsonlara yapıştıran vokal düşerek « *ikinci derece radikal kökler* » teşkil eder.

Yani :

Ağ + *v.* (*t, d, n, r, l, s, ş, c, ç, z, j*) formüllerinden çıkan :

At, ad, an, ar, al, as, aş, ac, aç, az, aj kökleri de, ana kök yerinde ve onun verdiği anlamlarda görülebilirler.

Ancak bir Türk kelimesinin orijinal etimolojik şeklini ve onun esasî anlamını ararken, bu ikinci derece radikal köklerin asıl olmadıklarını düşünmek ve lüzum görüldükçe onların asaletini gösteren ana kökü başlarına dikmek gerektir.

5 — Yukarıda (*a*) vokaliyle başlayan ana kök (*racine*) ve birinci ve ikinci derecedeki radikal kökler, ses cihazının tekâmüliyle (*ı, i, e, o, ö, u, ü,*) vokalleriyle de söylenmiştir.

Türk dili köklerinin genel formülü — (*v*) vokal ve (*k*) konson işareti olarak alınmak üzere —

V. + *K.*

dır.

Sekiz vokal ve 21 konson bulunduğuna göre Türk dili kökleri 8×21 =168 olur.

Bunları şöyle gösterebiliriz :

I — Ana kök (*racine*) = *v.* + *ğ*

II — Birinci derece radikal kökler = *v.* + (*y, g, k, h, v, b. m. p. f*)

III İkinci derece radikal kökler= *v.* + (*t. d, n. r. l, s, ş. c, ç, z, j*)

TÜRK DİLİNDE EKLER

[*Şekil — II. ye bakınız*]

Buraya kadar Türk dilinde ana kök ile birinci ve ikinci derece radikal kökleri izah ettik. Türk sözleri, etimolojik kuruluşunda bu ana veya radikal kökle başlar. Kelimelerin teşekkülü şu yollardan biriyle olur :

1 — Ya ana veya radikal köke, müstakil mefhumu olan diğer bir kök ulaşır;

2 — Veyahut köke *ek* mahiyetinde bir takım yapışmalar olur.

3 — Bazen bir Türk sözünde iki veya üç asıl kök durum alır. Onların arasına bir takım ekler gelir. Onları birleştirerek bir takım anlamlar yaratır.

Türk kelimelerini tetkik ederken onda ana veya radikal kökleri sezmek en önemli bir analiz yoludur.

Ana köke veya radikal köklere yapışmakla onda bir takım mana ve mefhumlar yaratan Türk ekleri basitdir. Sonradan kolaylık olmak için kurulmuş olan mürekkeb ekleri anlıyabilmek, onları basit şekillerine getirmekle mümkündür.

Türkçede ekler 16 türlü olabilir :

1 — v. + *b-p*
2 — v. + *c-ç*
3 — v. + *d-t*
4 — v. + *f*
5 — v. + *ğ-g*
6 — v. + *h*
7 — v. + *k*
8 — v. + *l*
9 — v. + *m*
10 — v. + *n*
11 — v. + *r*
12 — v. + *s*
13 — v. + *ş*
14 — v. + *v*
15 — v. + *y*
16 — v. + *z*

Bunların başlarında (v.) ile işaret edilen vokaller 8 türlü olabaleceğine göre ekler 8×16=128 şekil alır demektir.

Bu 16 ek, şöylece birbiri içine girerek, 7 ye irca olunur.

1 — *(M)* : her hangi bir obje veya süjenin kendisini, mülkiyeti gösterir. (Yukarıda ek bohsinde birinci ve ikinci kategorilerde bahsettiğimiz bütün konsonlar bu « *m* » nin yerinde göründükleri zaman aynı anlamın gösterişidirler. Meselâ « *b, p, v, f, ğ, y* » v. s. gibi.)

2 — *(N)* : Birinci olarak işaret ve izah ettiğimiz « *m* » nin, yani obje veya süjenin bitişiği demektir. Obje veya süjenin bitişiğinde her hangi bir mevcudiyeti, hareketi işaret eder.

3 — *(S)* *(ş, c, ç, j, z)* : — Oldukça geniş bir sahayı, bu sahada bulunan obje veya süjeyi, süje veya obje ile bu şeyin münasebetini gösterir.

Not — Ancak bu takımda bulunan konsonlardan *c* ve *ç* konsonları, radikal kök gibi alındığı zaman ana kök yerine de kaim olur.

4 — *(L)* : uzak, geniş, belli olmıyan, gayrişahsi, her sahada bulunur, her şey, engin, şümul gibi genellik ve bellisizlik mefhumu ile obje veya süjeyi vasıflandırır gir göstermiştir.

5 — *(T-D)* : Ek olarak umumiyetle yapıcılık, yaptırıcılık, yapılmış olmaklık, yani kelimenin anlamının tamamiyetini ve müsbet olduğunu anlatır.

6 — *(K)* *(g, h, ğ* ve bu sonuncu «*ğ*» den türeme «*v*» ve onun kategorisi) : Ek olarak, objeyi ve panseyi tamamlar, tayin eder bir işarettir.

7 — *(R)* : Her hangi bir süje, obje veya pansenin belli, kesin bir nokta veya sahada tekarrur be temerküz ederek oluşunu, bulunuşunu, hareketini fark ve temyiz ettirmeğe yarayan keskin bir işarettir. Bu işaret istenilen, düşünülen şeyin olduğunu da ifade eder.

Etimoloji, Morfoloji ve Fonetiğin Söz Kurumunda Rolleri

Etimoloji bakımından Türk dilinin kökleri - *(v. + k.)* düsturu ile anlatılabilen - başta bir vokal, ondan sonra bir konson olarak kurulur. Buna eklenen konsonlar da başlarına birer vokal alır.

Bugün kullandığımız sözler ağzımızda değişmişse bunu yapan, morfolojik teşekküller ve fonetik icablarıdır.

Etimolojinin verdiği ana şekiller morfoloji ve fonetik kaidelerine göre kısaltılır. Köke ekler yapıştıkça sözün uzamaması için başta ve ortadaki vokallerin bir takımı düşer.

Demek oluyor ki :

1 — Etimoloji, bize dilin ana kökünü, ondan doğan radikal kökleri, bunlara ekler katılışını, böylece kelimenin ilk ve tam kuruluşunu gösterir.

2 — Morfoloji, ilk ve tam kuruluştaki kelimenin türlü şekiller alışını anlatır.

3 — Fonetik, kelimeleri kulağa hoş gelecek yolda tam ve toplu bir şekle koyar.

4 — Türkçe kelimelerin etimolojik şekillerinde yan yana gelmiş aynı cinsten konson yoktur. Morfolojik şekillerde görülen bu halin sebebi şudur : Kelimenin içinde fazla bir uzatmayı icabettiren ek veya kök bulunduğu zaman, fonetik icabı, bundan evvelki veya sonraki konson bu uzatma yerine kaim olur. Meselâ:

(Belli) sözünün etimolojik şekli, *(beğeliğ)* dir; bu orijin şeklindeki *(ğe)* yerine kendinden sonraki konson kaim olmuştur. Rolü uzatmadır.

Aynı suretle *(kuvvet)* kelimesinin orijin şekli *(kuveğet)* tir. Burada *(eğ)* yerine kendinden evvelki *(v)* kaim olmuştur.

Bir de şunu hatırdan çıkarmamalıdır ki başlarında vokaller olarak birbirine yapışan konsonlardan ikincisinin vokali düşünce, yine aynı cinsden iki konson birbirine yapışmış bulunur

Şu izahlardan sonra, (Ulus) un dil yazılarındaki analiz metodu kolayca anlaşılır, sanırız.

T A R İ H

VAKFİYELERİN TARİH VE SOSYOLOJİ BAKIMINDAN ÖNEMİ

İzmir Vakıflar Direktörü HALİM BAKİ KUNTER

TÜRK Tarihi Araştırma Kurumu ilmiğ çalışmalarını ulusal bir iş ve uzuğ bölümü içinde daha çok derinleşdirib genişletmek ve bunu birlik ve uyum ile sağlayan geniş bir kurum plânı yapmak için Atatürkden yeni direktifler aldı. Ülkü'nün 31 inci sayısında çıkan programında bütün devlet ve ulus kurumlarına, her türlü uzmanlara ve halka Türk Tarihi Araştırma Kurumuna filiğ, müsbet yardımda bulunmak ödevi verilmiştir.

Bu yardım ulusal ve kutsal bir ödev tanınacaktır.

Programın 5 inci maddesinde toplanması ve en yeni usullerle incelenip tarih yazanların her vakit kolayca faydalanması, üzerlerinde ilmiğ aradırmalar yapması gerekli görülen belgeler arasında (vakfiyeler) de yazılıdır.

Vakfiyeler, ulusal tarih gereçleri içinde önemli bir yer alır.

Vakıfların Kaynağı :

Türkün ruhundaki cömertlikden ve yurdseverlikden doğan vakıfların her biri bugün yaşayan veya bizden sonra gelecek olan insanların iyiliği sıkışdıkları zaman yardım görmesi, halkın yükselmesi için kurulmuş birer hayır ve sevgenlik ocağıdır.

Soysallıkda ileri gitmiş ülkelerin hepsinde sosyal yardım ve dayanış genel hayat içinde büyük bir yer alır. Halktan doğan ve varlığını halkın öz duygularından alan Türk vakıfları işte bu gibi hayırlı ideallere dayanan birer kurumdur.

Vakfiyeler :

Vakfiyeler, bu vakıflara varlık veren resmiğ belgelerdir.

Vakfiye, hukukî tabir ile vakfın tescilidir. Bu tescile ait şekil ve hükümler mevzuumuzun dışında görüldüğünden burada o yönlere deyilmiyecektir.

Vakfı kuran adamın adı sanı, vakfedilen malların veya paranın mikdarı ve nelerden ibaret olduğu, bunların gelirile ne gibi işler ve hizmetler yapılacağı, vakfın kurulduğu tarih ve bunun gibi gerekli bilgiler vakfiyelerde yazılıdır. Vakfiyeler tanıtların önünde yazılır ve mahkeme kütüğüne geçirilir. Bunların büyük bir kısmı (Vakıf kayıtlar idaresi) nde de özel bir kütüğe geçirilmiş ise de buraca tescil edilmemiş olanlar da vardır.

Vakıf malları birer birer ve sınırlarile yazması, vakfın yapılması gerekli hayır işlerini ayrı ayrı göstermesi yönünden vakfiyelerin Evkaf-

çılıkda da büyük önemi vardır. Zamanla kaybolmuş ve ötekinin berikinin eline geçmiş vakıf mallar, yapılması unudulmuş hizmetler varsa bunları ortaya koyacak ve bize gösterecek araç vakfiyelerdir.

Tarih ve Sosyoloji bakımından Vakfiyelerin değeri :

Vakfiyeler, tarih ve sosyoloji bakımından da büyük bir önem taşır. Bunlarn içinde bu iki yönden işe yarayacak pek çok bilgi vardır. Bunlar ulusun değişik zamanlardaki iyilik ve yardım düşünüşünü, kamuğası'ya olan ilgisini gösterir. En eskilerinden yenilerine kadar bir göz gezdirilmesi sosyetenin bu alanda geçirdiği değişiklikleri açıkca göstermeğe yeter. Hatta değişik zamanlarda değil aynı çağda bile yurdun ayrı ayrı köşelerinde yahut aynı çevrede ayrı ayrı sınıfların kurduğu vakıflar da eğemen olan düşünüş ve ülküde ayrılıklar görülmektedir. (x) Bunlar üzerinde durulacak birer konudur.

Vakfiyelerin yalnız taşıdığı fikirler ve kurduğu sosyal hizmetler değil yazılış tarzları da önemlidir. Bunların hemen hepsinde uzun veya kısa bir başlangıç vardır. Duadan ve senadan sonra vakfı kuran veya vakfiyeyi yazan burada bir felsefe yapar, ondan sonra sözün kendine geçer. Vakfedilen malları, vakfın ne maksatla kurulduğunu, nasıl ve kimler elile idare olunacağını anlatır.

Vakfiyelerin başlangıçları içinde çok özlü fikir taşıyan ve realiteye çok uygun düşenler az değildir.

Vakfiyelerin yazılışı üzerinde zamanın büyük etkisi vardır. Bu özlüğü dolayısile vakfiyelerin dil araştırmaları bakımından da değeri büyükdür.

Yazılı ve kazılı vakfiyeler :

Vakfiyeler, kâğıt veya deri üzerine yazılı olduğu gibi taş üzerine kazılmış olanları da vardır. Demir veya başka madenler üzerine yazılmış olanları bugüne kadar görmedim ve işitmedim.

Taş üzerine kazılmış olanların en tanınmışı İstanbul'da Çengel köyünde kavasbaşı Ahmed ağanın yaptırdığı çeşmelere ve getirdiği sulara ait olup iskeleye çıkılacak köşenin başındadır. Mavi bir zemin üzerine talik yazı ile yazılan bu kitabe Ruşen Eşref'in (Ayrılıklar) ında çok güzel anlatılmıştır. (x) 1270 tarihli olan bu kitabe vakfiyenin kendisi olmayıp ancak bir özetidir. Herkes görüp bilsin de vakıf kaybolmasın diye yazılmıştır. Son satırları aynen şöyledir :

(Ber minvali muharrer kariyei

(x) *Yüksek dağlarla geçitlerde, kışın çok souk ve kar yapan yerlerde sığınaklar, konuk evleri, kervansaraylar; yazın ağır sıcak yapan yerlerde kuyu, küp, çeşme, kar gibi su vakıfları ve gölgelikler; büyük şarlarda ve kentlerde daha ziyade cami, medrese vakıflarına karşı köylerde ve küçük kasabalarda yol, su, konuk ve aş evleri, kitapsaray vakıfları; san'at sahibleri, esnaf ve işçiler arasında da (avarız) adı verilen yardım, koruma ve gözetme vakıfları, bir birlerine dayanış hareketi göze çarpar.*

mezburede kâin bilcümle kebir ve sağir islam ve raaya taraflarından dahi nezaret ve dikkatle mütevellisi tarafından şayet vakfiyei mezburun hilâfı hareket zuhurunda mütevellisi ve mumaileyhin olveçhile vaki olan sui hareketde mümaneat olunmak üzere cümlenin de malûmu olmak üzere işbu taşa hâk ve imlâ ve bu mahalle vazolunmuşdur.)

Ruşen Eşref bu kitabeyi o zaman azlıklara da soysal yaşayışda iştirâk hakkı vermemizin inkâr kabul etmez bir hücceti diye tavsif etmektedir.

İzmir ili içinde taş üzerine yazılmış bir vakfiye bundan iki yıl önce Tire'de bulunmuştur. Bir gece Tire vakıflar yönetgesinde eski kâğıtları incelerken oldukça yeni tarihli bir mahkeme ilâmı dikkatımı çekti. Mehmed adında bir yurtdaş büyük babasının yaptığı vakfın şartları yerine getirilmediği için evkaf idaresine karşı Tire mahkemesinde dava açıyor. Hakim davacıdan soruyor :

— Bu vakfın vakfiyesi elinde midir. Nerededir ?

Davacı cevab veriyor :

— Aradığınız vakfiye kimsenin elinde değildir, hatta o yazılmamıştır bile.. Yalnız bir taş üzerine kazılmıştır, filân yerde dıvara asılıdır.

Tayin olunan günde hâkim gösterilen yere gidiyor, taş üzerine yazılı vakfiyeyi okuyup istinsah ettiriyor. Buna dayanarak hükmünü veriyor.

Bu ilâmı okuduğum gecenin sabahı ilk işim Kocayumuk mezarına giderek söylenen yerdeki dıvarı ve onun üzerinde duran taş vakfiyeyi aramak oldu. Ortada ne dıvar ne de vakfiye kalmıştı. Uzun boylu aradıkdan sonra umudumuzu kesdik, dönmek üzere iken yanımıza sokulan birisi aradığımız kitabenin bir gün önce mezarlıkdan çıkarılan taşlar arasında kırıldığını ve biraz ileride yol yapılacak taş yığını arasına konulduğunu söyledi. Gösterilen yerde kırılmış olarak bulduğumuz vakfiyeyi vakıf Necip paşa kitapsarayına götürdük. Parçalarını demirle kenetledik. Yalnız taşın kırılan sağ kulağını bulmak kabil olmadı. Bu eksik parça mahkeme ilâmında yazılı örnekde tamamdır.

İzmir ilinde taş üzerine yazılı olarak bulduğumuz tek vakfiye budur. Vakfı kuran Mehmed adında bir yurtdaşdır. Bayındır'daki bir zeytinliğini Tire'de Koca mezarlığın dört dıvarının onarılması için vakfediyor. Ve yıllık gelirin fazlasını oğlum Ahmed, ondan sonrada, sıra ile evlâtlarım yesin diyor. Birçok vakfiyelerde (fazlai galle evlât beyninde şöyle veya böyle iktisam oluna) diye yazılıdır. Bu vakfiyede öz türkçeye doğru büyük bir adım atıldığı görülüyor.

Vakıfların sosyal ve soysal özlükleri :

Yanlış olarak vakıfların yalnız dinsel birer kurum olduğu yahut mallarının musaderesinden korkan kimselerin yaşarken kendilerinin ve öldükden sonra çocuklarının istifadelerini sağlamak için vakıf yapdıkları sanılır. Halbuki vakıfların içinde dinsel maksad gütmeyenler ve bu-

(x) Ayrılıklar. Ruşen Eşref. Sahife 130. 131. 132.

günkü laik düşünüşlere ve kavrayışlara her yönden uygun düşen vakıflar çokdur.

Geliri soysopa ayrılan ve (zurrî) denilen vakıflar ise çokluk değildir. En eski tarihi taşıyanlardan en yenisine kadar yurdun her köşesinde bulunan bütün vakfiyeler eskiliklerine göre sıralandıkdan sonra bunlar üzerinde uzmanlar tarafından dil, tarih ve sosyoloji bakımından incelemeler yapılırsa Türk vakıflarını ne gibi şartların doğurduğu, bu kurumun zamanla ne gibi değişikliklere uğradığı ve sosyete üzerinde ne gibi etkiler ve hizmetler yapmış olduğu iyice anlaşılmış olur.

Şimdiye kadar yapılan araşdırmaların ve bizim kendi çılışmalarımızın verdiği sonuclar ise Türk vakıflarının en yüksek insel duygulardan doğmuş ulusal birer varlık olduğunu göstermektedir.

Tesis edilen vakıflarla cami ve mescitler gibi ibadete ayrılan binalar yapıldığı gibi yurdun her köşesinde su yolları, kemerleri, çeşmeler, sebiller, medreseler, mektepler, kitapsaraylar, köprüler, kaldırımlar, hasta veya zaif yurtdaşlar için yurtlar, dul ve konuk evleri ve göyet gibi çeşitli bayındırlık eserleri ve sosyal yardım ve gözetme kurumları da yapılmıştır.

Vakıflar ve Ürbanizm :

Vakıfların sosyal ve soysal birer varlık olduğunu söylerken evkafla ürbanizm arasındaki bağlılığı da göstermek gerektir.

Evkafı iyice tanımamış olanlar vakıflarla ürbanizm arasında belki bir münasebet bulamazlar. Halbuki Türk vakıfları tamamile ürben ihtiyaçlardan doğmuş birer varlıktır.

Uzun yüzyıllar sosyetenin ihtiyacı olan yollar, köprüler, şarların suları, genel toplantı ve spor yerleri hamamlar, hastaneler, kimsesizler ve düşkünler için bakım ve barınma yurtları, yaz ve kış sığınakları, açlara ekmek ve sıcak çorba veren sosyal teşkilâtile vakıflar bugünkü ürbanizmin esası olmuştur.

Yukarıda vakıfların ne gibi ergelerle kurulmuş olduklarını ve vakfiyelerde yazılı hayır işlerinden bazılarını saymıştık. Taşıdığı düşünceler itibarile özel bir değeri olan ve tarih veya sosyoloji bakımından önemli bulunan vakfiyeler başlı başına birer inceleme konusudur.

Bu yazının dar çerçevesi bunlar üzerinde daha çok durmağa elverişli olmadığından burada bir iki örnek göstererek geçeceğiz.

Lütfi paşa vakfiyesinde yazılı tarihsel bir hakikat

Yavuzun damadı ve Kanunî Süleyman'ın veziri azamı Lütfi paşa Tirede ve Dimetoka'da iki büyük ve güzel vakıf bırakmıştır. Tire'deki vakfına ait vakfiye hicri 950 tarihlidir. Ciltli ve tezhipli bir kitap halindedir. Bu vakfiyenin içinde vakfedilen mallar ve bunların sınırları sayılırken yüksek değerli birçok eski eserlerin adı geçmektedir.

O zamanki mülkî teşkilât, vakfiyede adı geçen şarların, kentlerin ve köylerin o zamanki durumlarile bu-

günkü durumlarının kıyaslanması, yapılması istenilen hayri hizmetler, her biri üzerinde ayrı ayrı durulacak birer mevzudur.

Tire'de kurulan vakıf için

677	dükkân
5	Han
2	Kervansaray
40	Hanut
1	Kapan
4	Değirmen
2	Yaylık
3	Bahçe
2	Hamam

vakfedilmiştir.

Vakfiyenin en çok dikkati çeken özlüklerinden biri vâkıfın bundan 400 yıl önce medreseler hakkında verdiği hükümdür.

Lütfi paşa vakfını kurarken bir de medrese yapmış. Medreselerin bozukluğunu ve işe yaramadığını gör düğünden, sonraları bunden vaz geçiyor ve medreseyi vakfı arasından çıkarıyor. Vakfiyenin bunu anlatan kısmı aynile şöyledir :

(Medresei mezburede talim ve tedris rızaen lillâhirrahman olmayıp anda varan müderrisin ve danişmentler mahza bir nam ve unvan için varmağın binaen âlâ zalik..)

Pedagoji, sağlık, yardım ve kurtarma düşüncelerini taşıyan vakfiyelerden bir iki örnek :

İzmir'de Kâtiboğlu Ahmed Reşid efendinin hicri 1163 tarihli vakfiyesinde mektep çocuklarının baharda kırlara ve temiz havalı yerlere götürülmesi için para ayrılması, Bozdağda 1000 metre yüksekliğinde Teke köyünde Musababa adındaki yurtdaşın Kütahya, Balıkesir, Saruhan illerinden İzmir, Aydın illerine Salihli, Bozdağ yolu ile inecek yurtdaşların kışın karlı ve fena havalarda barınmaları için bir sığınak yapması, buraya sığınan yurtdaşların hayvanlarile beraber ve icabederse günlerce kalmalarına, yiyip içmelerine elverişli koyaçlar bırakması, sayılmadan geçil miyecek işlerdendir. Bu vakfın adamları yakın zamanlara kadar çok souk veya tipili havalarda yolunu şaşırmış veya donmağa yüz tutmuş yolcuları arar, toplar ve bu sığınağa getirirmiş. Hatta burada bir aralık okunacak kitaplar bile eksik değilmiş.

Bozdağ'da, Gölcük'de yakın zamanlara kadar kurulduğunu işittiğimiz yazlık açık hava okulları, bazı yerlerdeki dul evleri ve buna benzer sosyal ve kültürel kurullarla geniş bir san'at ve kültür kaynağı olan ve her biri san'atta ifadesi en güç olan Dinamizm'in canlı birer örneği bulunan binlerce eski eser ve ulusal anıt bu geniş inceleme alanında kendisine ilgi gösterecek yetkili araşdırıcıları beklemektedir.

Vakfiyeler nasıl derlenmeli ?

Vakfiyelerin eksiksiz derlenmesi ve basdırılması ilmiğ etüdler yapacak uzmanlarımıza geniş çalışma alanları açacaktır.

Şu kısa anlatış bile vakfiyelerin ne kuvvetli bir tarih malzemesi olduğunu ve bunların derlenmesi ne kadar faydalı olacağını göstermeğe yeter sanırız.

Burada şu yönü de söylemek ve unutmamak gereklidir :

Vakfiyelerin bazılarında tahşiyeler

ve baş veya sonlarında notlar vardır. Bunların içinde vakfiye kadar belki vakfiyeden çok önemli olanlar da bulunmaktadır. Yukarıda bahsi geçen Lütfipaşa vakfiyesinin aslında kitabın son sahifelerinde paşanın İstanbul ve Dimetoka'daki çifliklerinde azat ettiği kullarının sayısı, adları ve ne iş gördükleri yazılıdır.

Tarih kurulile beraber İzmire gelmiş olan Profesör Fuad Köprülü kendilerine bu vakfiyeyi gösterdiğim zaman sonundaki bu notların ayrıca önemi olduğunu, bu vakfiye basdırılırken bunların da unudulmaması lâzımgeldiğini söylemişlerdir.

Vakfiyelerin çoğu özenle yazılmıştır. Bazılarında değeri yüksek tezhip ve cilt işleri vardır. Onun için bunlar derlenirken mümkün olduğu kadar asıl nüshaları görmeğe ve bulmağa çalışmalıdır.

Anlattığımız sebeplerden dolayı vakfiyeler bastırılıken yalnız metinlerini almakla kalmayıp onların bu gibi hususiyetleri hakkında da izahat vermek, fotoğrafla alınmış örneklerini koymak, san'at inceliklerini, güzelliklerini ve özlüklerini anlatmak için yetkili uzmanlara yazdırılacak notları da ilâve eylemek gereklidir.

NECİB ASIM

ENVER BEHNAN ŞAPOLYO

TÜRK tefekkür tarihimizde bir varlık olan Necib Asım, türkçülük ve dil hareketlerinde ilk defa çalışanlardan bir üstaddı. Çok okumuştu, üstaddı, türkçü idi. Ölüm onu da 1935, birinci kânun, 12 perşembe günü aramızdan alup gitti. Her büyük ölü gibi onun da maddî kısmı toprak olmağa bırakıldı. Fakat manevî verimi türkçülük tarihimizde yaşayacaktır.

Necib Asım 1861 yılında Kilis'de doğmuştur. Babasının adı Bal Hasan'dır. Ailesi eski Spahilere mensuptur. İlk tahsilini hususî öğretmenlerden aldı. İdadi okumasını da Şam idadisinde yaptı. Bundan sonra beşinci ordu askerî idadisine girdi. Buradan sonra Kuleli askerî lisesine buradan da Harbiye mektebine girerek, piyade mülâzımı olarak mektepten çıktı. Harbiye mektebinde iken edebiyata merak etti. Fakat bu zamanlarda Osmanlı dilinden hoşlanmaz, öz türkçe eserler okumağa çalışır öz dilde yazılar yazardı.

Necib Asım, Kuleli idadisinde talebe bulunurken, (1878) tarihinde Ahmed Mithat efendi ile tanışarak, ondan istifadeye başlamıştır.

Harbiye mektebinin son sınıflarında iken (Tercümanı Hakikat) gazetesine fennî makaleler yazdı.

Necib Asım, 1897 senelerinde çok defa Ahmed mithad efendinin Beykoz'daki yalısına giderdi. Bu zamanlar Ahmed mithad efendinin evi bir ilmî mahfel halinde olupı o devrin büyükleri onun evinde toplanırlarmış. Bunlar arasında Necib Asım da buraya gelir, türkçülük mübahaselerinde bulunurlardı. Necib Asım, türkçülerden Veled Çelebiyi Ahmed Mithad efendinin evinde tanımıştır.

O zamanlar Necib Asım ile Veled Çelebiye (Vavlı Türk) adı veriliyordu. Eskiden Türk kelimesi, vavsız olarak yazıldığından, ilk bunlar vavlı olarak yazdıklarından, bu iki tüdkçü arkadaşa vavlı Türk adı verilmişti.

1893 yılında merhum Ahmed Cevdet, İstanbulda (İkdam) gazetesini çıkararak, ilk defa olmak üzere başlığına (Türk gazetesidir) diyerek yazdı. Bunun üzerine bütün türkçüleri gazetesinin başına toplamıştı. İkdamın muharrirleri arasına Veled Çelebi, Necib Asım, Emrullah efendi girmişlerdi. Necib Asım, İkdam gazetesinden önce (Maarif) mecmuasına dil hakkında yazılar yazdı. Daha sonra da (Medresetüledeb) adlı bir de mecmua çıkarmıştır.

Necib Asım, artık eski Türk eserlerini karıştırıyor, Türk tarihine, Türk diline ait yazılar yazıyordu. 1890 tarihinde Necib Asım, Avrupa-

lılar tarafından da tanınmağa başlandı.

Necib Asım'ın Peşte'de çıkan (Keleti Szemle) mecmuasında, Anadolu lehceleri hakkında makaleleri de çıkmıştır. Paris'de çıkmakta olan (Jurnal Asiatique) mecmuasında da Türk millî aruz hakkında bir yazısı daha neşrolunmuştur. Bu yazıyı sonradan İstanbulda çıkan fransızca (Bosphore) mecmuasında yazdı. Jurnal Asiatique'i çıkaran fransızların (Asya cemiyeti), Necib Asımı 1893 yılında âzalığa kabul etmiştir.

Bu zamanlar muhtelif mekteplerde de muallimlik yapıyordu. Miralay oldu. Meşrutiyetin ilânından sonra da İstanbul Üniversitesine (Türk dili tarihi) kürsüsüne profesör oldu. 1927 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine Erzrum'dan saylav seçildi.

Bay Necib Asım, tarihe, dile, fenne, askerliğe ait yirmi kadar kitap yazmıştır. En mühim eserleri (Oral, Altay dilleri), (pek eski Türk yazısı), (Orhun âbideleri), ve (Türk tarihi) dir. (Aybe tül-hakayık) adlı eseri de bastırılmıştır. Şehir Nevai'nin (Muhakemetülfıkhı) nı Malûmat mecmuasında yazdığı toplama şarkılar ve manilerini de neşrettirmiştir.

Necib Asım, Türk musikisinin meydana getirmesini de ileri sürenlerden biridir. ?

Necib Asım, Atatürkün dil devrimi yolunda açtığı çığırdan gidenlerden biri idi. Fakat artık çok ihtiyarlamıştı. İstanbulda soğuk alıyor, sonra da zatürreye tutularak Modadaki evinde 74 yaşında olduğu halde hayata gözünü yummuştur. Büyük bir merasimle kendisi Erenköy mezarlığına gömülmüştür.

NECİB ASIM

H. NAMIK ORKUN

GEÇEN günkü gazeteler Necib Asım'ın ebediyete karıştığını haber vermektedirler. Kendisine bir zamanlar (vavlı Türk) denilen ve herhalde zamanında türkçülük sahasında çok değerli adımlar atmış olan Necib Asım bizde türkçülüğün tarihi yazılacağı vakıt burada en şerefli yerlerden birisini işgal edecektir.

O; bizde ilk Türk tarihini çıkarandır. Kitabının hataları olabilir; alelâde bir terceme olabilir. Ve bugün ilmî değeri olmıyabilir. Fakat ogün için düşünür isek, bizde ulusal tarihimizi bize ilk yazan ve tanıtan olmak itibarile mühim bir değeri olduğunu kabul etmek icabeder. Mekteplerimizde ve bütün tarihi eserlerimizde tarihimiz Osman oğulları ile başlatıldığı bir devirde Necib Asımın bu eserini çıkardığını göz önün de tutmak gerektir.

O; bize ilk defa olarak Türk kitabelerinden iki Orhun kitabesinin tercemesini vermiştir. Daha evvel de en eski Türk yazısı adı altında rünik Türk alfabesini tanıtmıştır. Vakıa, bu eserde Z harfi ile N harfları birbirine karışmış, i ile p yanlış yazılmış ve metinler naklolunurken bir çok isimler bozulmuştur. Fakat bütün bunlara rağmen bize ilk defa olarak rünik Türk alfabesini tanıtmak şerefi yine Necib Asım'a aittir.

Eski İstanbul darülfünununda 1330 yılında taş basması olarak basılan Orhun âbideleri sonra 1341 de Matbaai Amire'de basılmıştır. Vakıa daha evvel Şemseddin Sami bu âbidelerin tercemelerini yapmıştır. Fakat çok acınır; ki bu kitap çıkarılamamıştır. Necib Asım'ın eserinde metinlerin nakli yanlış, tercemelerin mühim bir kısmı isabetsiz ise de Necib Asım bu sahada da ilk adımı atmak şerefini kazanmıştır.

Necib Asım'ın Tarihi Osmani encümeni mecmualarında değerli yazıları vardır. Türk yurdu mecmuasında bize bir Uygur alfabesini tanıtan Necib Asım etimoloji ile uğraştığı makalelerde isabet edememekte idi. Onun etimoloji sahasında yaptıkları bir bakıştırmadan ileri gidememiştir.

Necib Asım'ın ulusal tarih ve dilimize olan hizmetleri yalnız bunlardan ibaret değildir. Necib Asım; bize ilk defa Aybe-tül-hakayık gibi değerli bir Türk metnini tanıtmıştır. Ve bunu ilmî bir surette neşre de muvaffak olmuştur. Aybet-ül-hakayık edebiyat tarihimizde olduğu gibi dil tarihimizde de çok mühim yer tutmaktadır.

Bu değerli eseri bulan ve bilgi âlemine tanıtan Necib Asım'a her zaman teşekküre borçluyuz.

Necib Asım'ın Avrupa bilgi mecmualarında da çıkmış yazıları vardır. Kendisinin ilk yazısı Revue Orientale'in dördüncü sayısında (19:2) çıkmıştır. Necib Asım'ın soy adı Bal Hasan oğlu'dur. Fakat bu Avrupa mecmuasına gönderdiği ilk makalesinde bu soy adı - anlaşılan arab harflerile yazılmıştı - okunamamış, bunun yerine makalenin altına adı Balkan oğlu diye kaydedilmiştir. İlk yazı Kilis lehcesi hakkındadır. Bu yazıda müellif bir lehcenin nasıl araştırılacağını ve bir lehce olabilmek için evsafı pek inceleyemediğinden yalnız makalede Kilis'de söylenen türkçenin hususiyetlerini kayd ile iktifa etmiştir. Necib Asımın Revue Orientale'deki ikinci makalesi Erzrum lehcesi hakkındadır. (1904) burada da müellif yalnız bazı hususiyetler göstermeğe çalışmıştır. Fakat adı artık doğru bir şekilde yazılmıştır. Üçüncü makalesi 1905 de çıkarılmış olup Kütahya'da bulunan türkçe mühim bir kitabeyi tanıtmaktadır. Bu kitabenin daha iyi okunmuş bir şekli sonra Türkiye'nin her zaman mevcudiyetile iftihar edeceği büyük âlim Halil Etem tarafından çıkarılmıştır. Necib Asımın dördüncü yazısı Aybet-ül-hakayık hakkında olup Revue Orientale-in yedinci senesi 1906 üçüncü sayısında baş makale olarak çıkarılmıştır.

Necib Asım'ın türklük âlemine veya bilgi âlemine yaptığı mühim dizmetleri kısaca yukarıda saymağa çalıştım. Necib Asım türkçülük cereyanını ilmî bir şekle sokan veya türkçülüğün ilmini yapan bir zattı. Binaenaleyh herhalde bahtiyar olarak öldü. Çünkü saçtığı tohumların nasıl bir semere verdiğini görerek öldü. Büyük bir yoksulluk içinde birçok sahalarda ilk adımı atmak şerefini kazanan bu değerli âlim kendisinden sonra atılan adımları da gördü.

Eski İstanbul darülfünununda verdiği dersler bizi tatmin edemiyecek mahiyette olduğundan talebe arkadaşları teşvik ederek derslerine hiç kimseyi devam ettirmeyen ben onun bilgi âlemine yaptığı bu hizmetleri sayarak kıymet bilen bir nesil olduğumuzu fakat herkese hakiki kıymeti kadar değer verdiğimizi de kaydetmek isterim.

TÜRK SPORUNUN YENİ YÜKÜMLERİ

RAHMİ APAK

YENİÇERİLİK ve Avrupayı istilâ devrimize kadar uzatmıyacağım; çünkü onun zengin bir spor tarihi vardır; yalnızca bizim, şimdiki ihtiyarlık yoluna sapan neslimizin beden eğitimi ve spor namına idadiye okullarında, kışlalarda, köhne gemilerin gövertelerinde teslim aldıkları haftada bir saat el ve ayak ve kol hareketleri mevzun adımla ve jimnastik adımiyle yürümek, eğri konmuş bir demirde yarı ve tam mihver, trapezde birkaç gösteriş, halkalarda sallanmaktan ibaret olan beden hareketleri devrinden Cumuriyetin ve Partinin sporu ve beden eğitimini eline aldığı son zamanımıza kadar geçen kırk yıl içindeki beden eğitimi ve spor durumunu mukayese edersek hiçbir değişiklik göremeyiz.

İtiraf etmelidir ki, Cumuriyet, sarıldığı büyük önemli diğer bir çok işleri başarmak gerekliği karşısında beden eğitimi ve spor işlerine merkez sıkletli bir çalışma fırsatı bulamamış olmakla beraber on yıllık bir zaman içinde, geçen kırk elli yılın çok yükseğinde sonuçlar elde etmiştir. Son on yılın sonuçları şöylece kısaca sıralanabilir :

1— Spor işleri bir ürküte bağlanmıştır (Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı)

2— On yıl önce memlekette İstanbulda birkaç ve İzmir ve Adana gibi bazı büyük şehirlerde de birer tane olmak üzere beş altı spor kulübünden başka birşey yoktu. Bugün memleketteki spor kulüplerinin sayısı yüzlerle söylenmekte ve kasabalardan sonra köylere kadar bunlar yer bulmaktadır.

3— Futboldan başka atletizm, su sporları, bisiklet, el topu sporları yapılmıştır. Eski ananevî güreş sporumuz tekrar canlanmış ve âdeta yeniden nam vermiştir.

4— Ankara'da, bizim için kıvanç verecek büyük bir stadyumdan sonra İstanbulda bile üç kadar stadyum yaratılmış, birçok şehirlerde stadyumlar yapılmağa başlanmış, hemen bütün kasabalardan başkaca birçok köylerde dahi iş görebilecek spor alanları yaratılmıştır. Bugün, stadyum ve spor alanı olarak memleketimizde yüz elli kadar yerimiz vardır. On yıl önce bunlardan bir tane bile yoktu.

5— Spora karşı zevk uyanmış, en önemlisi de İlbay, İlçebay gibi hükûmet memurları dahi, kendi başlarında bulunan büyük şeflerin bizzat spor yapmakta olduklarını görerek sporun bir eğlence veya bir süs değil, çok önemli birşey olduğunu anlamağa başlamışlardır. İşte, başlı başına bu anlayış, büyük bir ileri

yürüyüştür. Bunun vereceği meyvalar, bu anlayışın kuvveti arttıkça çok büyük ve çabuk olacaktır.

Hitler'in şöyle bir sözü var : «Bir memlekette, kılağuz sınıfı yalnız fikirce yükselmekle iktifa eder de bedence yükselmek yolunu tutmtzsa, hem ırkın tereddisine sebeb olur ve hem de azim ve iradeden mahrum bir hükûmet idiciler nesli türemiş olur. »

İstibdat zamanının sadrazamlarını, nazırlarını, paşalarını ve kumandanlarını, valilerini göz önüne getiriniz, bu sözün ne kadar uygun olduğunu derhal görürsünüz.

6— Okullarda beden eğitimine ayrılan zamanlar çoğaltılmış, beden eğitimi daha sıhhî ve makul yola sokulmuş, beden eğitimi öğretmenleri üzerinde biraz çalışılmış, üç yıl tedrisli bir beden eğitimi enstitüsü açılmıştır. ,

İşte görülüyor ki, spor ve beden eğitimine ayrıldığı vakit, zaman ve vasıtanın azlığına bakmaksızın, on yıllık Cumuriyet devrinin bu alandaki başarıları da çok büyüktür. Burada bunlar pek kısaca sayıldı. On yıl içinde bu sonucu elde edenler, yani sporun ve beden eğitiminin başında çalışanlar herhalde takdirlere lâyık kimselerdir.

Şimdi, *1924* den *1934* e kadar geçen bu on yıllık zamana Türk sporu için « *sporun önemi anlanma* » devresi adını verebiliriz.

1934 den sonra ise, Türk sporu için daha başka bir yol açılmıştır. Ve bizim buradaki yazı ile sporla ilgili olan bütün arkadaşlarımıza anlatmak istediğimiz de bu olacaktır. *1934* yılı ile, Türk sporu ulusal bir yük almış oluyor.

Sporun « *Ulusal yükü* » nedir? Bu yalnız, babalarımızdan ve dedelerimizden kalan ve bizi bütün dünyada « *Türk gibi kuvvetli* » « *Türk akıncısı* » diye tanıtan eski sporları canlandırmak demek değildir. av, güreş gibi, cirid gibi eski ulusal sporları canlandırmak karşısındayız. Fakat ulusal Türk sporu demek, aynı zamanda Türk genci, Türk yurddaşını yurd düşmanlarına karşı kavgada, gerek tek başına kavgada ve gerekse birlikte kavgada üstün kılacak, gelecek meydan savaşlarında Türk ordusunu çevik, yürekli, kahraman, ateşli, anlayışlı, söz dinler, dayanıklı elemanlarla dolduracak olan spordur.

İşte, 1934 yılından beri Türk sporuna verilen yeni yük bu yüktür. Bu, eskisine bakılınca hem daha sıhhîdir, hem de daha ulusaldır. Açıkça söyleyelim, bu :

Hava sporudur, dağ sporudur, yüzme sporu, atış sporudur.

İşte, 1934 yılı Türk sporuna bu yeni istikameti verdi. Ankara'da kurulan *Türk kuşu*, ilk üç ayda yirmi kadar erkekli dişili Türk gencini motörsüz bir tahta parçası ile havada uçurdu. İkinci devrede yani altı ay sonra bu sayı üç misli arttı. Önümüzdeki ilk baharda Türk kuşu, İstanbul ve İzmirden başka diğer yerlerde dahi merkezler açacaktır.

Bu, havalanma ve yükselme sporudur. Tehlikeler, heyecanlarla doludur. Stadların yumruk ve tekmele-

rinden, küfürlerinden ve alaylarından, ayva bombardımanlarından çok uzak olan, Türk gencinin ruhuna yükseklerde hükmetmeği, tek başına tabiatın güçlüklerine karşı hareket eylemeği ve Türk yurdu için fedakârlığı talim ettiren kazançsız, spekûlasyonsuz bir spordur. Buna ulusal spor denemez mi ?

İkincisi dağ sporudur :

Geçen yıl Ankara'da buna ilk hız verildi, ve ilk işarette Dikmen sırtlarında 300 kadar Türk kayak ile kaydı. İstanbulda bir dağ kulübü, Bursa'da bir dağ kulübü, Ankara'da bir dağ kulübü açılmıştır. Sivas'da bile 60 kayakçı (aralarında birçok yamanlar) türedi. Erciyaş dağının eteklerinde kayanlar pek çok. Bursada Uludağ artık bir kayak sporu okulu ve merkezi olarak belirmeğe başlıyor.

Bu yılın kışında bu hareket daha canlanacaktır. Uludağ'da Cumuriyet Halk Partisi yeniden 200 kişilik bir sığınak kurmuş, bitmek üzeredir. Gelecek yıl, Ankara'da Elma dağı tepesine güzel bir dağ evi yapılacaktır. İki ay sonra, Almanya'da yapılacak 1936 kış sporları olimpiyadına bile mütevazi bir ekip ile katılacağız.

Her kim ki, Türkiye'de dağ sporuna yardım ederse, Türk yurduna, büyük hizmet etmiş olur. Açık söyliyorum, biraz vaktı, biraz parası ve biraz da ilgi ve hevesi olup ta bir spor kulübü açmak isteyen, veya her hangi bir spor kulübünü benimsemek veya kayırmak isteyen her Türk büyüğü dağcılık ve kayakçılık sporunu birinci derecede düşünsün, çünkü bu, bizim ulusal sporumuzdur. Türk gencini yağmurda, karda, dağda yürümeğe, kavga etmeğe alıştıracak, ona en çok temiz ve sıhhî bir havada yaşamak, çok heyecanlı dakikalar geçirmek fırsatını verecektir.

Üçüncüsü yüzme sporudur :

Bunun teknikçe ilerileme ve yayılma göstermesi için düşünülen tedbirlerin yayılma zamanı da yaklaşmaktadır.

Dördüncüsü atış sporudur :

Açık konuşalım; harbı ve savaşı yer yüzünden kaldırmak imkânı yok. (İtalyan — Habeş) savaşı gözümüzün önündedir. Kendini kavgaya hazır ve güçlü gören hemen ötekine saldırıyor. Ve birisi ötekini sokak ortasında yatırmış bağırta bağırta kesiyor da, elli iki kişi seyirci kalıyor. hem de sekiz on yıldan beri seyirci kalmamak için Uluslar Cemiyeti adıyle bir de cemiyet kurmuş olmalarına bakmaksızın.. O halde bizi öldüreceklere karşı hazırlanmak gerek, yani öldürmek tekniğinde ne kadar kuvvetli meharet sahibi olursak o kadar kendimizi ve evlâtlarımızı ve yurdumuzu koruyabileceğiz.

Adam öldürmek için birçok vasıtalar var, top atmak, uçak bombası atmak, kılıç ile kesmek, zehirli gaz ile boğmak, amma bunlar başlıca vasıta değil, başlıca vasıta, tüfeklerle, yani el tüfekte ve makinalı tüfeklerdir. O halde her Türk için en ilk yapacağı iş atıştır. Asker tüfeği atarak adam öldürmeği veya yaralamağı öğrenmektir. Bu iş, orduda yapılacak askerlik esnasında dahi öğreni-

lebilirse de, tecrübe göstermiştir ki, ordu dışında bu işe ilgi ve önem verilmezse bu iş tamam yürümüyor.

İşte, 1935 yılında, Türk yurdunda bu atış sporuna da el konuldu. Vakıa şimdilik yalnız İstanbul, Edirne, Balıkesir, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlerde birer atış merkezi açılmıştır. Fakat pek yakında bütün memleketi kaplıyacak surette tedbirler alınacaktır. Ve şöyle ki, her hangi bir kulüpte, atış sporu yapmıyan bir kimsenin, diğer sporları yapmak hakkı bile kütürüm edilecektir.

İşte, ulusal Türk sporunun dördüncü ayağı da bu spordur.

Binicilik ve güreşin de bu ulusal sporun birer ayağı olduğunu ekledikten sonra sözü daha fazla uzatmıyacağım. Çünkü buraya kadar yazdıklarım, okuyuculara 1934 den sonra Türk sporunun ulusal yükü ne olacağı hakkında benimseyecek kadar bir düşünce vermiş oluyor.

İşte ulusal Türk sporunun yeni yükü ...

ÇİFTÇİYE ÖĞÜTLER

BEHÇET GÜNAY

1 — SAYIM vergisi indikten sonra :

Memleketimizde davarcılık ve verimleri daha gelişebilir ve gelişecektir de.

Eskice olmakla beraber bugün için elimizde bulunan istatistiklere göre ekonomik buhran olduğu halde yine çıkat da tiftiği ayrı tutarsak yün, kıl, zar-gışa, bağırsak, kursak ve yağ gibi hayvaniğ ürünlerde tartı ve sayıca eskisine nisbetle eşitlik, biraz bile çokluk vardır. Düşüklük bunların kıymetlerinde, yalnız tiftikde her yöndeydi. Fakat kurulan birkaç fabrikanın bile yün, tiftik, kıl gibi en bol ve önemlilerin kıymet düşüklüğü kaygusunu kaldıracağını müjdeleyen ipuçları görünmeğe başlamıştır. Fabrika bacaları tamlıkla tütmeye başlayınca besbellidir ki bu ürünlerimiz içten, dışdan bol alıcı bularak kıymetlenecek ve yetişmiyerek kemiyetce de artacaktır.

Yine o istatistiklere bakılırsa kasaplık kuzu, oğlak, koç, koyun, keçi, sığır çıkatı fiatça eksilmeden yükseliştedir ki davarlarımıza bu bakımdan da istekliler çok olduğuna beldektir.

Şu halde yakın gelecekte hem ürüt hem de kasaplık için hayvan sayısını çoğaltmak ihtiyacı doğacağı şüphesizdir.

Hükûmet, hayvanlarımızın cinsini arıtmağa lüzumlu fenniğ tedbirleri almaktan ve ürünlerini istandarize ve kıleringlerle kıymetlendirmekten biran boş kalmamakla beraber hayvan sayısının artmasını ve besleyicilerin artık faydalanmasını sağlamak vergisile sayım vergisini indirmeğe karar vermş ve Kamutaya bir kanun taslağı sunmuş bulunuyor. Kamutayca alkışlarla onaylanacağında şüphe olmıyan bu hayırlı işin ülkeye bu yüzden de genlik getireceğinde hiç şüphe yoktur.

Yüz nüfusa 350 ve on kilometre ikilemesine 500 koyun ve kıl keçi isabet eden birkaç İlimiz varsa da çoğunda azala azala aynı nüfusta 100 den, ölçümde 200 den eksik olduğunu istatistikler göstermektedir ki buna göre bir nüfusa tek bir hayvan bile düşmemekte, hele koyun on milyon başı pek az geçmektedir. Topraklarımız bunun daha dört, beş eşini beslemeye elverişli olduğu halde. Okadar ilerisine de gitmeyelim: Karadeniz kıyıları gibi dar topraklı çevreklerde bu sayıların 100 ve 200 den aşağı düşmemesi yeter görülürse de geniş yaylak ve otlaklarla kaplı Doğu ve Orta Anadolu'da en az 200 ile 350 ye olsun çıkması gereklidir.

Bundan ötürü verginin azalması ve yurdun endüstrileşmesi sonunda getirileceği kazancın büyüklüğü bili-

nerek kısa hayvancılığımızı bollandırmağa dört elle sarılmalı, canla başla çalışmalıyız. Bu faydalı yol mülkümüzün kapasitesine pek uyucu ve bizi genliğe kavuşturucu Cumur armağanlarından biridir.

2 — Çifçi topraklanırken :

Hızlı ve başarıklı adımlarla ilerleyiş yolunda bulunan ulusal endüstri, yad ellerden koparak nasılki geleceği inanlı dinç bir Türk işçi sınıfı türetmişse parti hükûmeti dördüncü büyük kurultayda çifçiyi topraklandırmak kararını almakla da memleket için pek hayırlı ve hayatiğ bir atılım daha atmış oluyor İşçi ve nüfusumuzun dörtde üçünü tutan çifçi genli olunca ulus tabiiğ keyiflidir

Yurddaş iş bağıle, yuva bağıle toprağına bağlanınca yurd kuvvetlidir. İşte Atatürkün çelik Türkiyesi böyle kurulmaktadır.

Zavallı köylü; sen egemenliğine erişinceye kadar saltanat elinden neler çekmedin : Kanın senden olmayanlara adak, Soysal tarihini evrensel dilin silik; ekeceğin, yatacağın yok ve olanı da zorbanın idi. Nasıl yaşadın; bu mutlu günleri görmek için can çekişerek değil mi ? Bahtiyar köylü ! Bundan böyle tapulu yuvan, varlıklı toprağın olacak, güzel dilin şaklayacak ve yalnız parlak tarihin, mutlu Türklüğün ve sonrasız yurdun için çalışacaksın.

Durma; bol bol ve çeşit çeşit ekmene bak; tarlan hepsine yetecek; ürünün topraklarda çürümeyecek, arkanda taşınmayacaksın ! Taşıma yaraçlarını hükûmet ne güne yaptırıyor Tarım kurumları neye? Hep senin, hep bizim için..

Türk çifçisi ! Biraz da özet öğüdleri dinle : Toprağımızın % 89 alanına yani kırk milyon dönümüne tahıl ekilmekte, bu ekimin üçte ikisini buğday ve onun da yarısını arpa ve geri kalanını un çıkaran öbürleri tutmakta olduğundan tarımda en önemli yer buğdaydadır; O halde her çeşit tohum saçmakla beraber en çok dikkat edilecek odur. Yılda yüz yirmi milyon ton tutan acun buğday üretiminin yedi milyon tonu bizde çıkardı. Genel savaş iki buçuk milyon tona düşürdü ve yabancı buğday aldığımız yıllar da oldu. Eski tartıyı bulmağa çalışırken bir de ekonomik buhranın çatması buğday değerini mal olma fiatından da aşalatmağa başladı. Alınan tedbirlerle artma yönünden bugün Giritden kurtulduğumuz gibi kıymeti denkleştiren koruma kanunu kayguyu kaldırdı. Artık, artırarak eskisi gibi çıkata başlamamıza engel kalmadı.

Ürünün bol alınmasında toprak cinsinin ve havanın etkisi olmakla beraber bilginin, tohum ve araçlarında büyük rolleri vardır. Çok yer ekivermekle ürüt üremez. Bir hektardan Danimarka'da 3000, Belçika ve Felemenk'de 2500 , İngiltere ve Almanya'da 2100, Fransa'da 1600, Kanada'da 1300 kilo gibi türlü mikdarda buğday alınması toprak ve havadan sonra tohumları seçme, temizleme ve ilâçlama, tarlaları gübreleme, iyi işleme, vaktinde ekip biçme ve harmanlama; fennî iş takımları, vergili ve kurağa dayanıklı to-

humlar kullanma derecelerinden ileri gelmektedir.

Bunları gözetmeyen memleketlerde bir hektarın verimi 300 le nihayet 1000 arasındadır. Bizde ortalama alınan 1100 kilo demincek izah edilen sebeblerden dolayı her yerde bir olmayıp - 45 : 2500 - kilo arasında oynar. Çoğun alabilmeli ki ucuza mal olarak alıcı bulsun, ekici de çok yorulmasın.

Sözün kısası, nasıl çalışılacağını kestirmek sana düşer; Asığını işçenliğin sağlayacaktır. Her türlü genel tedbirler ise hükûmetimizce boşlanmamaktadır.

Sen o yandan tasalanma !

DEMİR SENAYİİ

CEMAL ARİF ALAGÖZ

İLİM dünyası ilk defa Bundan yüz yıl kadar evvelThom seu'un ileri sürdüğü noktai nazara göre beşeriyet birbiri arkasından üç medeniyet devri geçirmiştir: Taş, tunç, demir devri. Son yıllarda bazı bölgelerde taşla tunç arasında bir de bakır devri bulunduğu, diğer taraftan, dünyanın başka yerlerinle, bilhassa Afrika'da buyük çölün güneyinde insanın taş devrinden doğrudan doğruya demir devrine geçtiği ve arzın uzek köşelerinde bugün de taş devrinden daha ileriye gidememiş kavimlerin blunduğu anlaşıldı.

Bugün demir her yerde bulunan madenlerden biridir. İşlenecek evsafta demir filizini bekırdan daha çok buluruz. Bununla beraber, insanlar kesecek alet yapmak hususunda taş yerine madenleri kullanmanın kıymetini öğrendikleri halde binlerce yıl yalnız bakır ve tuncu kullanmakta israr etmeleri gariptir. Demirden evvel bakır kullanılmasına sebep olarak bakırın istifadeye daha hazır bulunduğu, daha kolay çıkarabildiği ileri sürüldü.

Dr. Richard önemli bir inceleme olan «Man and Mefals - insan ve madenler »adlı kitabında bu noktai nazarın hatalı olduğunu göstemiştir. İlk demirci muvaffak olamadı, çünkü döğmek üzere eritilenı narbeyza halindeki maden parçesını tutacak kerpetini yoktu. Dr. Richard buna, maden işleme usullerini öğrenenlerden çoğunun kâfi ağırlıkta çekici veya bu işde kullanacak lâzım geldiği kadar uzun saplı çekiçleri olmadığını da ilâve edebilirdi. İnsanın daha evvel bakırı döğmeyi öğrenmiş ve döğmenin madenleri işltemekte normal metot olduğu kanaatına varmış bulunması bakırı işlemede sürüp gitmesinde kısmen âmil olmuştur. Muvaffak olamamasının bir başkası da madeni döğmek için kullandığı çekiçlerin taştan ve sapsız olmasıdır. Böylece bakır ve tunç üzerinde binlerce yıl süren bir çiraklık devri geçirmeden demiri arzu edilir şekilde kullanamadı. Bununla beraber, daha ileride, insanların tunç kullanılması taammum etmelen evvel demirden istifade için neticesiz teşebbüslerde bulunduğunu göreceğiz.

Demirin ilk kullanılışı

Demirin en ziyade Oxide ve sulfer de'ler dalinde bulunur. Fakat bazan tabiatta « telluric » yani bildiğimiz demir filizi halinde, yahut « meeoric » hacrüsemavî dediğimiz kütlelerde bulunur. Dr. Richard diyor ki: « İnsanın ilk madeni nasıl elde ettiğini bilmiyoruz, bunun sebebi kıs-

men, arkeoloji incelemelerinin insan işi ile tabiatın verdiği demiri birbirinden ayırd edemeyişi yüzünden meselenin henüz aydınlanmamış olması karanlıkta bulunmasıdır. »

Meteorik demir vait vakıt ve birbirinden çok uzak bölgelerde (mıntakalarda) insanların dikkatini çekti. Bu nevi demiri yalnız Peru inkaları değil, aynı zamanda Yukatan mayaları ve Meksika aztekleri le kullanmışlardır. Amerigo Vespuçi güney Amerikasının la Plata mıntakasını ziyaretinde yerlilerin bu madenden ok başlıkları ve küçük bazı eşya (alat) yaptıklarını gördü. Demir kuzay Amerikası yerlilerince o kadar kıymetli idi ki altundan boncuklarının üstüne kaplama yapıyorlardı. Misisipi ve Ohayo vadilerinin kenarlarındaki tümseklerde meteorik demirden süs eşyası ve alat bulunmuştur. Bu neviden bir madene ait parçaları Groenland eskimoları gemikten çakı saplarına ve ok başlıklarının içine sıkıştırılmış olarak kullanıyorlardı ve hattâ Peary, Helville Bay kabilelerinin elân bu tarzda yapılmış aletler kullandığını görmüştür.

Vaktile meteorik demirin tataruk kabiliyeti olmadığı zannediliyordu. Bu kanaatın yanlışlığı Dana tarafından gösterilmiştir. Rickard'a göre müzelerde saklı 275 tona yakın meteorik demirin yüzde 95i tatarak kabiliyetini haizdir. Her ne kadar Mek sika'da Descubidora ve Cotorze'de bulunan demir içine kakılmış bakır kama parçaları demiri parçalayarak işleme teşebbüslerini gösterirse de iptidaî insan için büyük meteorik kitlelerinden küçük parçalar çıkarmak güçtü. Mamafih, bazı meteoritler iptidaî insanın döğebileceği kadar küçüktü. Arizona'da Diablo kanyonuna düşen meteorit gibi bazıları şiddetle yere çarptıkları vakıt, bir çoğu kolayca döğülebilecek kadar küçük parçalara ayrılmıştır.

Demirden kesici aletler yapılması taammüm etmeden yüzlerce yıl evvel insanın meteorik demiri kullanmaya teşebbüs ettiği hakkında, pek fazla olmamakla beraber, bazı (delâil) belgeler vardır. Wainwright Mısırda Elcerze'de Sülaleler zamanından evele ait bir mezarda birkaç altun gerdanlık ve demir boncuk buldu. Çok paslı olan bu boncukların içi boştu ve bunlar ince bir demir safıhayı (kordeleyi) bükmek suretiyle yapılmıştı. Meteorik demir hemen daima herhangi bir nisbette nikelle karışıktır : Boncukların madeninde yüzde 7,5 nisbetinde nikel vardır. Wooley bundan beş yıl kadar evvel Ur'da tarihten evele ait bir mezarda demir bir alet parçesı buldu. Buparça

---

(1) Geographical Revieu'nin birinci teşrin 1933 sayısında çıkan bu makaleyi bizim telekkimize pek te uygun gulmamakla beraber teferrüatı itibarile bilhassa Cümer ve Etilere taalluku dolayısile Ülkü okuyucularına ve tarihcilerimizi ilgilendireceğini düşünerek çevirdim. Aynı mevzu üzerine ve hemenhemen aynı menbalara dayanan bir başka makale le Mois mecmuasının haziran 1933 sayısındadır.

British museum'da 120.833 numarada kayıdlıdır ve Milâddan 4000 yıl evvele -veya biraz sonraya- ait olduğu sanılmaktadır. Bundaki nikel nisbeti yüzde 10.9 dur. Diğer bir iki eski eşya 1837 de Howard Wyse'in Cize'de büyük ehramda bulduğu döğme demirden tekerlek bir safıha (disc) ve Sir Flinders Petrie'nin Aydos'da 6ıncı sülaleden kalma bir mezar içinden çıkardığı diğer bir demir parçası demirin taammümünden evvele ait sayılmaktalır. Tahlil bu parçalardan hiç birinin meteorik olmadığını göstemiştir. Aynı zamanda bunlar bulundukları yerler kadar eski değildirler. 1927 de Girit'de Cnossus da orta Minüs devrinden kalma bir mezar içinde Milâddan 18-0 yıl evvele ait bir mpkâb demir parçası bulundu. Bu kıymetli vesikanın meteorih demirden yapıldığı muhakkak sayılmaktadır. Peloponez'de Pyloz'da bulunup Milâddan evvel 1550 ye ait sayılan demir yüzük de böyledir denebilir. Sehliemann'ın Hisarlıkta üst tabakada bulduğu demir parça hafifçe paslı idi ve Richard'a göre bu da aynı gögsel (meteoric) demirdendir.

Demir devrinin başlangıçları

Hakiki demir levrine ait telekki olunabilecek en eski demir silâh belki de Mr. Howard Carter'in 1922 de Tut-ank-amon'un mezarında bulduğu hançerdir. Hançerin yüzü, bulunduğu zaman, passız ve çok parlaktı, ve Richard bu hançeri 1932 de Kahire müzesinde, gördüğü zaman dahi yüzü meteorik demir intibaını vermekte idi. Aynı mezarda muska şeklinde bir bilezik parçası ile pek küçük bir « headvest - yastık » bulunmuştu. Bunların her ikisi de döğme demirdendi ve içlerinde nikel aranmadı. Mezarın bitişiğinde bulunan eşya arasında mecmuu ancak dört gram gelen on altı parça ufak alet de vardı.

Yalnız bir mezarda saklanmış demir eşyanın sayıca bu kadar fazla oluşu Milâdddan evvel 1950 nin Tut-ank-amon'un öldüğü tarih- Mısır'da demir devrinin başlangıcı gibi sayılmasından bizi şüphe etmeye sevk ediyor. Hançerin ecnebi mamulatından bir altun kabza ile başlaması da bu demir eşyanın başka yerden idhal edilmiş olması fikrini ilka ediyor. Bu neviden idhalât eşyasının geldiği cihet 1927 de meydana çıkarıldı.

Sir Flinders Petrie bu tarihte, Gaze civarında Cerar'da bir tepeyi (höyükü) araştırırken Milâddan evvel 1950 ye ait gibi tahmin olunan bazı demir bıçaklar ve aynı demirden bazı ziraat aletleri buldu. Bunların hepsinin, demir filizini eritmeye mahsus fırınlarla beraber bulunması keyfiyeti ve aynı devirden kalma yazılar ve muskalar yardımiyle ikinci Ramsesin zamanında (Milâddan 1225-1292) kalma olduğu meydana çıkarıldı. Demirciliğin menşei hakkında fikir verebilecek elimizde bir de mektup var- Bu mektup Tell-el-Asmara'da bulunmuştur ve bir Eti hükümdarı Shubbiluliuma tarafından Milâddan evvel 1411 ile 1373 arasında Mısır hükümdarı bulunan üçüncü Amenhotep'e gönderimiştir. Eti hükümdarı mektubunda fevkalâde kıy-

enetli bir armağan olarak demir gönderceğini vadetmektedir.

Eti imparatorluğu

Her ne kadar başlıca merkezleri ovanın Doğu kenarında Likaonyadan ziyade Kapadokya'da ise de Eti krallığının bulunduğu yer küçük Asya'nın merkezi yüksek yaylasında Tatta (Tuzlu göl) gölü etrafında idi. Mıntaka ve içinde Eti metrükâtının (izerlerinin) bulunduğu yerler bu defa Prof. Grastang tarafından pek güzel tavsif edilmiştir. İncil kitaplarındaki malûmat haricinde hiç birşey bilmediğimiz bu kavim hakkında elde ettiğimiz başlıca bilgiler Eti dilinde, fakat Sümer tacirlerinden iktibas olunan, bitmiş tuğla üstüne çivi yazısı ile yazılmış tabletlerdir. Bu neviden tabletler bir çok yerlerde bulunmuştu, fakat bunların en önemlisi Kızıl ırmağın çizdiği kavsin doğusunda ve bu kavsin merkezini teşkil edecek bir yerde, Boğaz köyde elde edilmiştir. Burası Hattusas adıyle tanınan Eti devlet merkezinin bulunduğu yerdir. Linguistique hakikatlar bize Etilerin kuzey Rusya çayırlarından ve Türkistan tarafından gelmiş, fakat henüz Avrupai müstevlilere mağlup olmuş Anadolu tipinde bir kavm olduğunu öğretiyor(?) Bu kavm bir Asya dili konuşuyordu. Etiler hakkındaki bu malûmat Kapadokya'da Milâddan evvel 2100 ile 1900 arasına ait ve üzerinde dört beygirli bir arabayı gösterir basılmış bir mührün bulunmasiyle meydana çıkarılmış gibidir. Tabletlerden biri üzerinde Milâddan evvel 1800 ile 1900 arasındaki yüz yıla ait hâdiselerin hulâsası vardır. Etiler hakkında daha eski bazı malûmat meveuttur - Milâddan evvel 2673 ile 2633 arasında Mezopotamya'da Agade kralı bulunan Naramsin hakkındaki malûmat gibi - fakat öyle görünüyor ki zikrolunan kavim Dicle kaynakları yakınında yaşıyordu ve bu tarihte belki henüz Hind- Avrupai hakimiyeti altına girmemişti. Ne olursa olsun netice olarak diyebiliriz ki Rusya steplerinden gelen fatihler küçük Asyaya eğer daha evvel değilse bile hiç olmazsa Milâddan 2000 yıl evvel gelmişlerdir. Bunlar vakıt vakıt civar vadilerde yaşayan kavimleri hakimiyetleri altına aldıkları gibi, imparatorluklarının devamınca Halep ve Fırat üzerinde Kargemişle birlikte (şimdiki Cerablus) Suriye'nin bazan daha büyük, bazan daha küçük bir parçasını ellerinde tutmuşlardır.

Anadolu'da ilk demir istihsali merkezleri

Yukarıda görüldüğü gibi eğer Etiler demiri arzu edilen şekilde ilk kullanan kavim ise bundan bekledikleri faydanın ne olduğunu sormalıyız. İlk icap muvafık demir yataklarının (Gisement) bulunuşu ki bu noktada bize en vazıh malûmatı veren Gowland'ın Huxley memorial lecture'idir. Burada kendi eserinden, kendi kulandığı kelimelerle yazılmış bazı fıkraları kaydetmekten daha muvafık birşey yapılamaz :

« Batı Asyasında kıymetli demir (Gisement) yataklarının bulunduğu iki önemli mıntaka vardır ve ilk de-

mir sanayii (metrükâtı) izleri buralarda bulunmuştur. Bunlardan biri Euxive (eski Paflagonya ve Pontus) ün doğu kuzeyindeki mıntakadır. Bu mıntaka bugünkü Yeşil ırmaktan Batoma kadar uzanan ve sahilden çok uzakta bulunmıyan dağ silsilelerini ihtiva eder ki demir depoları (déposits) bu silsilelerin eteklerindeki tepelerde dağınık olarak bulunur.

Diğeri küçük Asya'nın güney ve doğu güneyinde Toros ve anti Toros mıntakasıdır ve bu mıntaka yanında Anamur burnundan Suriyeye ve Suriyede Halebe, Firata ve Lübnana uzanmaktadır. Batı Asyasında, yukarıda sayılan mevkilerden başka yerlerde daha evvel demir elde edilmiş bulunabilir. Fakat demir sanayii bakımından, eski izerlerin (metrukâtın) bulunduğu sahalara nazaran çıkan neticeye göre demirin ilk zikrolunan mıntakalarda yani (Anadolunun doğu kuzeyi, bir de güney ve doğu güneyi) muntazaman elde edildiğine inanmak için kuvvetli sebepler mevcuttur. »

Demir istihsal mıntakalarının ikisi de Eti imparatorluğunun çenberleri içinde idi. Fakat birincisi ilk krallığın kuzey sınırına yakın bulunduğu halde diğeri sonradan zapt edilmiş mıntakada idi ki bu mıntaka demir sahasını ele geçirmek için zaptedilmiş olsa gerektir.

Önce, Gowland'ın ilk işletilmiş telâkki ettiği daha kuzeyde bulunan mıntakayı nazarı itibara alalım. Demir depost'ları dağları ve eteğindeki tepeleri keserek geçen Kızıl ırmak vadisinde bulunmaktadır. Bu mıntaka demir işletmesini aydınlatan malûmat büsbütün (külliyen) ayrı kaynaktan gelmektedir.

Hyres bu hususta Yunanlıların eski bir kelimesi olduğunu gösterdi: Sideros, bu kelime lâtince Sidere kelimesine yakın benzeyişiyle « yıldızlardan gelme » anlamına (manasına) imiş ve ilk kullandıkları madenin Mısır'da Sülâleler zamanından evelki Mısırlılarla, tarihten evelki Ur kavminin kullandığı gibi meteorik olduğunu gösteriyormuş. Diğer taraftan bu kelimenin Mısır dilinde (gök yüzünden gelen maden anlamına) bia-en-pet kelimesinin tercemesi olduğunu da ileri sürülmüştür ki, bu çok muhtemel görünüyor. Bu bizeı Kara deniz kıyısında Kızıl ırmak ağzının (mansabının) biraz doğusunda Yunanlıların Chalybes dedikleri bir kavmin yaşadığını hatırlatıyor; bu kavmin adını Strabon Homer'in Paflagonya'nın hemen arkasında bulunduğunu kaydettiği « gümüşün doğduğu yer » Alybe ile ilgili görmektedir.

Sayce'in ileri sürdüğü gibi, bu iki adın ikisi de Eti dilinde Khale yahut Kızıl ırmak anlamasına gelen Khale-wa'nın (mukabili) karşılığı olacağa benziyor.

Eti demir sanayiinin tarihi (date)

Etilerin demir filizinin kıymetini ne vakıt keşfettikleri ve bunu nasıl işe yarar bir hale koydukları belli değiidir. Fakat bütün itimad olunabilecek vesikalar Etilerin imparator luklarının düşmesine (inhitatına)

kadar -takriben Milâddan evvel 1200- bu sanayiin inhisarını ellerinde tut- tuklarını düşündürüyor (tuttukları fikrini ilka ediyor (Milâddan 1350 yıl evel Etilerden Mısıra demir mal (emtea) gönderildiğine inanmamızın sebeplerini ve yüz yıl kadar sonra -Milâddan evvel 1235 ile 1272 arasın da -Mısır hükümdarı ikinci Ramses- in Eti hükümdarı Hattusile daha fazla irsalâtta bulunması için mek- tup gönderdiğini evelce görmüştük. Bu isteğe verilen cevabın bir sureti Boğazköy'de bulundu. Eti hüküm- darı cevabında diyor ki : « Mektubu yazmama saik olan demir hakkında diyeceğim ki mührüm altında bulu- nan yerde (home) Kizzuwadna şeh- rinde iyi cinsten demir yoktur. » Bu şehrin bulunduğu yer çok münakaşa edildi. Büyük bir ihtimalle denebi- lir ki Toros ile anti Toros silsileleri arasında, Sarus (Seyhan) nehrinin doğu kolu vadisinde bulunuyordu. Eğer bu görüş doğru ise Etiler bu devirde Gowland'ın tavsif etiği böl- gelerde ikincisini işlemekte idiler.

Tataruk kabiliyeti olan demiri işle- mek için ağır çekiçlere lüzum oldu- ğu evelce kaydedilmişti. Her ne ka- dar en eski zamanlarda muhtelif bü- yüklükte taşlar çakmak taşından alet yapmakta kullanılmış ise de çe- kicin taammümüne kadar uzun bir zaman geçti. Petrie Mısırlıların saplı çekiç kullanmaya ehemmiyet vermeyişleri garabetini kayd ve çe- kicin ilk defa tunç devrinin so- nuna doğru kullanılmaya başladığını ilâve ediyor. İlk rast geldiği hakikî çekiç ise - demirin taammumundan biraz evele, belki de demir kullanıl- ması malûm olmadan evelki bir dev- re aittir - bundan otuz yıl kadar evel Tarant da bulunan bir demirci çe- kicidir.

Genel olarak, her ne kadar bu kö- rüş doğru ise de bir istisnası var : Childe'in gösterdiğ gibi, kuzey Rusya steplerinde yaşayan insanlar, Mezopotamya'da uzun zamandan beri malûm olan bakır ve altundan balta- lara benzer baltalar kullanıyorlardı. Bunlar Orta Avrupaya yayıldıkla- rından bu tipin silâhları birlikte gö- türdüler. Umumiyetle bunlar iki ağızlı ve bazan bir ağızları keskin diğer ağızları çekiç şeklinde idi ve bu şekil sonradan bakırdan yapıldık- ları zaman dahi muhafaza edildi. Ma caristan'da Balaton köyü civarında bulunan bu neviden bir çekiç balta Newbury museum (İngilterede Ber- hs)dedir. Step kavimleri Baltık mın- takasını da istilâ ettiler ve taştan iki yüzlü baltalarını ve balta çekiç- lerini girlikte buralara da götürdü- ler. Belki de bu siâlh sonradan Ang- losaksonların kuvvet ve alât tanrısı Thor'un çekici olmuştur.

Steplerden gelen, bir Hind - Avru- pa dili konuşan bu kavimlerin Milâd dan takriben 2000 yıl, belki de daha evvel küçük Asya Orta ovasına gel- diğine neden inandığımızın sebebini görmüştük. Bu uzun boylu ve kuv- vetli adamlar Kızıl ırmağın itikâlile meydana çıkmış olan elverişli demir (Gisement) yataklarile temasa gel- dikleri vakıt ellerinde vasıtaları (alet leri) vardı ve bunları kullanmayı biliyorlardı. Tam ehlinin, uygun

aletin ve tam işine yarayacak demir filizinin (iptidaî maddesinin) bir araya gelmesi bütün dünyanın bu devirden sonraki tarihini değiştirmede bu kadar âmil olmuş olan demir sanayiinin kurulmasına yol açmıştır farzedebiliriz.

Demircilerin dağılılışı (déspersion)

Milâddan 1200 yıl kadar evvel Eti imparatorluğu birden bire nihayet buldu. Bu hususta fazla malûmatımız yok, fakat memleketin bir veya iki nesil (Génération) evvel Marmarayı küçük Hisarlık tepesinde bir müstahkem mevki vücuda getiren Frikya yağmacıları tarafından istilâ edildiği kabul olunmaktadır. Bu hisarlık tepesi Yunanlıların Truva dedikleri mevkide altıncı defa olarak kurulan yerleşme merkezi (Settlement) idi, Frikyalılar vahşi, cahil dağ adamları idi ve sulh ve sukûn içinde ticaret yapmaktansa haydutluk ve korsanlıkla yaşamayı tercih ediyorlardı. Bunların kırallarından biri olan Midas'ın hikâyesi(1) altın kullanmasını bilmedikleri rivayet edilen bu adamlardaki altın iptilâsının Yunanlılar ağzından ifadesidir.

İlk defa küçük Asyaya giren kabilenin Moschi yahut Muski İbranilerin Yafesin oğlu olarak tanıdıkları « Meshech » kabilesi olduğu anlaşılıyor. Bunlar Toros dağlarının kuzeyinde Kissuwadna (Kizzuwadni) dediğimizi demir ihtiva eden mıntakalarda bulunan ve Asurlularca Tobal yahut Tobali diyebilinen Tubal civarında otururlardı. Tubal veya Tobali'nin Sümerce demirci anlamına gelen Tibia(2) dan geldiği sanılmaktadır.

Frikyalıların gelmesi Etilerin hakimiyeti altında bulunan kavimlerden bir çoğunun, bilhassa demircilerin (demir işlerinin) umumî muhaceretine sebeb oldu. Milâddan evvel 1194 de, görünüşte küçük Asyanın güneyinden gelmekte olan bazı kavimler, beraberlerinde ev eşyalarını öküz arabaları içinde taşıyarak güney Suriye sahiline doğru Mısır istikametinden ilerlediler. Bunları, Milâddan evvel 1190 da, üçüncü Ramses buradan çıkardı. Bu kavimlerden biri, İbranilerin Fılıstıniler dediği kavim Akdenizle Kudüs yaylaları (Yudea) arasındaki sahil ovasında yerleşti. Bunlar demir sanayiini yeni yurdlarına idhâl etmiş (gtirmiş) gibi görünüyorlar; Zira Sir Hinders Çetrie'nin Cerrar'da keşfettiği fırınlar bu zamandan kalmadır. Bunların silâhlarının üstünlüğüdür ki yayla mıntakasında yaşayan İbranî kabilelerini mıntakalarına yaklaştırmıyordu. Ve her ne kadar İbraniler zamanla yeni madeni

---

(1) Kral Midas servet tanrısı Merkyr « her neye dokunsa altın olmasını diler. Merkür de ona bu kudreti verir, evelâ elbisesi, çiçekleri altın olur, sofraya oturduğu vakıt yemeği, suyu da altın olur, nihayet kızı gelir, dokunur dokunmaz o da bir altın heykel olur, nihayet, Midas altının hayattan daha kıymetli olmadığını anlar.

(2) Tibira, Temir, timur, demir kelimelerile alâkadar gibi görünüyor.

ziraat aletleri yapmakta kullanmayı öğrendilerse de silâh imal etmemelerine, hattâ aletlerini bilememelerine uzun müddet ihtimam olunmuştu.

Chalybe, Kızıl ırmak havzasından Doğu kuzeye doğru ilerlediler ve Yeşil ırmağın doğusunda Kara deniz kıyılarında yerleştiler ve burada Milâddan evvel tâ altıncı yüz yıla kadar demircilikteki önemli mevkilerini muhafaza ettiler. Burada isimleri Chalybe'ler gibi demirci olduklarını anlatan ve daha güneyden göç etmiş olan Tiberani'lerle komşu oldular. Gowland'a göre demir depoları (dépût) Batoma kadar devam etmektedir. Demirciliğe müteallik bilginin bu hat boyunca, Chantre'in eski demir silâhları ihtiva eden mezarlar bulduğu Kafkasa kadar (intişar ettiği) yayıldığı, hattâ silsileyi aşıp Macaristan ovalarındakine pek benzeyen bir medeniyetin bir zaman için mevcut olduğu Kubans vadisine girdiği görülebilir. Bu medeniyetin Orta Avrupadan geldiği birkaç defa ileri sürülmüştü. Bir kere de bu muharrir, yani (Chantre) demir bilgisinin Kubansdaki bu medeniyet merkezinden, Rusya steplerini geçmek suretiyle Orta Avrupaya geldiğini ileri sürmüş ve bazı muharrirler bu noktai nazarda kendisini takip etmişlerdi. Maamafih, bu defa Childe bu noktai nazarın müdafaa edilemiyeceğini ve demirin Macaristana ilk defa batından veya batı güneyden girdiğini gösterdi.

Batıya doğru dağılış

İlyada Ahayya kahramanları gibi Truva kahramanlarını da tunçtan silâhlarla mücehhez olarak tavsif etmektedir. Demir nadiren zikrolunmakta ve olunsa bile umumiyetle süs eşyası ve ziraat aleti olarak gösterilmektedir. Patrokl'un cenaze alayındaki oyun mükâfatlarından biri galibe beş senelik ziraat aletlerini tedarik etmeye imkân verecek kıymette demirden bir lâmba idi. Richard bunun bir küçük meteorit olduğunu söylüyor (beyan ediyor).

Hommer Trakya kılıçlarına çok itibar edildiğinden bahsediyor: Bundan demir sanayii hakkındaki bilginin Trakyaya kadar girmiş olduğu neticesi çıkarılmaktadır ki olmıyacak birşey değildir. Kızıl ırmak havzasında yerleşmiş olan, daha ziyade ilerlemiş kavimlerden bazısı Eti imparatirluğu düşünce Batıya doğru ilerliyerek Lidya krallığını kurmuşlardı. Hiç şüphe yok, bunlar arasında üçüncü bin yılın son asırlarından beri küçük Asya'da yerleşmiş Sümer menşeli tüccar cemaatları (Communanté) leri de vardı. İnsana başlıca üyeleri (âzası) böyle tüccarlardan ibaret bir heyet Tireniyenler namı altında (1) İzmir'den çıkıp İtalyaya giderek orada Etrosık medeniyetini kurmuşlardır gibi geliyor. Hem Sümerlerin, hem de Etrosk'lerin hepatoscopy yani koyun kara ciğerinden istikbal keşfetmek âdetini bilmeleri ve bu iş için çizil-

---

(1) Bu malûmata göre Tyrrénienne denizi ve Tyrréneides kıtası tabirlerinin Garbî Anadolu'daki **Tyré** *kasabasından çıkmış olduğu düşünülebilir.*

miş kabartma üç koyun ciğeri nümunesinin Mezopotamya, Eti merkezi olan Hattusas ve Etrorya'da bulunması tesadüfi olmasa gerektir.

Geçmişte Truva'nın zaptından sonra gelen iki asırdan daha karanlık (mübhem) devir yoktur denebilir. Çünkü bu zamanda tarih henüz başlamamıştı, anane hemen hemen bir şey söyliyemeyecek vaziyettedir ve arkeolojinin dağıttığı aydınlık henüz zaif ve mübhemdir (un certain). Her ne kadar müsbet (Positive) deliller -şimdilik- mevcut değilse de demir işleme hususundaki bilgi belki de Trakya'dan Makedonyaya yayılmıştır. Bundan pek az zaman sonraTesalyaya iriştiği Ahayya'da Halos'da bulunan çok eski bir demir kılınçtan anlaşılmaktadır. Childe İlliryaya kadar vardığı fikrindedir. Myros'un kanatı buradan Orta Avrupaya'da yayıldığı merkezindedir. Fakat bu noktayı daha evvel gördügümüz gibi, Childe haklı sebeplerle reddetmektedir. Bununla beraber, birçok yıl evel Gyalar'da bulunup tarihi tesbit edilmiyen fırın Miläddan evvel 1000 senesine ait gibi sayılacak olursa demir hakındaki malûmatın Tunayı geçmiş olması pek âlâ mümkündür .Baron Fon Mishe, Batı Macaristanda Koszsg Rechnitz dağları eteklerinde Velem civarında, Saint Vid tepesinde bulunan fırının Avrupa'da ilk demir nümunelerini ihtiva etiğini zannetmektedir. Şüphesiz bu, Tuna havzasında ilk sayılırı fakat bu yerde ilk İtalyan ustralarının bulunduğu zamandan beri demir bilgisinin Velem'e Batı güneyden gelmiş olduğu açıktır (aşikâr).

Eğer Heredot'un verdiği malûmata inanacak olursak, zannettiğimiz gibi, demir bilgisi intişar ettiği sırada Dorriyenlerin bu bavalide, Haliaemos vadisinde yaşamaları icap eder. Binnetice demircilik sanatını burada öğrendiklerini ve bundan sonra -Truva'nın muhasarası asrında- demir kılıçlarla silâhlanmış olarak güneye doğru yayıldıklarını farzedebiliriz. Dorriyenler tedricen Atika müstesna olmak üzere bütün Yunanistanı istilâ ettiler. Milâddan evvel 950 de İspartaya yerleştiler ve orada kök saldılar.

Demir İtalyaya ve Orta Avrupaya yerleşiyor

Randall -Mac -Tver'e göre demir İtalyaya Milâddan evvel bin yıllarına doğru irişti ve bu yarım adaya güneyden yayıldı. İlk defa nasıl ve hangi noktaya iriştiği katî surette belli değildir. Dorriyelerin bu kadar eski bir devirde ilk olarak demiri deniz aşırı bir yere nakletmeleri ihtimal dahilinde değildir. Çünkü Dorriyenler bidayette bir kara devleti idiler. Yeni bilginin evelâ bu devirde İtalyaya kadar ticaret münasebetleri olan Finikeliler tarafından veyahut herhangi bir Lidya limanından gelen eski bir Tirenya heyeti seferiyesi (evpedition) vasıtasiyle getirilmiş olması, yahut küçük Asyanın Batı kıyılarından gelen bir başka ticaret grubu ve hattâ her ikisi de Milâddan evvel 1000 tarihlerinden evvel kurulmuş olan İzmir veya Cgme gibi bu sahildeki Eolya kolo-

nilerinin birinden idhâl edilmiş olması imkânı vardır. Karaya çıkan mevkii de belli değildir. Evelce bahsi geçen demirci çekici, İspartalılar Milâddan evvel 708 de müstemlekelerini tesis etmeden evvel, devrinde ananeye göre, bir Girid müstemlekesinin bulunduğu Tarant'ı hatıra getiriyor. Her ne kadar mübalağa gibi görünüyorsa da Cyme şehrinin hemşiresi yahut Cyme şehrinde doğmuş olan ve Milâddan evvel 1050 de kurulmakla meşhur olan Cumeoe'de dahi karaya çıkmış olabilirler.

Her ne kadar seyrini takip pek kolay değilse de demir işleme (demircilik) İtalya yarım adasına bir hayli süratle yayılmış gibi görünüyor. Demircilik çok geçmeden, merkezinin Bolonya olduğu zannolunan Umbriya'lıların memleketine yahut Umbriçi'ye irişti. Tireynenlerin Milâddan 800 yıl kadar evel Toskanaya varısı yeni sanata büyük bir inkişaf verdi. Çünkü, pek az sonra Elbe adasındaki demir filizlerini işlediler. İşte bu suretle demir bilgisi buradan Adriya denizinin kuzey kıyılarına yayıldı. Tamamile İtalyan işi bir bıçak Istiya'da Maria Rast'da bulunmuştur ve bu Childe göre Avrupanın en eski demir aletidir.

Çok geçmeden, bu mıntakadaki kıymetli demir filizlerini, bilhassa bugünkü Klagenfürt şehri civarında bulunanları işlemeye başladılar. Bir müddet çok müterekki bir tunç kültüründen istifade etmiş olan Orta Tuna havzası sakinleri demir devirlerinin ilk basamağına çıktılar - bu devre 1846 da kazılan mezarlığından dolayı Hallestatt devri adı verilmiştir. -

Yeni sanayiin yerleşmesinden pek az sonra, Orta Tuna mıntakası sakinleri yeni bilgi ile birlikte harice taşmaya başladılar. Bunlar Milâddan evvel 700 e kadar Almanya'nın büyük bir kısmı ile, Fransa'nın en büyük parçasını bilhassa göne, yarısını istilâ ederek İspanyaya varmışlardı. Milâddan evel 500 e kadar İngilterede yerleşmiş ve çok geçmeden Oölitici Scarp(1) a kadar memleketin doğu güneyini işgal etmişlerdi. Sonradan medeniyetin (Culture) demir istimalini de ihtiva eden ayrı bir şekli İsviçreden Fransa yoluyle İngiltereye geçti. Bu yeni şekli bir müddet Frizya (Frise) kıyılarında yaşayan denizci bir kavm aldı. Baltık ağzından gelmiş olan bu kavm başlıca merkezleri Vennes olmak üzere Morlihan körfezini işgal etti ve İspanyanın Batı kuzeyinden Kornuvay'a kadar Okyanos sahilinde sahil ticaretine koyuldu. Bunlar Kornuvaydan Bristol kanalına girerek Milâddan evvel 800 den önce Glastonbury marşları(2) civarında yerleşmiş bu-

1) Oölitic Scarp Londra havzasını Batıdan bir yarım daire şeklinde çeviren ve ikinci zamanın Oölitie kalkerlerinden müteşekkil bulunan yayla kenarına (Cuesta) denmektedir. Aynı şekilde iki yayla kenarı Paris havzasının doğusunda bulunmaktadır.

2) Marchs Hullanda'da Polder denilen ve denizin vasatî seviyesinden aşağıda bulunan yarı bataklık mıntakadır.

radan da Oölitie silsileyi takip ile yerlileri boğarak Doğu kuzey istikametinde ilerlemişlerdi. Demir sanayii belki de bundan bir kaç yıl sonra Baltık memleketlerinde yerleşmiştir. Herhalde, demir istimali hıristiyanlık devrinin başlangıcından çok evvel Avrupanın - Doğu kuzeyi ucu müstesna- her taraftan taammüm etmiş ve yerleşmiş bulunuyordu.

Hindistan'da ve Çin'de demir

Moschoi (yahut Muski) denilen Ferika müstevlileri öncülerinin Kissuwadna adıyla anılan mevki civarında yerleştiklerini görmüştük. Çok geçmeden, Milâddan evvel 1160 veya 1170 sıralarında bu Moschoi'lar Alzi vePuruhuzzi -bu sonuncusu Ceyhan havzasına tekabül etmektedir - eyaletlerini istilâ ettiler ve bazı şehirleri, bu arada Kargemiş'i de işgal ileSuriye'de yerleştiler. Demir bilgisi böylece Fırat vadisine irişti. Tiglat-Plasdar Asur tahtına çıktıktan biraz sonra Milâddan evel 1115 e doğru Moschoi'ları kovdu ve kuzey Suriye'nin en büyük kısmının hakimi oldu. Bu zamandan itibaren Mezopotamya kavmlerinin bidayette Kissuwadna'dan idhal ve sonraları mahalli demir filizlerinden imâl olunan demir silâhları kullanmış olmaları çok muhtemeldir.

Demirin nasıl ve ne zaman Hindistana vardığı belli değildir. Indus medeniyeti kavimleri demiri bilmiyorlardı. Çünkü Mohenjo - Daro'da demir izi bulunamamıştır. Ondan sonraki iki bin yıl için arkeolojik delil yoktur. Fakat demir, Milâddan evvel 1000 ile 1200 arasında terkip edildiği zannolunan dört vedanın sonuncusu, Atharvuveda'da bir çok defalar zikrolunmuştur. Böylece, demir hakkındaki bilgi yarım adaya Eti imparatorluğu düştükten az sonra, kuzeyde Karadağ havalisinde olduğu gibi, pek eski, fakat gayri muayyen bir devre ait demir işçiliği bakayası bulunan Kerman ile Şiraz arasında Parpa civarında, İran yolu ile geçmiş bulunsa gerektir.

Her ne kadar Çin'in tunç ve yontma taş devri bekayası (hafriyatında) kazısında şu son senelerde büyük ilerlemeler (terakkiler) görülmüşse de bu memleketin arkeolojisi hakkındaki bilgimiz Hindistan için olandan daha azdır. İtimada lâyık Çin vesikalarında demir hakkında ilk kayıd Milâddan evvl 722 ye aittir. Bu (menbalardan) kaynaklardan anlaşıldığına göre, her ne kadar balta ve (hoe) ler(3) demirden yapılmakta idise de Milâddan tâ 685'e kadar bakırdan yine kılıç ve mızrak yapmakta istifade olunmakta idi.

Burada Truva harbı sıralarında Ahayyalıların vaziyetine çok benzeyen bir hal görüyoruz. Demir bilgisinin Asya'nın diğer kısımlarına nasıl yayıldığını bilmiyoruz (uncutain). Zira bu hususta eski tarih bir şey söylemediği gibi arkeoloji de nakıstır.

---

3) hoe Sudan yerlileri gibi iptidai kavimlerin toprağı sürmekte kullandıkları eğri uclu bir değenekten ibaret olan sapana denir.

Afrika'da Demir sanayii

Mısırlılar demir sanayiini yavaş yavaş kabul ettiler. Daha evvel gördüğümüz gibi evelâ Eti'lerden bir mikdar silâh getirttiler ve imparatorluğun sukutu üzerine bir müddet yeni malzeme bulamadılar. Milâddan evvel 1194 sıralarında Libyalılar Delta'ya hücum ettikleri vakit demir silâh temin edilmemiş gibi görünüyor. Fakat, bir kaç sene sonra Filistına yerleşme Fılıstınlılardan mahdut miktarda silâh almış oldukları anlaşılıyor. Çünkü bu zamana atfolunan bir demir kargı bulunmuştur. Hemen hemen aynı tarihe ait ve üçüncü Ramses'in ask erlerini gösteren resimlerin ok başlıkları ilk resimlerde olduğu gibi kırmızıya boyanmış değil, fakat mavi olarak gösterilmiştir.

Sir H. C. H. Carpenter ve I. M. Robertson'un inceledikleri bir kaç demir alet aynı devre ait gibi görünüyor. Milâddan evvel 1000 tarihlerinde, Davud zamanında, İbraniler Filistinlileri hakimiyetleri altına almışlardı. Ve bunların (Filistinlerin) Eti'lerden tevarüs ettikleri demir ticareti inhisarı belki de Süleyman'ın servetinin husulüne yardım etmiştir. Bu sıralarda Mısır fakir bir halde idi ve yeni bir industrie'ye girişecek vaziyette değildi. Fakat, Milâddan evvel 950 de 22 inci sülâleyi tesis eden Sheshonk zamanında yeniden hayat buldu. Yirmi yıl sonra, Milâddan evvel 930 da Shesonk Rehobam ın krallığına tecavüz etti. Her ne kadar, bu madenden yapılmış aletlerin ancak küçük bir kısmı Teb'de (Thebes) bulunan ve Milâddan evvel 660 da Asurbanibalın istilâsı zamanına ait olanlardan daha eski ise de Mısır'da demir hakkında elde etiğimiz en çok vesika bu zamandan (yani Sheshonk zamanından kalmadır).

Mısırlılar, daha kuzeyde gulunanların tatbik ettikleri bir dağ eteğinde yapılmış, zeminine yakın bir yerde menfezi bulunan, baca gibi derin bir çukur içerisinde demir eritme ameliyesini hiç öğrenmemiş gibi görünüyorlar. Buna mukabil, üçüncü Totmozis zamanında bakırı eritmekte tatbik olunan ve belki de çok daha eskiden kalma bir mezar olan az derin bir kuyu ile yukarıdan verilen hava ceryanından istifade ettikleri anlaşılıyor.

G. W. Gragham güney Sudan'ında zencilerin bunlara çok benzeyen metodları tatbik ettiklerini anlattığı gibi T. C. Crawhall'de Bahrülgazalde tatbik olunan metod bakkında malûmat vererek -Teb'de on dokuzuncu sülâleye ait mezarların dıvarlarında gösterildiği şekilde- bunaların Mısırda görülen metode çok benzediğini göstermiştir. Rovtledge İngiliz doğu Afrikasında Akikuyu'ların tatbik ettikleri metodu anlatmakta (tavsif etmekte) ve bu metodun güney Sudan'ında kaydolunan şekle çok benzediğini beyan etmektedir. Diğer taraftan Mungo Park 1796 da Nijer üzerinde Kamalia'da çamurdan fırınlarının yüksekliği on kademi bulan nisbeten daha mütekâmil bir şekil görmüştür.

Kara kıta hakkında, inanılabilecek

eski malûmatın bulunmayışı demir sanayiinin Afrikaya nasıl yayıldığını vuzuhla çizmeğe imkân vermemektedir. Fakat, mevcut bütün belgeler bu bilginin Nil'den yukarı doğru iki step kuşağı bayunca ilerliyerek yılarına nüfuz ettiği (girdi) fikrini hasıl ettirmektedir.

Yalnız kuzey Afrikasında, Cezayir belki de Tunus ve Fas'da bu sanat (art) başka bir istikametten gelmiş olsa gerektir. Cezayir'de bulunan vesikalar (deliller) Ronknia'daki gibi bilhassa megalitlik mezarlıklardan çıkarılanlar gösteriyor ki demir sanayiini ve (topraktan maden çıkarılması usulünü) buraya Kartacalılar getirmişlardir. Kartacalılar bu işde İspanyol amele ve esirlerini kullanıyorlardı.

Avusturalya ve yeni dünya

1770 de kaptan Cook'un ziyareti sıralarında Avusturalya Aborijenlerinin demiri bilmedikleri meydana çıkmıştır. Fakat büyük Okyanosun adalarından bazılarında madenin kıymeti daha evvel öğrenilmişti. Alvaro de Mendana 1563 de Marşal adacıklarını ilk defa ziyaret etiği vakit çividen yapılmış bir demir kalem gördü. Yerliler bu çiviyi kazaya uğramış bir geminin enkazı içinde bulmuşlardı.

Evelce mevzuu bahsolan meteoric demirin vakit vakit kullanılışı müstesna Avrupa'da İspanyol müstevlileri gelinceye kadar, Amerika kıtaları ahalisi demir nedir, bilmiyorlardı. Demir bilgisinin bu kıtanın birçok yerlerine çok geç iriştiğine şüphe yoktur.

Sir Alevander Machenzie 9 haziran 1793 de Parsnij River kıyılarında Sehanai'lerden bir guruba rast geldiği vakit ellerinde bir mikdar demir görmüştü ve yerliler bunu Carrier'lerden aldıklarını söylemişlerdi. Demir Carrier'lere sahil Hindlilerinden gelmişti. Onlara da veren Avrupalılardı. Demirden aletlerin İngiliz kolombiyasına daha evvel iriştiği anlaşılıyor. Bunu anlatan da 1730 da Stvart lake kıyısından getirilen bir demir baltadır(1).

1— Sir John Lubbock: Pre-histories Times, New York 1892.

2— John Evans: The ancient Bronze Emplements of Great Britain and Irland New York 1881.

3— John Evans: The Ancient Stone Emplements of Great Britain and Ireland, Nev York 1882.

4— H. F. Osborn : Men of the old stone Age, 2nd edit. New York 1916.

5— Mac Curdy : Human Origins, New York and London. 1924.

6— T. A. Richard Men and Metals, 2 vols. New York and London 1916.

---

(1) H. Peake haşiyesinde, makalenin yazılması bittikten sonra, Mezopotamya'da Milâddan evvel 2800 veya 3400 tarihlerinde demir filizlarini işlemeye teşegbüs edildiğini gösteren yeni incelemelerden haberdar olduğunu kaydetmektedir.

Times (London) 28.6.1933
Observer (London) 30.7.1933
gazetelerinde çıkan makaleler.

7— R. E. Peary: Northward over the « Great Ice » 2 vols. New York. 1898.

8— G. A. Wainwright: Pre-dynastic Iron Beads in Egypt, Man, Vol. 11 1911.

9— Information recieved form Mr. Sidney smith, Keeper of The Egyptian And Assyrrian Antiquities. Vol 8,1928,pp. 15-17.

10— John Garstang : The Hittite Empire, London 1929.

11— The Cambridge Ancient History, Vol. 2 New York, 1924,pp. 253-254.

12— Harold Peake and H. J. Fleure: The Way of The Sea (The Corridors of Time, VI), New Haven and London, 1929,pp. 244-246.

13— William Gowland: The metals in Antiquity, Journ Royal Anthropol. 1st Vol 42. 1912,pp. 235-287, reference on p. 281.

14— J. L. Myres: Berkley and Camridge, 1930, P. 473.

15— Strabo, Geagraphy , XII,3 : 19-20.

16— A. R. Burn: Minoans, Philistines and Greeks B. C. 1400-900 (History of Civilization Series) London and New York, 1930.

17— W. M. Flinders Petrie: Toolos and Weapons, London, 1917.

18— V. Gordon Childe: The Dawn of European Civilization, 2nd edit. London and New York, 1927.

19— H. Peake and H. J. Fleure: *The Hors and Swordı OXford and* Yale, 1933.

20— Harold Peake : The Bronze Age and the Celtic World, London, 1922.

21— Peake, op, cit, pp. 119-121. M. M. Rostovtzeff: L'exploration archéologique de la Russie meridionale, 1911-1917.

22— J. J. M. de Morgan: Prehistoric Man (History of Civilization, Vol, 6) New York, 1925.

23— V. G. Child: The Danube in Prehistory Oxford, 1929.

24— Dabid Randall: The Etruscans, Oxford, 1927.

25— Illus. London News, March 2, 1929.

26— Heredotus, History, 1,56.

27— W. Scoresby and Katherine Routledge : With a prehistoric people, London, 1910.

28— Mungo Park: Travels in the Interior Districts of Africa: Performed in the years 1795-1796. and 1797 London 1823.

29— R. H. Forbes : The Glack Man's Industries. Geogr. Rev. Vol. 23. 1933.

30— T. A. Richard: The Knowledge and Use of among The South-Sea Islanders, Journ. Royal Anthropol. Inst. Vol. 62. 1932.

31— A. G. Morice: The History of The Northern Interior of British Columbia, 2nd. edit. Toronto, 1904.

KUBİLAY GÜNÜ

F. CELÂL GÜVEN

BUNDAN beş yıl önce, Menemen'de Türk inkılâbını içinden üzen bir hâdise olmuştu. Bazı medrese ve tekke artıkları iki gün kapandıkları murdar, gizli yerlerde esrar çekip, oradaki bayrakları alarak « Menemen »-in çarşısına çıkıp halkı inkılâb aleyhine ayaklanmağa çağırmışlardı. Bu hâdiseyi haber alan hükûmet derhal bu akılsız ve ahlâksızların üzerine askerî bir kıta göndermişti. İşte bu kıtanın başında muallim ve aynı zamanda orduda askerlik vazifesini gören « Kubilay » vardı. Kubilay manzarayı görür görmez hiç bir tedbire lüzum görmeden başlı başına kendisini bu azgın kümenin ortasına attı. Bu yüksek cüreti bu yüksek inkılâbcılık gayreti inkılâb düşmanlarının kin ve garezine çarptı. Tek başına bir çok uğraştıktan sonra başını verdi.

23 İlkkânunda Ankara Halkevi bu acı günü anmak için gençleri, muallimleri ve bir çok fikir adamlarını salonuna çağırdı. Memleket gençleri, muallimleri çok varlıklı sözler söylediler. « Atatürk » inkılâbının yeni yetişen çocukları inkılab uğrunda icabında gösterebilecekleri fedakârlıkları ortaya koydular. Her türlü irticaa karşı hazır olduklarını haykırdılar.

Bu münasebetle Ankara Halkevi Başkanı ve İçel saylavı Ferit Celâl Güvenin söylediği bir söylevin bazı parçalarını buraya koyuyoruz.

SÖYLEV:

Bundan beş yıl önce «Menemen» de içleri Cumuriyet ve ikılâb düşmanlığıyle kaynamış gözleri yeni devre karşı gayızla kararmış bir takım softalar yeni rejimin yoluna girmiş olan temiz halkımızı sahte din gayretleriyle baştan çıkarıp harekete getirmek umuriyle yeşil bayraklarını açarak ortaya düşmüşlerdi.

Bir sabah karanlığından sonra başlıyan bu facıa hepimizce bellidir. Kubilay kendisine verilen vazifenin değerini başından canından üstün tutarak o anda kendi başındaki kendi ruhundaki inkılaba karşı kendi sevgi ve bağlılığındaki bir türk genci gibi gözü kırarmadan, başını geriye çevimeden tehlikenin büyüklüğünü, güçlüğünü düşünmeden, inkılabcı kanını içmeye genç başını koparmaya susamışların önüne dikildi

Kubilây o dakikada başka bir şey düşünemezdi. Sevilen yürektenbaglanılan her hangi bir şeyin tehlikesi karşısında insanlar kalblerinin ruhlarının hareketini, feveranını durduramazlar. Böyle anlarda insana yalnız sevgi ve heyecan kumanda eder. Kubilay da inkılab sevgisi, inkılab heyecanı uğrunda ateşlerden ışık top-

lamak icin kendini ateşe kaptırıp yanan aşk pervaneleri gibi bu ateşe atıldı ve yandı.

Kubilayda kendini gösteren o emsalsiz, o önünü ardını düşünmeden ileri doğru atılış, içinde tuttuğu inkılab ve ileri doğru yürümenin zaptedilmez bir ifadesidir. Onun genç yüreğinde, hududunu kaybetmiş bir inkılab sevgisi vardı. Bunu hiç bir tedbir, hiç bir mantık o anda bir çerçeve içine sıkıştıramaz, hiç bir düşünce ona bir hudud çizemezdi.

Sevilmiyen şeylere karşı, can, baş göze alınamaz.

Hepimiz gibi, Kubilay da bu dersi vatan ve milletin yüksek mefhumlarına karşı can ve rahat fedakârlığının nasıl ve nerede icap ettiğini büyük önderimiz « Atatürk » den almıştı. Onun için duygularının ana kaynağı hareket ve mecburiyet noktamız olan Atatürktür.

Arkadaşlar.

Şu anda kendinizi o feci vakanın önüne götürünüz, asırlardan beri bin türlü iğfal vasıtalariyle vatanı ve milleti kemire kemire perişanlıktan perişanlığa düşürenlerden ahlâksız bir zümre, uyanmış yoluna girmiş bir milleti doğru yolundan saptırmak, eski karanlık uykusuna düşürmek istiyorlar.

Ne yaparsınız?

Buna ben derhal : Sizin adınıza, sizin gibi düşünenlerden birisi olduğum için cevap vereyim :

— Kubilay gibi !

Evet, Kubilay gibi...

Kubilay, daha üzerinde yabancı orduların ayak izleri kaybolmamış, hâla yanık kukusu içlerde tükenmemiş, hâlâ yangın alevlerinin akisleri ufuklarda silinmemiş bir yurd parçasında, yurda karşı açılan bu hiyanet bayrağını parçalamak için kükremişti.

Kubilay bu sırada üzerinde üç ordunun vazifesini ve şerefini taşıyordu.

Biri, Cumuriyet devrinin ileri neslini yetiştirmek vazifesini üzerine almış olan muallim ordusunun vazifesi; Kubilay nasıl olur da bu ordu nun kendisine verdiği şeref ve itibarı böyle bir hâdisenin karşısında can kaygusuna düşerek ihmal ederdi ? Nitekim o inkılabcı bir muallime yakışır asaletle, cesaretle üzerine düşen vazifeyi yaptı.

Kubilay; bu sırada askerdi dış ve iç tehlikelere karşı daima uyanık ve inkılabın en aziz ve kuvvetli gözcüsü olan Türk ordusunun her zabiti gibi Kubilay da vazifesini yerine getirdi. Türk ordusunun genç zabiti irticaı yalnız başına yumruklamak, onları yalnız başına da kalsa, kendini onlarla başa çıkar görmek ve o inanla kendini öne atmak vazifesini viedanında kuvvetle duydu. Üzerinde taşıdığı formanın şerefini şüpheye düşürmedi.

Kubilay gençti. Baharına doymamış bir genç.. güzel yüzü, hayata itimat ve sevgi ile bakan gözleri, arkasında daha seslerine doymadığı sevgilileri yavrusu, anasının başından eksik olmıyan müşfik elleri... Bir insan için hayatın en kuvvetli ve en zayıf tarafları.. bütün bu şeyler, yaşamak, daha yaşamak.. Bir bahardan bir bahara zamanı ölçmeden geçmek çağrı..

Kubilay bu kadar gençti ve üçüncü olarak Türk gençlik ordusundan biri idi.

Atatürk büyük nutkunda Cumuriyeti gençliğe tevdi ediyordu.

Dıvarlarımız, içinde bulunduğumuz evimizin beyaz mermer dıvarında onun Türk gençliğine hitap eden sözleri içinden şu cümleleri alıyorum :

« Ey Türk istikbalinin evlâdı; işte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen Türk istiklâlini ve Cumuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur. »

Büyük şefin tehlikeler karşısında bu sözlerini yerine getirmek, Türk gencinin bir vazifesi idi. Bu büyük vediayı cana, bir kaç yıl daha yaşamağa hiç bir genç gibi Kubilay da tercih edemezdi.

Kara felâket baş kaldırmış yakacak, yıkacak, devirecek kudsiyetler arıyordu. Kubilay bu kara cehennemin üzerine gençliğe daima bir örnek olabilecek ve genç inkılâbcıdarın bir işareti halinde atıldı ve Kubilay ileri hareketlerimizi durdurmak için düşündüklerini yapmak arzusunda bulunanlara gösterdi ki bugünkü nesilin, ateş, demir, ölüm ve bunların göz korkutan tehlikesinden pervası olmıyacaktır.

Yaşamak muradında bulunan bir milletin her ferdi, her genci Kubilay gibi olursa, Kubilay gibi tehlikelerde bir Fatih serinliği duyarak ayaklanırsa yani hayatını büyük davalar uğrunda ölçüye vurmazsa o millet tarihin büyük bir milletidir.

Şairin dediği gibi : « Ayak altında kalmak yaşamağa değmez. » Hem de üstüne başına taassubun, esrarın iğrenç kokusu sinmiş kafasında millet ve vatan gibi yüksek manalar yerine, çöldeki insanları bile devrimizdeki insanlık telâkkisine lâyık bir hale getirmiyecek kadar basit kaidelerle bir insan kümesini yaşar sanmak felâketine düşmüş kimselerin ayakları altında..

Kubilay, tehlikeler karşısında harekete geçecek olan Türk gençliğinin Türk ordusunun, Türk muallim ordusunun bariz, şerefli bir kahramanıdır.

O bizim gibi idi, biz de onun gibiyiz.. »

A Y I N P O L İ T İ K A S I

Yurd İçinde: Yeni Kanunlar — Yurd Dışında: İtalyan - Habeş Harbı — Akdenizde Emniyet

K. ÜNAL

YURD İÇİ :

İLK Kânun da, yılın öbür ayları gibi, ileriIeme hamlelerimizden bir çoğunu içine almıştır. Spora verilecek veche üzerindeki çalışmalarla yer yer başlıyan serbest konferanslar ve inkılâb dersleri; bu ay normal kültür faaliyetinin üstünde görülen hâdiseleldir.

12 İlk Kânun tarihinde başlıyan Artırma ve Yerli malı haftası, siyasî ve ilmî selahiyetlerin, Türk ekonomisi üzerindeki görüş ve düşünüşlerini -en vazih çizgilerle- izhar etmelerine vesile olmuştur. Başbakan İsmet İnönü'nün haftayı açış nutku Ülkü'nün bu sayısına baş yazı olarak konmuştur.

Hafta içinde radyoda vekillerimiz finansal müesseselerin direktörleri konferanslar verdiler. Bunlar mevzu olarak memleketin ana işlerini seçmişlerdi. Her biri, ihtisası çevresindeki işin inkılâbdan aldığı hızla nasıl ilerlediğini ve gelecekte nasıl ve ne yolda inkişaf edeceğini anlattı, mamur, müreffeh ve kalabalık bir Türkiyeye emin adımlarla yaklaşmakta olduğumuzu müjdeledi.

Müsbet hâdiselere, sağlam rakamlara dayanarak bütün bu sözlarin; iriştiği her yurtdaşda, inan kuvvetini artırdığı şüphe götürmez.

Haftayı Ekonomi Bakanı Celal Bayar, ulusal ekonomimizin geniş bir blânçosunu yaparak kapadı. Bu blânçonun ana hatlarını olsun Ülkünün dar sayfalarında bulundurmak zaruretini duyduk. Ekonomi Bakanı, « Türkiye'nin henüz istihsal düzenlerini tamamlamadığını, iç pazarlarımızın mübadele ve istihlâk kabiliyetini karşılamaktan uzak olduğunu, ekonomik inkişaf ve imar faaliyeti dolayısiyle dışardan geniş ölçüde tesisat ve mal almak vaziyetinde bulunduğumuzu tebarüz ettirdikten sonra türk ekonomisinin dinamik bir ekonomi olduğunu, bunun her sahasında yapıcı ve yaptırıcı bir millî azim ve iradenin maddiğ tezahürlerinin görüldüğünü, çalışma usulümüze gelince: bunun ilmiğ ve teknik esaslara, müsbet denemelere dayandığını, ekonomik «indices» lerin dünya ekonomisinde bir kalkınma temayülü gösterdiğini bundan faydalanmamız gerektiğini, bunun için de istihsal ve satış sahalarında hazırlıklı olmamız lâzımgeldigini, çiftçimizin istihsal edecekleri mal nevilerini arsıulusal marşelerin arzularına göre seçmeleri lüzumlu olduğunu, en iyiyi en ucuza maletmenin bir

bir prensip olarak göz önünde tutulmasını söylemiştir.

Bundan sonra, istihsalin maliyet masraflarını indirerek ve istihsal hac mini artırarak hem kâr payı temin olunacağını ve hem de fiatların ucuzlatılabilecegini ve istediğimizin de bundan ibaret olduğunu anlatan Ekonomi Bakanımız dünyada büyük stoklar erimiş ve bir seyyaliyet görünmeğe başlamış olduğu halde müstahsilimizin, habersizlik yüzünden malını satamıyacağı korkusuna kapılıp fiatları boş yere düşürmeğe kalkıştığını ve psikolojik haletin önüne geçmek için teşkilâtlanmağa ihtiyacımız olduğunu, bunun için de sağlam ve doğru istihbar, satış sahasında teşkilâtlanmaı kredi organizasyonu, müstahsil borçlarının hafifletilmesi, ziraî satış şartlarının endüstri ve idhalât ticareti fiatlarına intibak ettirilmesi gerektiğini izah etmiştir.» Blançoya göre üzümlerimiz, geçen seneye göre % 60 fazlasiyle 80 bini tonu bulduğu halde fiatte düşüklük olmamıştır. Ve ihraç geçen yıl ikinciteşrin sonuna kadar 28 bin bulduğu halde bu yıl 60 bin tona varmıştır.

İncir bu yıl % 15 fazla ile 32 bin tondur, fiat ise geçen seneden biraz yüksektir.

Fındık geçen seneye göre % 15 fazla ile 76 bin tondur. Geçen yılın 42-45 kuruş fiatına karşı da bu yıl satış 50-55 arasında olmuştur.

Tütün rekoltesi de bu sene, geçen yıla nazaran his olunacak derecede fazladır. Ancak fiat geçen seneye göre % 20-25 derecesinde yüksektir.

Pamuk, yün, tiftik gibi ihrac mallarımızda da rekolte ve fiat artışları vardır. Ekonomi Bakani dış ticaret politikasını şu satırlar içerisinde toplamıştır :

« Bir taraftan Türkiye nufusunun mühim kısmını teşkil eden ve geçimini ziraat işlerinden bekleyen müstahsillerimizin bütün bir yıl süren emeklerini değerlendirmek ve dış piyasalarda faal bir ticaret politikası ile himaye etmek,

Diğer taraftan Türk medeniğ hayatının bir zarureti olarak tanıdığımız büyük bir endüstri programının doğurduğu yeni ve mühim fabrikaların mamulâtını haricin yıkıcı rekabetinden korumak. »

Dış ticaret politikamızın iyi seyrini şu rakamlarle görmek mümkündür. z

1935 de on aylık ihracatımız geçen senenin on ayındaki mikdardan üç milyon fazladır, Buna karşılık ithalâtımız da üç milyon artmıştır.

Dış ticaretimizde kliring esasi, Türk istihsaline müsaid plasmanlar hazırladığı gibi idhâl itibarile de ancak ileride verimli olacak veya millî müdafaaya yarayacak maddelerin memlekete girmesine imkân bırakmaktadır.

Ekonomi Bakanı, Cumuriyetin sanayi programları üzerinde genişce durmuştur. Yurddaşlar sanayi hareketlerinin bütün teferruatiyle meşgul olduklarından buraya hatırda tutulması gereken bazı rakamları koymak kâfi olacaktır :

Sanayi programi kaça mal olacak :

	Türk lirası
Pamuklu	18.538.000
Yün ipliği	1.650.000
Kendir	1.700.000
Demir	10.000.000
Yarım kok	1.000.000
Bakır	550.000
Kükürt	300.000
Kâğıt	3.790.000
Sellüloz	1.025.000
Suni ipek	490.000
Şişe ve cam	1.250.000
Porsölen	900.000
Kimya	2.300.000
	43.433.000

Program tahakkukunda bize ne kazandıracak :

	Türk lirası
Pamuklu	35.000.000
Yün ipliği	2.300.000
Kendir	2.500.000
Demir ve çelik	12.000.000
Yarım kok	1.000.000
Bakır	13.000.000
Kükürt	400.000
Kâğıt	5.000.000
Suni ipek	500.000
Şişe ve cam	899.000
Porsölen	290.000
Asitsülerik	300.000
Süperfostat	400.000
Potas	300.000
Kireç kaymağı	600.000
	74.000.000

Ekonomi Bakanı nutkunda madenlerimizle yurdun diğer tabiiğ zenginliklerine çok yer ayırmıştır. Maden kömürlerinin bir elden idaresindeki zaruret ve faydaları izahdan sonra son yıllardaki artışın bile tatmin edecek mahiyette olmadığını söylemiştir. Filhakike maden kömürü istihsalinde şu inkişaf vardır :

Yıl	içerde satış	Dışarda satış
1932	842.702	335.553
1933	843.862	479.360
1934	960.062	692.266

Türkiye'nin kuruluşunda, Türk refah ve saadetinin yaratılışında ancak kendi varlığımıza, milli tasarrufla milli sermayeye dayandığımızı söyliyen Ekonomi Bakanı, son yılların mevduat ve tasarruf rakamlarını da verdikten sonra bu mevzuu şu sözlerle tamamlamıştır :

« Milli tasarruf ve sermayenin teşekkülüne ve artmasına yarıyacak bütün müsait şartlar hazırlanmış bulunuyor. *İktısadi: siyasi, hukuki, psikolojik bütün şartlar yerine getirilmiştir.*

Halkımızın şaşmıyan, aldanmıyan, sağ duygusu vaziyete hâkimdir.

— Halkımızın türk parasının senelerdenberi filî istikrarını ve sağlamlığını iç ve dış marşelerde muhafaza ettiğini görmüştür.

— Devlet itibarının sarsılmaz bir tarzda teessüs ettiğini görmüştür.

— Dahili istikraz tahvillerinin sıfırdan « au pair » bir kıymete gelmesi ile devlet tahvilâtına verilen millî ehemmiyetin manasını anlamıştır.

— Memleketin emniyet ve sükûnunun içerde ve dışarda edildiğini görmüştür.

Bir kelime ile : Çalışır ve tasarruf ederse : yarınının bu gününden

çok daha müreffeh olacağına inanmıştır.

Sevgili yurddaşlarım,

Siyasî istiklâline mutlak bir tarzda, kayıdsız ve şartsız sahip olmıyan bir milletin ne ferdleri ne de mesul devlet adamları « *Millî Ekonomi* » tabirini teleffuz bile edemezler. »

Yeni kanunlar :

İlkkânun içinde iç siyasamızda ehemmiyeti olan bazı kanunlar çıkmıştır. Doğu Anadolu'da bir üçüncü müfettişlik kurulduğu gibi Tunceli adını taşıyan mıntakada da hususî selahiyetlerle yeni bir idare tesis edilmiştir.

Bu arada birinci ve ikinci umumî müfettişliklerin de kadroları genişletilmiştir. Bu tedbirle yurdun Doğusunda ve Batısında geniş cüzütamlarle bir kalkınma hareketinin başladığını hatırlamalıyız.

Umumî Müfettiş mıntakalarını yakın bir murakibe altında, daha geniş bir selahiyetle idare etmeleri leri için kanuna hükümler konulduğu gibi Şarkta halkın daha sıkı bir idare şebekesi içinde rahat ve müreffeh yaşayabilmesi için yeniden bazı vilâyetler ve kazalar yapılmıştır.

İlkkânun içinde vergi sistemi üzerinde de bir adım atılmıştır. Arazi ve bina vergileri tamamen hususî idarelere bırakılmış buna karşılık hayvanlar ve kazanç vergileri tamamen umumî büdceye bırakmıştır. Şimdiye kadar bu dört vergi hazinece tahsil edilmekte ve her birinden muayyen nisbetlerde birer mikdar hususî idarelere verilmekte idi. Yeni esasa göre arazi ve bina vergilerinin tahsili ve verginin tamami hususî idarelere aittir.

Ancak bu intikal ile müesses malî ahengin bozulmaması için, bazı tedbirler alınmıştır. Devlet, bu devir yüzünden varidatı eksilecek vilâyetlere yardımı kabul etmiştir.

YURD DIŞINDA :

İtalyan — Habeş harbı :

Geçen ayın politikasında bu meseleye temas ederken İtalyan - Habeş anlaşmazlığının iki safhaya bölündüğünü, binaenaleyh bu mevzuda muharibler arasındaki durumile arsıulusal durumu ayrı ayrı mütalâa etmek gerektiğini söylemiştik. Bu tasnife uyarak evelâ muhasimlerin İlkkânun içindeki vaziyetlerini hulâsa edelim :

Mareşal dö Bono'nun yerine Habeş cephesine gönderilen İtalyan baş kumandanı Badoğliyo ayın ilk günlerinde cephede işe başladı. Kumanda değişikliğini büyük bir İtalyan taarruzu doğacağını ümit edenler olmuştu. Halbuki ayın ilk haftasında cephelerde esaslı bir hareket olmamış, Habeş kuvvetlerinin toplanmakta oldukları haberleri gelmeğe başlamıştır.

Ayın onunda taarruza geçmişler ve ayın 18 inde Takazze nehri üzerindeki İtalyan mevzilerini - Roma haberlerine göre - işgal etmişlerdir. Cenub cebhesinde de şiddetli harbler olmuştur. Ayın sonlarına doğru, harb harekâtının şimal cephesinde Tigre-

de temerküz ettiği görülmüştür. Taarruz üç mıntakada olmuştur :

— Ras Seyum kuvvetleri Makalle şehrinin cenubundan yaklaşarak şiddetli hücumlar yapmışlardır. İtalyanlar yardım kuvvetleri alarak tutunabilmişlerdir.

2 — Tembien mıntakasında taarruz daha çabuk inkişaf etmiş ve habeşler Abbi-Addi kasabasını işgal etmişlerdir.

3 — Takazze üzerindeki harekât İtalyanların sağ kolunu saracak derecede ilerilemiştir.

Geçen aylardaki İtalyan ilerileyişinin harbın neticesi üzerinde müesser olamıyacağını söylemiştik. Habeş taarruzları da aynı mahiyettedir. Ancak bu taarruzlar Habeşistan'da disiplinli bir müdafaa kuvveti yaratıldığını gösterir ki harbın muhasımlar baş başa kaldıkçaı ne hal alacağını ve ne kadar süreceğini düşündüren yeni bir muhakeme unsurudur.

Fransız - İngiliz sulh projesi :

Geçen ayın politikasında İtalyan - Habeş anlaşmazlığına ayrılan yazıların son cümlesi şudur : « İkinciteşrinin son haftası içinde, geniş bir petrol ambargosu için çalışıldığı gibi iki tarafı sulha ulaştıracak temaslar da artırılmıştır.»

Filhakika alınan bir kısım zecri tedbirlerin harbı durduramadığı anlaşılınca, Milletler Cemiyetine girmiyen devletlerin de iltihakiler petrol ambargosu konulması zaruri olduğu geçen ayın ana fikri olmuştu. Ancak bu tedbirin İtalyanları nevmidane bir harekete sürükliyerek harbı Avrupaya intikal ettireceği de düşünülüyordu.

Fransızlar faal bir politika ile bunun önüne geçmek istiyordu. İlkkânunun on ikisinde Milletler Cemiyeti konseyi petrol ambargosu için bir karar alacaktı. Fransız başvekili ile İngiliz Dış Bakanı ayın ilk haftasında Paris'de uzun müzakerelerden sonra bir uzlaşma projesi hazırladılar. B. Laval Cenevre'de, on sekizler komitesine « İngiltere ile Fransanın Paris'de hazırladığı sulh projesinin Roma ve Adisababa'ya bildirdiğini » söylemiş ve ambargo kararının geriye bırakılmasını istemiştir.

İngiliz murahhası Eden'de bu projenin bir teklif değil bir telkin mahiyetinde olduğunu ve binaenaleyh konseyin de projeyi tetkik edebileceğini söylemiştir.

Filhakika konsey ambargo kararı vermeden dağıldı. Ancak sulh projesi Cenevreden ziyade onu hazırlayan muhitlerde şiddetli akisler yaptı. Roma ve Adisababanın reddetmeleri üzerine neşredilen proje metni İngiltere ve Fransada hayret ve hiddet oyandırdı. Proje Milletler Cemiyetini hiçe indiren ve İtalya lehine Habeşleri fedakârlığa sevkeden bir vesika olarak ele alındı. İngiliz kabinesi bunun devletçe alınmış bir karar olmadığını Hariciye Bakanının şahsan iltihak ettiği bir teşebbüs olduğunu söyledi ve efkâr Sir Samoel Horun istifasile yatıştı.

Lavala şiddetle hücumlar yapıldı. Fransız Başvekili yalnız Milletler Cemiyeti paktına sadık kalmamakla değil İngiltere dostluğuna da iha-

netle ittiham edildi. Ancak Laval nutkunda Frnsız siyasetinin İngiliz dostluğundan ayrılmadığını ve her hangi bir tecavüze karşı erkânı harbiyelerin çoktanberi temasta olduklarını ifşa etti ve kendisile yakın harbde cephe arkadaşlığı yapılan bir milleti eski müttefiklerine karşı harekete sevketmek yerine sulhu kurtarmağı düşündüğünü ve ancak bu endişe ile projenin hazırlandığını söylemiştir. Ayın son günü akşamı Laval itimad reyi almış bulunuyordu.

Uzlaşma projesi harbı durdurmadı ise de onu hazırlıyan memleketlerde büyük buhranlar doğurarak ve bilhassa petrol ambargosunu geçiktirerek geçen ayın siyasetinde kuvvetli bir unsur oldu.

Akdenizde emniyet :

Petrol ambargosu konuşulmağa başlanınca, İtalyan kaynaklarından şu haberler sızdı : İtalya bu kararı bir harb vesilesi sayacak ve Milletler Cemiyetinde bunu en çok müdafaa eden İngilterenin Akdeniz filosuna saldıracak. İngiltere bunu ciddî telakki etti, Laval da son nutkunda İtalyanların ümidsizlikle böyle bir harekete geçmelerini varid gördüğünü söylemiştir.

« Nevmidane bir hareketle » İtalyan donanmasının Akdenizdeki İngiliz filosuna saldırması ihtimali, son iki hafta içinde İngiliz siyasetine ayrı bir faaliyet sahası açtı. İngiltere hükûmeti, böyle bir taarruza uğradığı takdirde Akdeniz devletlerinin kendisine yardıma hazır olup olmadıklarını sordu. Balkan paktına giren dört devlet (Türkiye, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan) bu suale müsbet cevap verdiler. Fransanın bu suale ne cevap vereceği veya verdiği Lavalın son nutkuna kadar bilinmiyordu. Ve bu hal birçok asabiyetler, endişeler yaratıyordu. Laval nutkundaı yukarıda söylediğimiz gibi, böyle bir hal müvacehesinde İngilterenin Fransayı yanında bulacağını ve erkânı harbiyelerin esasen temasta olduklarını çok vazih olarak ifade etmiştir.

Akdenizde alınan bu tedbirlerin İtalyayı herhangi bir hareketten alıkoyacağını, son Roma haberlerinden sezmemek mümkün değildir.

Ancak bu mevzuda Türkiyeyi alâkalandıran bir noktayı hatırlamadan geçemeyiz. Milletler Cemiyeti paktının hükümleri içinde müşterek emniyeti korumak fikrile bu tedbire iltihak edişimiz, bazı yabancı muhitlerde Boğazların tahkimi müsaadesi karşılığı imiş gibi alındı. Azasından olduğumuz Milletler Cemiyeti paktının altıncı maddesinin üçüncü fıkrasiyle üzerimize düşen bir vazifenin icabı olarak tedbirlere iltihak ettiğimiz selahiyetdarlar tarafından açıkça ifade edilmiştir.

KÖY VE KÖYLÜLER

ABDÜLKADİR

ATALAR köy kurarken çok yerlerde poyrazdan, karayelden korunmak için şimâl ve kuzey yanları kapalı yamaçları, bayırları, dereleri, dulda yerleri seçmişler, bol akar ve pınar sularına, ekeneğe ve otlağa elverişli bucaklara köy kurumunda değer vermişlerdir.

Yabancı olmayan bir kaç aile ile kurulan bu yuvalar, eski çağlarda yaşayanların ve barınanların çektiği bin bir sıkıntıya bakmıyarak gitgide üremiş, artmış ve bugünkü köyler meydana gelmiştir.

O çağların karakuşî hükümlerine, derebeylik günlerinin baştan kara, gelişi güzel işlerine, kendi canına ve eğlencesine tapınna, milleti unutan ve soyan saltanat gidişlerine belbağlayamadıklarından ve ısınamadıklarından olmalı ki, bir bölük köy evleri yanyana hepsi biribirine ve sıkışmış bir biçimde kurulmuştur.

Köy evlerinin yapılışı: Köyün kurulduğu yan ve bucaklarda yapıya yarayan şeylerin, avadanların kolaylıkla elegeçtiğine ve bolluğuna göre evler başlıca ağaç, kerpiç, yahud taştan yapılmıştır. Ağaçtan olanların birazı şehir evlerinden ayrı bir çeşittir. Bunlar balta ile yontulup düzlenen aynı boydaki ağaç ve kalın direklerin kertilen uçlarının biribirine giydirilmesi ve üst üste dizilip çatılmasiyle çivisiz meydana getirilir. Oda veya ahır olarak yapılan bu çatılı evler, büyük ölçüdeki anbarlara benzer.

En çok bir iki yerinde baş sığmıyacak kadar açılan küçük deliklere cam konamazsa kâğıt yapıştırılır. Odanın aydınlığı sözde böylece başarılmış olur. Direkler arasında kalmış aralıklar samanla karışık çamurla sıvanmıştır. Çatma evlerin dayanması ağacın soyuna ve nescine bağlıdır.

Kerpiç, taş ve tuğladan yapılanlar seyrektir. Hemen de varlıklı köylerin veya kimselerin harcıdır. Bazıları Bağdadî denilen şekilde veya yarım yamalak tahta kaplama biçimindedir. Çoğunun ve hele yoksulların evlerinin her yanı delik deşik, aralıklı, soğuktan korunmaya elverişli değildir.

Bu yuvaların kurumunda en çok göz önünde tutulan şey, ahırın eyi ve sıkıca örtülü olmasından, çatının, saçağın olabildiği kadar akıntıdan yağıştan korunmuş bulunmasından, birde oturma odasının ahırın yanına veya üstüne rasgetirilmesinden ibarettir.

Ahırlar, basık tavanlı, loş, karanlık bir izbe gibidir. Bunların aydınlığı da ,eni, boyu 15-20 santimi geçmeyen deliklere yerleştirilmiş kırık, kirli camların ve bir de ahıra bitişik

gübreliğe açılan tömek deliğinden sızabilen ışığa bağlıdır.

Buranın ısınması, birkaç kömüş (manda) hayvanının geniş ciğerlerinden savurduğu, püfkürdüğü, sıcak soluğun eseridir. Diğer canlıların bunda ilişiği tâlidir.

Köy evleri çoğunca bir nihayet iki katlı olur. Oturma odalarının ahırın yanı başına veya üstüne yerleştirilmesine başlıca sebeb, soğuğu çok yakacağı az yerlerde ısınmak, bir de uğrılar (hırsız) dan hayvanları korumaktır.

Bazı soğuk yerlerde evler ve ahırlar, köyün kurulduğu küçük tümsek ve tepecikler oyulmak ve yer altı kuytusu meydana getirilmek suretile yapılmıştır. Bu ev veya ahırların kapısı alt ve engin yönündedir. İçeri girilince koyu bir karanlıktan başka bir şey sezilemez, tepe penceresi veya deliği açılırsa oradan akan ve giren aydınlıkla ortalık yavaş yavaş seçilmeğe başlar. Köstebek yuvasının biraz büyüğü olan şu yeraltı izbesinin içi bayağı sıcaktır. Hayvan soluklarile tepelerde buğu damlaları görülür. Dışarda iliklere işliyen Donun dondurucu, amansız ve sert soğuğun bu izbede yeri yoktur ve sözü geçmez. Dışarda her sulu şey donarken, burada sular ılıktır. Hayvanlar yemlikleri önünde yeygilerini yemekle veya geviş almakla, kimisi yattığı yerde uyku çekmekle meşguldür. Bu yapının üstünde gezen yabancı burayı tabiî bir tepeden ayırd edemez. Görülüyor ki insanlar, bu gibi bellerde kendilerine ve aynı zamanda varıyoğu olan malları ve hayvanlarına ortalığın gerekliğine göre, akıllarının erdiği kadar barınacak, sığınç yerleri başarmağa ve uydurmağa savaşmışlardır.

Köylülerin bu güna yerlerde kışın en büyük tasası, hayvanları sulamağa götürme işidir. Çok sıkışırlarsa taşıma su ile yerlerinde ve ahırlarında sulanırlar.

Köy evlerinin çalılarla örülüp araları sıvanarak, kamış veya sazdan yapılarak meydana getirilenleri, onarılanları vardır.

Üstleri kiremitli olanları pek azdır. Çoğunun toprak damları, arasıra yuvak denilen yuvarlak taşla düzeltilir: Böylelikle akan yerleri tıkanır ve kapatılır. Bazı da ağaç yongalarıyla saçaklar kapatılmış ve kiremit yerine dizilmiştir. Bazı yerlerde bol çıkan ince düz ve enli granit taşları bu işe kullanılmaktadır.

Bu toprak evlerin, ve damların geriden görünüşü, yabancı insan üzerinde ve yüreğinde yaptığı ve bıraktığı duygu, soğuk ve acıklıdır. Yıkıklık ve ıssızlık duygularını doğurur.

Şunu da unutmadan eklemeliyiz ki, tektük, şuarada burada güzel, gönül alıcı, temiz ve düzgün evler de göze çarpar. Bunlar ya bir okumuşun, yaşamayı öğrenmiş olan bir varlıklının, veya köyde ilişikli bir şehirlinin yuvasıdır; nazar boncuğudur. Yabancı yurdlardan ana ülkeye eskiden gelen ve göç eden bazı muhacirlerin de her şeyi kendine uygun, temiz ve düzgün evleri ve gerçekten gönül isteğiyle oturabilecek yuvaları vardır. Bunlar kireç bulamadıklarını-

da, yakınlarında arayıp ele geçirdikleri beyaz toprakları, kireç yerine kullanırlar ve evleri ağartırlar, dıştan ve içten görünüşü ve biçimi düzelmiş, kullanışlı, ucuza mal olmuş bu çeşit köy evlerinin olsun çoğalması ve yapılması dileklere değer ve yaraşır. Sontrampa da tezelden kurulan ve yavaş yavaş düzelmeğe yönelen, çinkodan veya üstü ağaç ve çinko örtülü evlerden bir örnek daha anmadan geçemedim.

Boğaziçine yakın Polenez köyünün tek katlı temiz ve kullanışlı, samanlığı ve ahırı ayrı yerde ve sağlığa uygun çeşitlerin köylerimizde yer bulması ne değerli ve iyi olurdu :

Köy yolları ve sokakları: Bu yollar çok defa dar ve kaldırımsızdır. Kışın, yağışlı günlerde köyün bir yanından öbür yanına gidilmesi, ırak bir diyara gidiş kadar bıktırıcı, zor ve güçtür. Balçıklı ve özlü topraklı yerlerde ise işin zorluğu daha artgındır.

Beş dakikalık yerdeki köyün çeşmesinden içme suyu getirmek, veya malları, hayvanları suvarmak için yarım saat, bir saat uğraşmak, çamurla boğuşmak ve savaşmak gerektir. Dönüşteki yorgunluk ve ezginlik uzak bir yolculuğun vereceği zorluktan aşağı değildir. Eskiden öyle köylere rast geldim ki güçlü bir at üzerinde, görünen bir kilometrelik yolu önce dediğim gibi balçıklı, killi çamur yüzünden 1-2 saatta kesemedim ve geçemedim. Yine bu köylerde dik bir yerde bir evden öbürüne; ucu sivri değneğe dayanmak ve gayet kısa adımlarla yürünmek şartiyle, bin zorlukla, kışın keskin ve üşütücü bir soğuğunda ter dökerek gidilebildiğini gördüm ve denedim, yoksa ayak kayarak düşmek ve üstbaş çamurla bulaşmak korkusu vardır. Bu gibi köylere ancak atla zorsıkı gidilebilir; başka vasıtalar sökmez. İşte buna benzer sebebler dolayısiyledir ki, bir kısım köyler kışın dalgın ve derin bir uykuya dalarlar öbür yan beldelerle ilişiklerini, bağlarını eğreti olarak keserler, gelen, giden, azalır veya hiç olmaz. Herkes ocak başında pinekler Vakti öldürmek için tek bir çare vardır, o da uyanıp, uyanıp yine uyumaktır. Köy kanununun tatbik görebildiği mutlu ve kutlu yerlerde bile yapılan yollar ve hele köy sokakları, ihtiyaç karşısında bir damlacıktır. Bu işin gerçek bir sevgi ile candan ve çok sıkı bir güdümle, başarılabileceğini anmak bir borçtur. Yarım kalan işlerin, eksik yapılan yolların, çakıl dökülmiyen toprak düzeltilmesinin faydasızlığını burada uzun uzadıya sayıp dökmek gerekmez.

Köylerin topluluğu ve dağınıklığı: Bazı yerlerde köy evleri, çok seyrek ve dağınıktır. Her biri yarım veya bir saat uzaklığında dağ başlarında çatılmış yapılır; 3-5 saatte çevresi dolaşılmayan bir köyün serpilmiş döküntüleridir ve parçalarıdır. Diğer bir bölkesinde de sekiz on ev bir yerde beş altısı öbür yanda, birkaç tane köycük birleşerek bir muhtarlık yaparlar. Bu köycüklerin arası için bir ölçü yoktur. Muhtar birinde, aza öteki köylerde, bunların derlenip toplanması, görülecek işi kestirip at-

maları günlere ve tesadüfe bağlıdır. Bu köylerin sağlık, bilgi, zabıta işleri de ne kadar sıkıntı ve güçlükle başarılabileceği ortadadır ve açıktır. Köyleri biribirine bağlıyarak muhtarlık yapılırken yakın, uzak münasebetli, yaraşıksız göz önüne alınmadığı biribirine pek yakın olanların ayrı ve başka bir kümeye ilişikli olmasından anlaşılıyor. Hele herkesin istediği ve dilediği dağ doruğunda ve tepe yamacında, her hangi bir bayırda çattığı evler için köy kurumunda mehelsinerek ilişen ve karışan olmadığı göze çarpıyor. Mektep yapamıyan bu derleme ve devşirme köylerin çocukları, Türk yavruları okumak yazamaktan mahrum kaldıkları gibi, sağlık ve koruma çe fiftçilik işleri de tesadüfen elindedir.

Köyün suyu: Akar, ya bir dere suyundan, veya üstü açık, nadiren kapalı toprak künklerle getirilmiş çeşme sularından, yahut kuyu sularından ibarettir.

Derelerin uzaklık ve yakınlığına göre kadınların yaz ve kışın buradan su taşımalarının güçlüğünü bir yana bıraksak bile, oraya gelinceyedak geçtiği köylerin her pisliğini beraber sürükliyen ve getiren bu dere sularının, doğuracağı kötülükler, yapacağı hastalıklar, ölümler karanlık ve dipsiz tevekkül deryasına gömülmeğe mahkûmdur.

Çeşme suları: Üstü açık geliyorsa, bunun dere suyundan ayrısı yok gibidir. Bu da bulaşır, insan, hayvan ve herşey buraya girer çıkar, kapalı gelenler; yosunlarla ve uzun seneler bakılmayarak bazan yolları bozulur, sular azalır, karlı ve yağışlı geçmiyen yıllarda suyu kuruyan bir çok çeşmeler gördüm. Bu çeşmelerin yalaklarından sulanan hayvanların gelip gitmesi çeşme yanlarını bir çamur batağına çevirir, bazen de çeşmenin ayağını biraz ileride bir çukura toplarlar, orada sıcak yaz günlerinde, kömüşler (camuşlar) banyo yaparlar, gömülesiye yatarlar ve serinlenirler. Bu gölcüklerin köyün sağlığına başka bir ziyanı yoksa bile, temizliğini giderir, bu suların terkibi, köylülerin sınamalarına deneyişlerine dayanan demelerine bağldır. Hele ak sakallı köyün kocamışlarının bu yönden sözleri tahlil raporu yerine geçer.

Kuyu suları: Çok defa temiz tutulamayan bu sular köydeki insan ve hayvanların tek başına su ihtiyacını karşılamaktadır. Kuyudan su çekilir, koğadan içilir. Bağrı yanık köylü, terlemiş, bu suyu içerken yarısı içeri, yarısı dışarı dökülmesine kulak vermez. Hayvanlar da burada sulanır. Kuyuların çokça bilezikleri düzgün olmadığından suyun bir kısmı yeniden içeri sızar ve akar. Kuyuların temizlenmesi heryerde aranmaz ve sorulmaz. Köylünün inanışı şöyledir: (Akar su pis tutmaz, görülmiyen ve küçük şeyler insana, hayvana bir ziyan vermez) bazı köyler zorlu ve gür su kaynağnın akıntı yolu üzerinde kurulmuş. Su yatağında kayıp giderken, yolunu sapıtarak şuraya buraya dağılmış, bataklık, durgun sular meydana getirmiş, bu köylüler sıtmadan çırpınırlar, dertyanarlar. Bundan bir saat ilerde, suyuny olundan biraz sapa

bir diğer köy susuzluktan dertlenir. Hele yazın her ikisi de biri bolluğundan, öbürü yokluğundan kavrulur. Vaktiyle yapılmış fakat bakımsızlıktan yolları bozulmuş olan su yolunu ve harkları yapmak isterler. Ve derler ki: bizi çekip çevirecek, sözü geçer bir âmire muhtacız, biribirimizi dinlemeliyiz, herkes bir tarafa çeker, iş kalır, yapılmaz, köyün faydasına ilişikli işin başarılmasını hepimiz isteyoruz. Ancak başsızlıktan ileri götüremiyoruz. Böylelikle köy işleri yüz üstüne kalıyor.

Bu hal, köy kanununun muhtara ve ihtiyar meclisine verdiği işlerin yapılmasında ve yerine getirilmesinde dahi baş gösterdiği söylenmektedir. Her gün bir aradayız, yüzyüze bakıyoruz. Birinin eşyasını cezaen haciz etmek, satmak, vesair kanun hükümlerinin tatbikinde karşımızdaki köylümüz darılır, gücenir, köyde aykırılığa ve ikiliğe yol açar. Köy meclisinin ve muhtarın seçiminde olmadık güçlükler doğuyor. Geçinmek mecburiyetinde olduğumuz köylü ile kötü kişi olmamak için işin ilerisine gidemiyoruz.) diye yana yakıla dert yanan köy muhtarı ve meclis azalarına rastladım.

Köyde yakacak meselesi: Yakın yerde orman veya köy korusu varsa odunu bolca getirirler, ocaklarda dikine dayarlar ve sayısız, ölçüsüz yakarlar. Köylünün demesine göre, insan gözünden ısınırmış; ocakta oynak yalımlarla parlıyan, kıvrılarak yukarıya bacaya doğru uzayan alevi seyreden köylünün keyfine son ve doyum yoktur. Halbuki sıcaklığı yalnız ocak başındakilerin, bucağa geçenlerin ön tarafını ısıtır. Oda soğuktur, şu kadar ki bir iş için dışarı çıkanlar oda ile dış sıcaklığında belli başlı ayrılık olmadığından üşümezler, ve hastalanmazlar, iyiliği budur. Bir de odanın havası için bu ocaklar vantilâtör yerine geçer, kömür vurması, bu yüzden ağulanma ve ölüm görülmüş değildir. Bazı yerlerde eski çağlarda orman ağaçları sonu düşünülmeden yok edilmiş, kökleri de sökülüp kazılmıştır. Bu gün sevgili Anadolunun geniş ve yaygın orta bucağında hayvanların kemre (gübre) sinden yapılan tezeklerden başka yakacak yoktur. Onun için bu illerde hayvanın faydası artar ve iki kat olur. Zavallı ve çalışkan Türk kadınları ellerile, ayaklariyle samanla karışık gübreyi yoğurur, kalıplandırır ve kurutur. Sonra bir yere yığar ve küme yapar. Kışın, sobasında, ve ocağında yanan bu tezektir, yemeğini pişiren aynı yakacaktır. Bazı yanlarda yarenlik yoluyla tezeğe (kuyruklu dağın odunu) derler.

Köyde temizlik: Köylü çokça uğraştığı işlerin getirimi dolayısiyle, temizliğe gereği kadar bakamıyor. Tarlada, harmanda, ormanda, ahırda üstünü başını evini tozdan, samandan ve buna benzer şeylerden korumağa eli ermez (iş elbisesi) adet olsa idi buna kolaylık bulunurdu. Belki zamanla okuyacak olan köylümüz bu yolu tutacak ve güdecektir. Bütün Osmanlı İmparatorluğunun yüzlerce yıl sonsuz, bitmez, tükenmez, derdini; dayanılmaz yükünü çeken ve taşıyan uysal, yararlıklı, yiğit, bir gö-

zeden çıkan kaynak suyu kadar duru ve parlak ruhlu Türk köylüsünün gözünü açıp varlığını, insanca yaşadığını sezeli ve anlayalı şurada kaç yıl oldu ki O bu gün Cumuriyetin baba bakımıyla yakın ve uğurlu bir günde eskimiş, katmerlenmiş geri kalan her derdine çare ve derman bulunacağına ve her medenî insan gibi üstün, kaygısız, yassız ve ağırtsız yaşama tadını duyacağına inanmıştır.

Çok köylerde sabun zor bulunur, o da zenginlerinin, varlıklıların evinde ele geçer. Bunun yerine (Kil) denilen toprak kullanılır. Çamaşır yıkamaları; akar su kenarında veya çeşme başlarında (Tokaç) denilen oldukça ağır, ve bir yanı yassı bir ağacın, ıslanmış çamaşıra hızla vurulmasiyle yapılır. Kirin giderilmesi, çamaşırın arıtılması yönünden bu çeşit yıkamanın ne denlu fayda vereceğini kestirebiliriz. Bir de bu tokaç yiyerek arıtılan çamaşırın dayanması - nın araya gittiğini, çabuk yıpranıp eskidiğini, ufak bir düşünce ile anlayabiliriz. Yaz günlerinde köy evlerine yaklaşan her insan ağır gübre ve pis helâ kokusundan bizar olur.

Köylerde çalışış: sevgili yurdun önünde, sonunda en çalışkan gönlü alçak, aza boyun eğen ve katlanan yararlıklı ve değerli bir temeli ve özü tek başına köylüsüdür, bilhassa köy kadınıdır.

Her çağda analar dolu olan bu cennet ilinde durmadan, dinlenmeden didinen uğraşan, ilâhî bir emekle, sessiz, uysal, bir su akışı gibi gönül hoşluğuyla gücünün yettiğinden pek çok artğın çalışan bu dişi arslanlara yüreğimizle derinden ve candan saygılar salarız.

Denilebilir ki, türkün her devrinde yükünü çeken, kurtuluşunu onaran, bu asil ve fedakâr türk anaları ve bacılarıdır.

Köylü kadını sabahleyin tan yeri ağarırken, şafak sökerken yarı karanlıkta yatağından fırlar. Dama (ahıra) çıra ile iner. Hayvanlara bakar. Ot, saman verir. Sağar, altlarını temizler. Davar varsa onları da mevsiminde sağar. Sütleri ocağa kor. Sabah çorbasını pişirir. Yatakları kaldırır, ortalığı süpürür çocuğuna bakar, er - keğiyle birlikte tarlaya gider. Ekin biçildiğinde desteleri toplar, Boyvermemiş, kısa kalmış ekinleri elile yo - lar, toplar. Harmanda, düvende, savurmada, çeç yapılışta bunu eleyip, ayıklamakta çalışır. Arada öğle ve akşam yemeklerini kotarır. Akşam yine hayvanları toplar, bağlar, yedirir, bakar, sağar, sütünü pişirir. Yo - ğurt, yağ, peynir, çökelek, yapar geç vakıt bitkin ve çok yorgun yatar, bütün dinlenmesi 5 - 6 saat süren, yarı baygın uykusundadır.

Kışın; yün veya pamuk eğirir, çorap örer, dezgâhda evdekilerin don, gömlek, mintan, potur, yatak çarşafı, peşkir, havlularını dokur, diker, bu arada irili ufaklı yavrularına da ba - kar, emzirir, yedirir, giydirir. Kim - sesiz dul köy kadınlarının bir de çarşı, pazara gelerek satış yapmaları, tavuklarının yumurtasiyle, tuz, gaz, bir iki arşın basma gibi şeyler almak mecburiyetini de buna eklersek; şimdiye kadar yürüyen iktısadî yurd düzeni-

nin çekirdeğini bulmuş ve anlamış oluruz.

İstiklâl ve kurtuluş savaşında, yabancı bilgiçlerin maddî ölçülerine sığmayan, bu eşsiz varlıktır ki, cihanı sonsuz şaşkınlığa düşürmüştür. İşte bu altından çok üstün ve değerli olan türk cevheri, bunca felâketlerle, ezginliklerle sarsılmamış, bütünlüğünü korumuştur. İyi çekip çeviren ellerden çok zamanlar uzak kalması yüzünden uğradığı bin bir acıların bir kaçı, herhangi bir milleti yok etmeğe yetebilirken, bugün iyi başlara erdiğinden arslan, cıvanmert, yiğit Türk ayakta ve bütün güclerine sahip bulunmaktadır.

Milletimizin dörtte üçünü teşkil eden ve her buyruğa hemen koşan ve boyun eğen Türk köylüsünü yıpratan geçmiş devirlerin binbir kötülüğünden burada uzun boylu bahsa lüzum yoktur. Zira ki, aklı başında herkes bunu öğrenmiş ve anlamıştır.

KÖYLÜNÜN RUHİ HALLERİ.

Türk köylüsü bilinen ve tanılandan daha çok zekidir. Köye dışardan bir yabancı gelince, hemen onun nereden, ne için geldiği, kim ve nereli olduğunu, sözün gelimiyle sorar ve anlar. Yabanenın konuşmasına, işine tutumuna bakar, hemen tezelden kararını verir. Kendince bir teşhis koymuştur. Eğer inanışı düzgünse, herşeye Idırır ve candan tutar; değilse dinler ve yapar görünür bu bir gösteriştir. Ve yapacaktır.

Yalnız kendisinin ve köylünün faydasına gönülden savaşanları çabuk anlar ve sever. Çok sıkı kapalı olan sandık ancak o vakit yavaş yavaş açılır. Artık çekinmeden, üzülüp büzülmeden olduğu gibi bütün dertlerini, yürek acılarını yana yakıla o konuğa tanışığa sayar ve döker.

İşte bu yolda duyulup eşitilen bu içli şeyler yurdunu gönülden seven her türk yüreğine tasalar ve kolay sönmez ve unutulmaz acılar serper. Acımaktan başka elinden bir iş gelmiyenler için bu duyuşun doğurduğu üzüntü gittikçe derinleşir ve kökleşir, dert ortağı yapar.

Her iyi ve kötü şeyi kolayca ve hemen sezen ve ayırd eden Türk köylüsü, toplu işlerde mutlaka dışardan tutumlu becerikli bir buyrukcu ve güdümcü ister, sözlerin ve lâfların müeyyedelerini kendine göre olan sür'atı intikal ile çabuk bulur ve anlar. İyi ve sıkı gütmenin yemiş vereceğini bilir ve ona uyar. Değilse işi savsaklar.

Türk köylüsü, külüne gömülmüş kor halindeki ateşe benzer. Dışardan çok durgun ve az duygulu gibi görülür. Halbuki ne ince düşünceleri ve kendince yalnız zekâ ve iş yönünden bilişleri vardır. Bunu köylünün sevilerek bağrının ve yüreğinin iç yüzlerine erebilenler görürler ve şaşarlar. Denebilir ki, yurdun diğer işlenmemiş çok değerli ergen madenleri gibi, Türk köylüsünün varlığında, mayasındaki eşsiz ve benzersiz cevherin kudrete, büyütmek ve benzetmek için hemen de Cumhuriyet devrine kadar el değmemiştir. Bundan böyle köy çocuklarından yetişecek zekâların söndürülmemesi için, köy mekteplerinde zekâlariyle sivrilenle-

ri, seçip daha yüksek okuma bucaklarına, mekteplerine yerleştirmek ve gö türmek, gözeterek ve özenerek yetiştirmek; Türke, kaynağından ve pınarın başından bulanmamış duru ve temiz yeni can veren bir su ve bir kudret, özlü bir güç daha kazandıracaktır.

İlkin muhit değişikliğinden doğacak sarsıntılardan korunmak ve sıkı gözetlemek şartiyle köy zekâlarından yeni ve gürbüz bir türk âlemi yetişecektir. Bu köy genci, gövde yönünden dinç ve güçlüdür, sağlamdır. Yokluğu yakından tanır ve bilir, aza boyun eğer, yurdunun ve Türk çokluğunun en derin ve gerçek dertlerini, eksiklerini, her alıcı gözün bile giremediği iç yüzlerini, içinde doğup büyüdüğü için, çok iyi bilir. Mekteplerde öğrenildiği, edindiği bilgilerin bunlara iyilik ve düzenlik verecek yönü ve uyariyle ölçer ve biçer. Bir gün bu gençler iş başına geçecek olursa; bilgimiz derdimize bütünlüğiyle uymuş ve her yanı tutgun gidişlere, daha düzgün yol açılmış olur.

Bugün sanırım ki, milletimizin en büyük eksiği, bilgisizliğinden ziyade memleketinin iç yüzlerini can bakımiyle alıcı gözüyle yakından görüp iyice anlamamaktan ibarettir. Türk köylüsü aşırı derecede konuksever, sevincine son yoktur. Nesi varsa onu konuğuna sunar, varını yoğunu konuğuna verirken, ağırlamak, ve gönlünü almak için saygılı emekler verirken ,asla bir karşılık beklemez, şu kadar ki şehirli bu ikrama mukabeleden çok defa acizdir. Bu konuk severlik Türkün bilinmez çağlardan beri gelen atalar armağanıdır. Köylümüz göreneğin kulu ve kölesidir. Tevekküle düşgündür. Onu ötedenberi baba ve dededen gördüğünden ayırmak güçtür. Askerlikle biraz gezmiş ve üstün işler ve gidişler görmüş olanlardan, pek atılgan ve girişken olanları, köylerinde biraz yenilikler başarmıştır. Geri kalanı yine eski yaşayışından bir santim ayrılmamıştır.

Bu hali görüp anladıktan sonra, köylüyü kendi isteğine bırakarak ilerletmek ve yükseltmek, biraz geç ve güç olacağı kanaatı ve inanışı ister istemez doğuyor. Bunun için düşünceme göre; köylüyü iyiliklere, selâmete aydınlığa, varlığa, insanca mesut yaşamaya, ideale ve ülküye doğrl yedeklemek, biraz bilece çekip, götürmek gerektir. Köylü bu işte geri tartıp, kılavuzunu yormıyacaktır. Aydınlığa çıktıktan ve bu yeni gidişin tadını taddıktan ve anladıktan sonra ardını bırakmıyacaktır.

İlkin belki gördüğünden ayrılması hoşuna gitmez, lâkin sonunda kurtarıcılarına minnet ve şükran yağdıracaktır.

Köylü yalnız çalışmasiyle ve emeliyle yaşar. Her biri yanaşma ve ortakçı kullanamaz. Çünkü işine elvermez. Kendi horanta ve tayfasiyle bu dağınık ve yorucu işleri başarmağa savaşır ve buna mecburdur. Çoluk çocuk artıp üredikçe yükleri biraz yeginleşir. Bundan ötürüdür ki, köylerde nüfus astımı sevinçle karşılanır. Köyde irili ufaklı herkesin bir hizmeti, göreceği bir iş vardır.

Köy mekteplerine düzgün, kesiksiz gidilmemesi küçük çocukların,

köy işlerinde ilişikli bulunmaların - dan, veya aldırış edilmemesinden do - ğuyor. Okuma sevgisine bu hizmeti değişmiyecek yaradılışta olan köylü, çok yerde işe kulak vermediğinden. dir ki çocuğunu mektebe yollamaz, veya gidip gitmemesiyle uğraşmaz. İş edinmez.

Köy mektepleri : Türk kölüsü bilgiye, aydınlığa, okuyup yazmağa; öğrenmeğe susamıştır. Bugün köy - lerin % 10 nunda açılabilmiş olan mekteplerin üç senelik olması, Erek ve ülküyü başaramıyor. Köy çocuğu bu üç senelik okumadan biraz bir şey- ler öğreniyor. Ardı arkası olmadığın- dan kovalayamıyor. Kitap bulup oku. yamıyor, bildiklerini de az zamanda unutuyor. Bu mekteplerin hiç olmaz. sa beş dershaneli olması daha faydalı ve şüphesiz çok üstündür. Diğer (90) köy tam manasiyle bilgisizlik, ka - ranlığına gömülmüştür. Bunları tezel- den kurtarmak için mekteplerden mu- allim yetiştirmek ve plâna uygun mektepler kurmak ve yapmak, çok za- mana ve çok paraya bağlıdır. Hatıra gelen bazı çareler biraz üzerinde du- rulmak ve işlenmek şartiyle umulur ki yurda ve millete fayda versin. Me- selâ; yüksek mektepten çıkmış sonra genç yaşında tekaüt olmuş mülki, as- keri mütekaidlerden istifade edilebi- lir. Tekaüt aylıklarına muallim ma - aşının münasip bir kısmı eklenmek ve yeni okutma usullerini öğreten kurslardan geçirilmek ve en çok se - ciye ve karakter değerine ve yurd sevgisine bakılmak ve o yolda seçil - mek üzere birden birçok muallim ele geçirmek zor olmıyacaktır. Yaşları 30 - 45 arasındaki mütekaitlerin doğ. duğu veya seçeceği bir vilâyet mın. tıkasında köy muallimliği mecburi. yeti kanuni yollarla yüklenebilir. Köy lüye bir mühlet verilerek plâna göre mektep yapmaları da güdülüp başarı. labilir. Bu yolda hemen az vakit için- de köyler birden nura kavuşur. Bu münevver mütekaitler böylece köyle- re dağılır, belki de yerleşir kalırlar. Bunun oynayacağı faydalı rolleri bu rada uzatmıyactğız .

Köyün dirlik ve düzeni: Hayvan hırsızlığı, otluk .samanlık, ev yak - ması, köylüyü en çok düşündüren dertlerden birisidir. Hele yangınlar çıkaranlar sırf çekememezlik ve öcal- ma için bu işleri yaparlar. Kendi ha- linde, namusiyle çalışan, didinen, biraz kalkınan köylünün başına böy. le bir çorap örülünce, zavallının beli bükülür. Bunları yapanlar köydeki bir kaç serseri ve zorbalardan ibaret olduğunu köylü pek iyi bildiği halde şerrinden korkarak susarlar ve söyle- yemezler. Mahkemeye aksetse bile, bazan isbat edilemediğinden suçlu ce- za göremez. Bu hal köyde bir dirlik. sizlik belirtir. Çalışanın isteği kırı - lır. Ürkeklik ve çekingenlik başlar, bu içtimaî kanserin operasyonu tezel den yapılması dileklere şayandır.

Köylerde yeygi: Köylümüzün baş lıca yeygileri bulgur, ve hamur işle. rine dayanır. Eti, hayvanı hastalanıp mısmıl ölmemek için veya adak ola. rak kesildiğinde, yumurtayı veya ta. vuğu hatırı sayılır bir konuğu geldi- ginde, ürünü (süt, yağ, yoğurt) bin- de bir yiyebilir. Yetiştirdiği bu şey. leri satar omuzuna binen ihtiyaçları.

nı karşılamağa uğraşır. Hele bir çok köylünün çeşit sebzeleri görmeden yemeden yılı geçirmeleri eksik değildir.

Nasılsa kasabanın pazarından arta kalan sararmış salatalıkları heğbesinde yavrularına taşıyan köylünün duygusuna, sevincine erişilmez. yemiş, kavun, karpuz, sebzeyi günlerce, yıllarca özleyerek geçiren köylülerimizin evlerinin önlerinde sürüp yetiştirmeğe çok elverişli yeri boş durur. Köylerde ağaç dikmek, kendilerine yetecek kadar olsun bu yeşillik ve serinletici şeyleri yetiştirmek için edilecek öğütler köylünün bir kulağından girer öbüründen çıkar, yola getirecek tek çare; köylüyü uyuşukluğundan, üşengençliğinden, erinmekten kurtarmak için, sıkı güdümle beraber yürüyecek bir kımıldanışa hız vermekten ibarettir.

Köylerde tarikat döküntüleri: Şehirlerde ayıklanan tarikatçılar ve kapanan tekkelerden halk geniş bir soluk almış ve kurtulmuştur. Lâkin hükûmetin takibatına rağmen bazı köylerde tarikat taslakları gizli, saklı faaliyetten geri durmadıkları eşitiliyor. Bu adamlar aynı soydan olan yurddaşları, kardeşleri, biribirinin kanını içecek derecede, aralarına geçimsizlik ve nifak tohumları saçıyorlar. Hele Dede Baba adını taşıyan bu karacahil adamların kış aylarında şurada burada kölerde cer etmeleri, propaganda yapmaları ve saf halkı siymaları ve zührevî hastalıklara varıncaya kadar hükûmete bildirecek köy haberlerini çok sıkı bir gizleyişe bağlamaları, haber veren olursa ağır tehdit savurmaları, bunların da yeniden ve çok sıkı takiple köklerinin kazınmasını elzem kılmaktadır. Bunların iyi bir araştırma ve soruşturma ile hüviyetleri ve sayıları belli edildikten sonra kanunî yoliyle oralardan uzaklaştırmak, zavallı köylüleri bu kâbuslardan kurtarmak bir borçtur, sanırım.

Köylüler için içtimaî inkılâp adımının atılması, eşi ve benzeri az olan güzel ve mükemmel köy kanununun cidden ve hakikaten tatbik ve takiple mümkün olacağı bellidir. Elverir ki bunu her şeye tercihan yerine getirmek ve sık sık yapılan işlerden daha yukarısına malûmat vererek ve fasılsız, ciddı takiplerle başarmak gerektir. Bunu idare âmirleri yapacakları işlerin başında tutmaları ve derin bir sevgi ile arkasını kovalamaları temennilere değer.

Sırası geldikçe yazdığım gibi köylerde gerek bu kanunun yerine getirilmesi gerek diğer köy işlerinin düzgün olarak başarılması, köylüden başka bir gözetici ve takipcinin uğraşmasiyle kabildir. Köy kâtipleri köylüye ücretleri ve belki de geçimleri itibariyle boynu bükük olmasından bu işi çeviremiyorlar. Köylerin mıntakalara ayrılarak her münasebetli 10 - 15 köye iyi bir seçği ile bir köy âmiritayin edilir, bunun parası hususî idarelere bağlanırsa ve bu âmirlerin de sık sık başlarına kontrol ve müfettiş gönderilebilirse, köylerde gerçek icraat, devamlı olarak yapılır ve yaptırılabilir.

SON SÖZ

A — Her şeyden önce köylüye ger-

çek temizlik ne demek olduğu anlatılıp öğretilmelidir.

B — Köy kanununun tatbikına, köyün sokak ve kaldırımından başlanılması.

C — Acezeden muhtar seçtirilmemesi.

D — Köylü (mayi cisimler) gibi konulan kabın şeklini aldığından kendine ve yurda faydalı bir biçime konulmak için ihtimamla ve özenişle yetiştirilmeli ve işlenmelidir.

E — Köylerde imeci suretinde çalışılarak elde edilecek mahsul paralariyle köy sandıkları kurulması ve paranın köy namına millî bankalarda tenmiyesi.

F — Kurtarıcı ve başarıcı Cumuriyet ulularının ve hükûmetin, iktisat yolunda çizdiği beş yıllık programa bir de köycülük programının eklenmesi, dünyalar durdukça övülmeğe lâyık büyük Türk inkılâbının yeni ve coşkun bir kaynağını doğuracaktır.

KÖYCÜLÜK ÇALIŞMALARI

NUSRET KÖYMEN

(Ankara Halkevinin Ankara radyosunda yappmağa başladığı konuşmaları N. Köymen « Köycülük » konusu ile açmıştır. Bu konuşmayı olduğu gibi koyuyoruz :)

BUNDAN böyle Ankara Halkevi radyoda türlü kollarının çalışmalarını anlatan konuşmalar yapacaktır. Bu konuşmalara bu akşam « Köycülük » konusu ile başlıyoruz. Bu çok geniş ve önemli konuyu bir radyo konuşmasının çizdiği vakit çerçevesi içinde ortaya koymaya imkân yoktur. Bu akşamki konuşmamızda « Köycülüğü» anlamı ve halkevlerinin köycülük çalışmaları bakımından genel olarak ele alacağız; bu « Köycülük » konuşmalarına daha ziyade bir giriş olacak. Bundan sonra yapılacak köycülük konuşmalarında Ankara Halkevinin türlü köycülük çalışmaları anlatılacak ve belli köycülük konuları ortaya konulacaktır.

Bütün Türk idemenliğinin zekâ ve iradesine çetin bir mesele meydan okuyor : Köy meselesi. Dünyanın en ileri sayılan memleketleri köylerini kaybetmiş olmanın, köyün manasını anlamamanın, köye memleket kuramın daki yerini vermemenin cezasını ve acılarını artan bir şiddetle çekiyorlar.

Osmanlı saltanatını yıkarak arızî ve kısa bir alçalma devresini atlatmış ve sürekli yükselme gidişinde yeni bir hız almış olan Türk soysallığı birçok soysallıkların beşiği ve eski yeni bütün sosyallıkların buluşum noktası olan Anadolu'nun esrarlı kıraçında bütün dünyaya yol gösterecek yeni bir gelişimin ilk atılımlarını yapmakta bulunuyor. Ve bu yükselişte büyük bir talih ona yar oluyor : nüfusunun büyük çokluğunun köyde bulunması.

Türkiye cumuriyeti osmanlı yıkıntısından canlı insanların gömülü bulunduğu harab mezarlıklara benzeyen sayısı bellisiz köylerele bütün insanî ve ekonomik varlıkları sömürülmüş köylü denen gene sayısı bellisiz büyük bir kalabalık miras aldı: bir kaç da köyleri sömürerek büyümüş kasaba... Bir büyük önder ve onun teşkilâtlandırdığı önder küme harekete gelmiş halk gücünün başına geçince dışı sömürülmüş ve kalan özü içine çekilmiş Türkün bu posası dahi koca bir düşman dünyasına karşı komakta güçlük çekmedi.

Bütün dünyayı şaşırtan en çetin savaşları ve inkılâbları köye ve köylüye dayanarak yapan, üzerine çeşit çeşit köhne boyalar vurulmuş Anadoludan taptaze bir türklük çıkaran, dünya harbinden harbe girenlerin en fakiri olarak çıkmış bir memlekette köye ve köylüye dayanarak

büyük bir ekonomik ve finansal sağlamlık içinde en önemli bayındırlık işlerini başaran Cumuriyet Halk Partisi ve onun hükûmetleri bir memleketin siyasal, ekonomik, kültürel, ve ırkî varlığı için ana temelin büyük ve ileri bir köy nüfusu olduğunu anlamakta geçikmedi. Parti, memleket kültürünü işlemek ve geliştirmek ve Türk aydınını kendi iradesinden doğacak şuurlu ve istekli bir teşkilâtlanmağa çağırmak için kurduğu halkevlerinde bir de «Köycülük kolu» açtı. Parti son kurultayında köyün önemini açık olarak programına koydu. Bu suretle Türk idemenliğine meydan okuyan mesele aydınlanmış oldu: bir kaos içinde bocalayan dünyaya yolunu gösterecek kuvvette yeni bir Türk soysallığı doğuracak Türk köyüne bu kutlu işinde önderlik etmek.

120 halkevinin köycülük şubelerinde toplanmış olan binlerce Türk aydını bu işe gerekli olan inan, kavrayış ve coşkunlukla sarılmaktadırlar. Bu arada Ankara, İzmir, Bursa, Eskişehir, Balıkesir, Afyon, Edirne, Isparta halkevleri köycülerini ayrı bir şükranla anmak borçtur. Bu günün halkevi köycüsüdür ki saltanat devrinde mültezimin, jandarmanın, eşkıyanın, memurun şerrinden kendini kurtarmak için yurdunun en güzel, en verimli yerlerini bırakarak yol uğrağı olmayan sapa yerlerde köy kurmuş çekingen Türk köylüsüne bir millet bütünlüğü içinde yaşamak zevk ve emniyetini götürmekte, münzevi köylerin yabancıya kapalı yaşayışı içinde kalmış en değerli kültür varlığını birbirine ulayarak Türk kültürünün yeni büyük inkişafına kuvvet ve gereç vermektedir.

Halkevi köycüsü Türk köylüsünü kimsesizliğin, ümitsizliğin ve cahilliğin kucağına attığı hurafe ve batıl inanışlardan kurtarmakta,ona, candan sevgi ve ilgi ile kendini düşünenler olduğunu duyurmakta, ümit ve bilgi vermektedir. Bu ve bu gibi çalışmalar sayesindedir ki birçok köylü sıtmaya karşı pamuk ipliği bağlamak yerine kinin almağa, yağmur duasına çıkmak yerine kuru ziraat usullerini anlamağa, tabiatın silleleri önünde tevekküle kadere boyun eğmek yerine zekâ, irade ve bilgi ile tabiata anlayışlı ve aktif bir intibak yapmağa, felâketlere karşı çareler aramağa, ağaya sığınmak yerine kredi ve satış kooperatiflerine girerek kendini matrabazların elinden kurtarmağa, daha temiz, daha dolgun bir hayat sürmek için gelirini arttırmak, az varla çok ihtiyacı karşılamak yollarını düşünmeğe başlamaktadır.

Halkevi köycüsü Türk köylüsüne köy kanununun, mahalliğ idarenin, köy hükmî şahsiyetinin, köyde toplu yaşama ve çalışmanın ne demek olduğunu, muhtar ve ihtiyar heyeti seçiminde, saylav seçiminde reyin ne demek olduğunu, kendi köyünün idaresine doğrudan doğruya ve memleket idaresine ikinci seçmen vasıtasile ortak olmanın ne demek olduğunu anlatarak onu hakikî bir demokrasi vatandaşı olmak yolunda ilerletiyor.

İşin yeniliğine göre halkevi köy-

cüsünün bugün köyü ve köylüyü tanımak, onun işlerinde aydınletmak, onun inanını kazanmak ve ona önderlik etmek yolundaki başarıkları az sayılamaz. Fakat önümüzdeki sayısının daha açık olarak ortaya koyacağı büyük köy ve köylü sayısı ve bu temel saymın kültür seviyesi karşısında şimdi yapılmakta olan çölde bir damla su kadar azdır. Ankara halkevi Ankara münevverlerini, köycülük çalışmalarını meselenin önemi ile ölçülü bir derinlik ve genişliğe vardırmak için bu büyük memleket işinde paylarına düşeni artan bir ilgi ve feragatle, bir misyoner özverisi ile yapmak üzere kendi çevresinde toplanmağa çağırır.

KUBİLAY İÇİN !..

KÂMURAN BOZKIR

O meydandan geliyorum..
Onun
Upuzun
Uzanıp boy verdiğ -
Ve gök gözlü türkümüzü haykıraraktan,
Bir dev gibi döğüşe girdiği -
meydandan,
Oradan geliyorum !..
—Dinleyin, dinleyin kardeşler;
Benimle beraber inleyin kardeşler,
Dinleyin kardeşler :
Yıl 1930 birinci kânun..
Kafasını destereyle düşürdüler
Bir Atatürk çocuğunun..
—Dinleyin :
Karşıda kışla..
Ortada şehir..
Esiyor rüzgâr,
Bir bıçak gibi havaları bölen akışla..
Bağrı rüzgâra karşı..
Saçları darmadağın..
Dudaklarında kavga marşı.
Gözlari ışık dolu..
Kaytak bıçaklariyle, baltalariyle
Kuşanmış sağı solu..
Korkmadan yürüyor o !
Döğüşmekçin geliyor, dev yürekli Atatürk çocuğu !..

Meydan sallanıyor.. meydan humurdanıyor..
Ve geleni tanıyor: -
Bizim, sizin, hepimizin sırasından bir kahraman bu !
Çürük iskeletleriyle dökülmüş gözlerinden korku !..
Geliyor meydana o,
Kafası koltuğunda -
Kavgasiçin, Atasiçin, davamızın çocuğu !

Ne hıçkırık, ne göz yaşı
Dik duruyor başı
Düşmana karşı..
Dudaklarında kavga marşı
Geliyor meydana o, ve :
—Sapıtmayın, sapmayın..
Yol bizim yolumuzdur..
Daha dün kurtulan Anadolumuzdur..
Gelin sapmayın !
Yazıktır size yapmayın.. yazıktır size !
Diyor

Diyor amma
Dinlemiyor köpoğlu kalabalık, dinlemiyor..
Döğüşe giriyor..
Kesiyorlar kardeşimin kafasını..
Hepiniz bilirsiniz bundan sonrasını !..

İşte böylece,
Seve seve
Verdi kavga yolunda canını
İnkılâbın çocuğu !
Toprağa pırıl pırıl düşen kanını
Dondururken
1930 kânun souğu !..

Şimdi seviyorum kanı
Anadolu akşamlarının aynasında yandığı,
Ve milyonların kanına boyanmış gayrağımda olduğu için..
Ve tanıyorum rengini kanımın
Menemen meydanında gözlerime dolduğu için !..
Bugün o şehrin koynunda yatanlar,
Görürler uykularında o kanlı meydanı..
Tanırlar, bu inkılâba
Kafasını veren adamı !
Sen de tanı !
Sen de yan yakıl kerem ol,
Bu döğüşerekten düşen başlarımıza,
Dev gibi vuruşup, dev gibi ölen ülküdaşlarımıza !..
Bu ölümü anlamak demek,
Atatürk davasını anlamak demektir !
Ona ağlayan yürek
İnkılâba bağlı yürektir !..

Unutma ana, unutma baba, unutma oğul !
Bu dertle yan yakıl kerem ol !
İtler yatağı sarayın,
Ciğerleri afyon lülesi artık mollaları
İnkılâbçın döğüşürken,
Düşürdüler kafasını Kubilayın
Kavga meydanına !
Ve sandılar ki, kilid vurulacak
Atatürk akınına !..
Durmadı akışımız ..
Çatmadı çıkmaz bir sokak gibi kaşlarını
Güneşe bakışımız !..
Yalnız ağladık ölümümüze ..
- Ağlarız yine !..
Yine çarpıyor, göğsümüzün altında inkılâbçın yüreğimiz !
Yine, ne gözümüzde anamız, babamız, sevgilimiz, evimiz .
Yine bu yoldayız, ölümle omuz omza
Gözümüzde, gönlümüzde -
Ölenlerin sesi, türküsü, bakışı ..
Koşuyoruz yine dizgin kasmadan atlarımıza !.
Bir lâhza durmuyoruz ..
Ölümün göz bebeklerine bakıp,
İçimizde korkuyu bir tekke kandili gibi yakıp
Yarı yoldan dönerek
Evimizin kapısını vurmuyoruz !..
Dinleyin, dinleyin kardeşler !
Benimle beraber inleyin kardeşler !
Dinleyin kardeşler :
-Yıl 1930 birinci kânun ..
Kafasını bir bağ bıçkısiyle düşürdüler onun ..
Ve işte bundandır ki,
Salkımları kan damlalı Anadolu bağlarının
Biricik pırıltısı
Bağcı kızı,
Ne vakıt alsa eline bir bağ bıçkısını,
Görür gibi oluyormuş Kubilayın
Kanlı kesik başını !.

O, ne ilerdeydi kardeşler, ne geride ...
Atatürk kavgasının siperinde
Bir neferdi o !
Başını seve seve

İnkılâba verdi o !.
Dev gibi başladı döğüşe,
Dev gibi bitirdi işini ..
Ve hâlâ gidiyor o :
Sesiyle, türküsiyle, yüregiyle dolu dizgin ..
Hürmetle, muhabetle seyrediyorum gidişini !..

Artık bakmayın gözlerime kardeşler,
Ağlamak geliyor yüreğimden,
Ağlamak geliyor ..
Ve içimde bu akşam, boylu boyunca
Kubilay yükseliyor !.

YER ALTI ZEGİNLİKLERİNİ FİZİK ARACILA BULMAK

Dr. SAİD ALİ

KUTLU ülkemizin bize verebileceği zenginliklerin çoğu hənüz kapalı olarak yer altında yatmaktadır. Bunun için diğer alanda olduğu gibi burada da bilimis son dediğinden istifade etmiye kalkışmamız pek tabiidir. Kimyada her zaman yalancı altın yapıcılara rastgelindiği gibi, bu alanda yer altı zenginliklerini bulmak için basit yaraçlar satmayı önerge eden bir çok yalancı firmalara rastgelinebilir.

Bunların vargıları bu bilimden haberi olmayanların paralarını gaspetmeden başka bir dilekleri yoktur. Diğer taraftan ipe bir kurşun bağlayarak bunun sallanmasından yeraltı suyu ve zenginliklerini fen usulü ile bulmak isteyenlerin de fizik biliminin dışında olduklarını burada arzedip geçmek isterim. Fındık ağacından bir çubuğun birisinin elinde iken yer altı suyu ve diğer şeylerine göre hareket etmesi biyoloji veya ruhi bir hal olabilir. Havada rutubet olduğunu fizik yaraçları ile saçın uzunluğunun değişmesinden anlaşılır. O biri de meselâ romatizma ile hasta vücutların ağrılarının çoğalmasından havada rutubet olduğunu anlayabilir. Fakat fizik yalnız cansız hâdiselerden bahsettiğinden, yani hayatı, ne olduğunu anlamasına imkân olamadığından, bu hususta doğru veya yanlış olduğu üzerinde bir söz söylemez. Bunun kendi ihtisası dışında olduğunu söylemekle beraber fiziğin biyoloji hâdiselere büsbütün önem vermediği anlaşılmasın. Hayat hâdiseleri içerisinde vukua gelmekte olan bir çok keyfiyeti fizik noktasından bilindiği gibi, bir çok noktalarda da fiziğin bildiği kanunların cari olduğu anlaşılmaktadır.

Fizik usulü ile yer altı zenginliklerini aramaya gelelim :

Burada kullanılan yaraçların esası eskiden fizikte belli olan hâdiselerdir. O hâdiseleri bu alanda kullanabilmek yenidir. Meselâ maddenin birbirine yapan tesirlerinden birine onların çekmesi (cazibesi) denilir. Arz ile onun üzerindeki maddelerin birbirini çekmesine o cisimlerin vezni denilir. Belli bir hacim içerisindeki maddelerin sayısı ne kadar büyük olursa, o cismin vezni de o kadar büyük olur. Demek oluyor ki, bir muayyen hacim demir içerisindeki maddelerin sayısı ayni hacimdeki suyun maddelerinden çoktur, ve kurşunun içerisindeki maddelerin sayısı, demire göre daha çoktur. Adi salıncakların (rakkas) sallanmasına sebep olan kuvvetlerden biri arz ile

o salıncak arasındaki çekme (cazibe) kuvvetidir. Yukarıda arzettiğimiz üzere bir cismin vezni her yerde ayni değildir. Meselâ bir cisim ayni hacimdeki su tarafından o hacimde olan toprağa nazaran daha küçük kuvetle çekilir, demek oluyor ki salıncak kurşun olduğu yerde başka usulda sallanır. Bu salıncakların sallanmasından o yerin altındaki maddeler üzerinde fikir yürütmek bu usulle kabildir. Buradaki tesirlerin farkı çok azdır, bunun için çok hassas yaraçlar lâzımdır. Bu yaraçların birine Eötvö çevirme terazisi denilmektedir. Petrol aramasında bu usulün çok önemi vardır. Salıncak dediğimiz zaman kurşun parçası bir ipe bağlanarak sallanacak gibi düşünülmesin. Eğer birisi bu yolla yer altı zenginliklerini arayıp bulmak isterse, bu hareketile falcıların fal açması arasında fizik görüşü noktasından bir fark yoktur. Böyle hâdiselerle fizik alâkadar olamaz, çünkü fal fizik bilgisinin içerisine giremez. Yer altı zenginliklerini aramak için kullanılan yaraçların biri eskidenberi zelzeleleri tayin etmek için kullanılan yaraçlardır. Bunun adı Seismograf'dır. Bunu anlamak için cisimlerin elastikiyetini hatırlamak gerektir. Meselâ çeliğin elastikiyeti büyüktür ve kurşunun ise azdır. Elastikî dediğimiz cisimler herhangi bir kuvvet altında hacim veya biçimlerini değiştirirken kuvvet kayboldukça evelki biçimlerini bulurlar. Bir yerde infilak maddesi ile suni zelzele yapılıyor, bu zelzele o yerin cisimlerinin kendi elastikirafa yayılır. Bu zelzeleyi Seismoğraf yaracı yazar. Bu yazısından o yer altındaki cisimlerin elastikiyeti ve bununla hangi bir cismin olabileceğini anlamak kabil olabiliyor. Miknatisi hassasiyetleri büyük olan demir gibi maddeleri miknatisi usulü kullanarak tesbit etmek kabildir. Çünkü böyle cisimler bir yerde çok olursa miknatis ibresinin o yerin vaziyeti ne göre durması lâzımolan vaziyetten çıkarılmış bulunuyor. Ve bu ibrenin gösterdiği gayri normal vaziyetten o yer altındaki maddeler üzerinde fikir yürütmek mümkündür. Fakat bu yaraçlarda bizim görüp öğrendiğimiz pusla gibi yapılmamıştır. Bunların hassasiyetlerini çoğaltmak için çok komplisert yapılı olan yaraçlardır. Bu alanda kullanılmakta olan yaraçların biri, Potsdam'daki Prof Schmidt tarafından bulunmuştur.

Şimdi bizim ülkümüz için çok önemli olan yer altı sularının fizik usulü ile aranmasına gelelim : Bu alanda son zamanlarda elektrik usulü iyi neticeler vermektedir. Elektriğin burada kulanılabilmesi çok yeni ise de, bu usulda eskiden bildiğimiz şeylerdir. Belli olduğu üzere bir cisim elektriği iyi geçirebilir (nakil cisimler) ve diğer bir cisim ise elektriği iyi geçiremez (mücerrit cisimler). Çekilmiş su (mai mukattar) elektriği iyi geçiremiyor, fakat içerisinde eritilmiş tuz bulunuyorsa, elektriği iyi geçirir. Yer altı sularının içerisinde her zaman türlü tuzlar (mahlut) erimiş bulunduğundan, bu sular her zaman eyice nakildirler. Bundan dolayı yere elektrik cereyanı verilir, ve o yerin buna göster-

diği mukavemet ölçülür. Islak yerlerde mütemadi cereyan kullanılır. Kuru yerlerde ise, ceryan arza geçemediğinden, mütenavüp ceryan kullanılmaktadır. Yalnız bu alanda her yerin kendisine uygun usullerini bulmak ve buna göre yaraçları yapmak lüzumu vardır. Çünkü elektrik usulünün çok türlüleri vardır. Meselâ dayanım, induksiyon, dalga metodu. Bu usullar yine nokta, çizgi ve yüz metodları diye bir çok bölgelere ayrılmaktadır. Yerin ıslak ve kuru olduğuna göre ve durumlarına göre yaraçları seçmek ve lüzumu olduğu zaman büsbütün başka kombinazyonlar yapmak gereklidir. Bu metodlarla uğraşanların eyice fizikten bilgileri olması gerektir. Bunun içindir ki, bu alanda iş görebilenlerin sayısı parmakla gösterilebilecek kadar azdır.

Bununla beraber bu metodlarla elde edilen sonuçlar çok yerlerde önemli bir rol oynamaktadır. Şimdiden hattâ uçaklarla uçarak, demir yollarında ve otomobillerde hareket zamanında bile yer altı suyunu ve diğer zenginlikleri tesbit etmeye usuller bulmaktadır. Bizim için bu usulleri epeyce takip etmek ve memleketimizin yer altı zenginliklerinin haritasını çizmek ve çıkarmak geleceğin fizik bilgimizden beklenen işleridir. Elektrik usulü ile yer altı sularının yalnız tesbiti değil, bunların miktarı ve ne kadar çukurlukta oldukları, ve hattâ, çok veya az tuzlu oldukları üzerinde kazılmadan evvel muhakeme yürütmek kabil olmaktadır. Yeraltı suları elektrik usulünden başka fizikle metodlarla da keşfedilebilmektedir. Meselâ radyo aktiv usulü. Belli olduğu üzere bazı maddeler kendilerinden kendileri infilâk ediyorlar. Böyle cisimlere radyo aktiv maddeler denilir. Bu infilak neticesinde vukua gelen o cismin parçacıkları hava zerrelerine rastgeldiği zaman bu müthiş fakat küçük şarapnal parçalarının çarpması neticesinde parçalanıyorlar. Kendi zerrelerinin parçalanmasından hava nâkil oluyor. Bunun nâkil olduğu orada radyoaktiv maddenin miktarını gösterir. Bu radyoaktiv maddelerin bazıları suda erimiş bulunuyorlar, ve radyoaktiv maddeler gaz halinde oldukları zaman, oralardaki taş çatlakları ve yarıklardan çıkarak ve tesbit edilmiş bulunuyorlar. Profesör Koenigsbeger tarafından su aramak için yine bir metod önerge edilmektedir. Bu usul Anadolu köylerinin eskidenberi kullandığı bir usuldur. Bir yerde kuyu kazmak istenildiği zaman bir tencereyi veya diğer bir kabı o yer üzerine ağzını yere çevirerek koyarlar imiş, eğer bir kaç zaman sonra bu tencere açıldığı zaman içi terlemiş yani orada su damlaları oturmuş olursa, o yerde kuyu kazıyorlar imiş. Meşhur geofizikcilerden Prof. Koenigsberger önergesinin temeli de yukarıda söylediğimizin aynıdır.

Koenisberger diyor ki; yer altında su olduğu zaman, o yerin havasının içindeki buhar civara göre çok olması lâzımdır. Onun için böyle yerlerde bir metreden daha az bir çukur kazarak oradaki hava içerisindeki buhar miktarının hygrometer yaracı ile ölçmek lâzımdır. Eğer bir

yerde civara nisbeten hava içerisinde buhar daha çok tesbit edilirse, o zaman orada muhakkak daha yukarda su olması lâzımdır, diyor. Şimdi su üzerinde bir kaç söz eklemek isterim : Belli olduğu üzere sırf suyun kimyevi şekli H2O dır, burada bir değişiklik yoktur. Fakat H dediğimiz bir türlü değil tam tersi üç türlüdür ve O dediğimiz bir türlü değil belki üç türlüdür. Görüyoruz ki. H ve O nun şişman ve zaifleri varmış. Bunun neticesi olarak bir türlü çekilmiş su (mai mukattar) değil, belki 18 türlü su var olabilir. Bunlar birbiriyle karıştırılırsa sayısız adet su olabilir. Bu bilginin biyolojik noktadan çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu şişman H ve O lardan teşekkül eden sularda meselâ kurbağa yumurtasının hüceyreleri bulunmadan helâk olmaktadır.

Bu suların böyle oldukları tesbit olunduktan sonra, bilgimiz çok ilerlemektedir. Meselâ bizim içtiğimiz bir kaç litre suyun son kısmı ancak 14 gün sonra vücudumuzdan dışarıya çıkıyormuş. Bu şişman (ağır) H ve O lardan vukua gelen suyun hazmının ağır olmasının ihtimali, şimdiye kadar yapılan tecrübelerden, az değil gibi gözükmektedir. Eğer bu yeni keşfedilen suların kaynama noktasının daha yüksekte(1,42 O) olduğunu nazara alırsak, sıcak yerlerdeki suların ağır su kısmı daha çok olabilmesi ihtimali vardır. İçilecek suların bu noktadan da tahlil edilmesinin faydası her halde az değildir.

HALKEVLERI DERGİLERI

Uludağ Bursa — Ün Isparta — Yeni Tokad — Taşpınar Afyon — Altın Yaprak Bafra — Halkevi Eskişehir — Doğuş Kars — Sinobda Candar Oğulları

ULUDAĞ : Bursa Halkevleri dergisi : Sayı 4

ULUDAĞ'ın dördüncü sayısı Nahid Uygur'un bir yazısiyle başlıyor. Bu yazıdan sonra yine Divanı l gat-üttürk'deki şiirlerin tercemeleri devam ettirilmektedir. Bu yazılar hakkındaki fikirlerimizi geçen sayımızda açıkça yazmıştık. Bize hiç bir yeni malûmat veremiyen bu yazının adım adım Brockelmann'ı takip ile yazıldığını göstermek için şuraya iki cümleyi nakl ile iktifa edeceğiz.

Profesör Brockelmann'ın yazdığı ve türkçesi 1932 yılında Darülfünun edebiyat fakültesi mecmuasının sayı 2-3 de çıkarılan yazıdan aynen «Sâkinâme ve av manzumeleri : yedişer heceli dört mukaffa mısra, Kâşgari bu mısrları « otuz içelim » in trzı istimaline şahid olarak getiriyor, ki mumaileyh Yağma mıntakasında «ken ket» de işittiğinden [yani Ila; bakınız: K şgıri, cild 1, s 85, s, 11] bu manzumenin masdarı orası olduğunu kabul edebiliriz. » Şimdi de bilmiyenlere yeni birşey verdiğini zannettiren bu makaleden şu satırları alıyorum : « İçki, eğlence ve av şiirleri : Bunlar hakkında da tarihi ve coğrafi bir kayıd yoktur. Ancak Kâşgari birinci manzumenin üçüncü bendinin (Ottuz içib) sözlerinin kullanışına şahid olarak getirdiği sırada bunu Yağma mıntakasında Küngüt'de [yani Ila, bakınız: Kâşgari. cild 1, sa 85. s 11) işittiğini de söylüyor, ki bu manzumenin ilham yatağı orası olabileceğini bu kayıd delâletiyle düşünebiliriz. » Bu iki cümlenin mukayesesi bu makale sahibinin ne kadar orijinal bir yazı yazdığını göstermeğe kâfidir. Şurasını da kaydedelim, ki makale sahibi profesörün makalesinin aslını da bulamamış olacak, ki Brockelmann'a bir de hata isnad ediyor. Yukarıdaki naklettiğimiz satırların bir de şu haşiyesi vardır: « Brockelmann bunu Kingüt suretinde kaydediyor. » Halbuki Brockelmann hiç te bu kelimeyi söyledikleri gibi kaydetmemektedir. Makale sahibi bunu hatlı okumaktadır. Yoksa Brockelmann değil.

Bu yazıdan sonra Memduh Turgud Mondros mütarekesinin metnini neşretmektedir.

Mecmuanın en değerli yazılarından biri olan Türklerde spor yazısını da seve seve okumakta ve faydalanmaktayız. Bu yazıyı diğer değerli yazılar takip etmektedir : Nazım Yücelt İstanbul'da on altıncı asırda tecim ve sanat başlıklı değerli bir yazı ve ondan sonra Memduh Turgud'un âbideleri faydalı ve istifadeli yazılardan olduğu için mecmuanın her sahifesinde bu âyarda yazıları görmeği candan diliyoruz. Fakat müzeler adlı yazı bu âyarda değildir.

Haydar Tolun'un yazısı ise memleket sevgisini uyandırması itibarile güzel ve Halkevlerimizin şiarına uygun bir yazıdır. Hulûsi Köymen « Bursa köylerinde » dolaşmaktadır. Bu idealist arkadaşa muvaffakıyetler diler ve yazılarını bekleriz. Muhakkak, ki mecmuanın en değerli yazılarından birisi de Ertuğrul'un ipek hakkındaki kıymetli yazısıdır. Okuyana güzel bir malûmat veren bu yazı sahibini candan tebrik ederiz. Bu yazıdan sonra mecmuanın okunması lâzımgelen iki mühim yazısı daha vardır: Biri Muradiye türbeleri başlıklıdır. Diğeri ise Bursa Halkevinin çok değerli bir teşebbüsünü haber vermesi itibarile de mühimdir : Mecmuaya ilâve olarak konulan şer'i mahkeme sicilleri cidden bilgi âlemine tebşir olunması lâzımgelen bir harekettir.

Mecmuanın en tenkid götürür yazısı da Osman'ın adı Otman'dır ser levhasını taşıyor. Bu yazı elde edilen bir vilâyetnamede Osman'ın adının Otman yazılmasına dayanarak hiç te ilmiğ bir iddia olmadığı halde bir çok ta tarihî hatalarla doludur. Bir kere Osman'ın adını sarih olarak yazan kitabe bulunmuştur. Sonra vilâyetnamenin eskiliğini göstermek için sayılan tarihler makale sahibinin kulaktan duyduğu malûmatına dayanmış gibidir. Çünkü bunların birisi Selçuk oğulları, digeri ikinci Beyazid, en sonuncusu da Fatih zamanında yazılmıştır. Daha sonra Kayı'lara Çığ adı verildiği vesair birçok malûmat vardır, ki bunların hiç te ilmiğ tarafı yoktur.

Son söz olarak Bursa Halkevi arkadaşlarımıza şurasını söyliyelim, ki biz tenkidlerimizde son derece bitaraf davranarak hareket etmeyi esas ittihaz etmekteyiz.

ÜN : Isparta Halkevi mecmuası; Sayı : 20

Bu değerli mecmua da Neşet Köse « Yılanlı oğlu Ali ağanın idamı hakkında bir kaç belge » çıkarmaktadır. Burada Neşet Köse'den şu ricada bulunacağız : Neşrettiği vesikaların muhakkak tamamını koymak gerektir. Çünkü kendisi için lüzumsuz addolunan ve bunun için yezılmaktan sarfı nazar edilen bir kelime bile bazan başkaları için lüzumlu olabilir.

Mecmuanın ikinci yazısı Hikmet Turhan'ın Karaman tarihinden çıkardığı vesikadır. Burada bir tek yere işaret ederek üçüncü makaleye geçeceğim: Eder değil eydür olacak. Mecmuanın en son yazısı çalışkan ve değerli arkadaş Tahir Erdem'in makalesidir.

Ispartalı arkadaşlardan bu münasebetle bir ricada bulunacağız : Haber aldığımıza göre Isparta ve havalisinde bazı kütüphaneler varmış.. Bittabi bunların katalogları neşredilmiş değildir. Burada yazma eserler olduğu da muhakkak. Binaenaleyh bize bu yazmaları tanıtmalarını ilim namına rica ederiz.

YENİ TOKAT arkadaşımızı da tanıtmak ve bahsetmek için elimize aldık. Zikredilecek yazı bulamadığımız için bu kadarcıkla iktifa ediyoruz.

KAYNAK : Balıkesir Halkevi mecmuası; Sayı : 32

Bu güzel mecmua maatteessüf git-

tikçe bozulmaktadır. Bu sayı da Balıkesir yatırları başlıklı bir yazıdan mada hiç bir yazıya tesadüf edemedik. Hele yabancı dil dersleri vermeğe kalkışmak Halkevlerimizin dergilerile uygun olmasa gerek.. Çok zaif çıkan bu mecmuada kitab okuyarak yazılan yazı hemen hiç yok gibidir. Şiir ise bol bol var..

TAŞPINAR : Afyon Halkevi mecmuası; Sayı 35

Taşpınar'da artık kurumuş gibi. İçinde Afyonkarahisarın'da Türk menlerin birleşmesi başlıklı bir tek yazı var..

ALTIN YAPRAK : Bafra Halkevi mecmuası; Sayı : 1

Halkevleri mecmuaları arasına karışan bu yeni mecmuayı tebrik eder ve bize Bafra'nın tarihini, folklorunu, ticaretini, ziraatını, sanayiini velhasıl Bafrayı tanıtacağını umarız.

HALKEVİ : Eskişehir Halkevi mecmuası; Sayı : 29.30.32

Bu mecmua da ziraata ait birkaç yazı ile köylerimizde gördüklerimizi anlatan bir yazı ehemiyetle okunmaktadır. Eskişehir Halkevi arkadaşlarımızdan memleket etüdleri beklemekteyiz.

Anlaşılan Eskişehir'deki arkadaşlar bu bizim istediğimiz yazıları hep yıldönümü münasebetiyle çıkan büyük nüshaya saklamışlar. Bu nüshada Eskişehirin ziraat, ticaret, sanayi kültür sahasındaki faaliyetleri güzel bir etüd halinde bulmaktayız. Sonra mecmuada çok güzel bir de köy tetkiki vardır. Arkadaşlardan bu nüshada nasıl muvafak oldular ise diğerlerinde de aynı muvafakıyeti göstereceklerine eminiz.

DOĞUŞ : Kars Halkevi mecmuası Sayı : 23

Muntazam takip edemediğimiz bu mecmuadan da memleket tetkikleri beklemekteyiz.

Sinop'ta Candar oğulları zamanına ait tarihi eserler; yazan : M. Şakir İstanbul.

Kendi sahasında sessiz sedasız mütevaziane çalışan bu değerli arkadaş yukarıda ismini yazdığımız güzel bir broşür çıkardı.

Kitab Candar oğulları tarihine umumi bir bakış ile başlıyor. Bu umumi bakış malûm kaynaklardan alınmış güzel bir toplamadır. Yalnız menbaların kaydedilmesi ihmal edilmiştir. Daha sonra Kastamonu hâkiminin adı arab harflerile yazılan eserlere müracaat edildiği için ve orada tabiiğ kef, lam, vav, ye harflerile yazıldığından bunu yuluk diye okumuştur. Halbuki bu isim yavlak diye okunmalıdır.

Bu mukaddemeden sonra M. Şakir kitabelerin kaydına başlıyor. Cidden iyi bir çalışma mahsulü olan bu kısım bilgi âlemine pek çok yeni malûmat getirmekte ve bize birçok noktaları tanıtmaktadır. Tam ilmiğ bir şekilde istinsah edilen bu kitabeler bize bir kaç yeni malûmat vermektedir. Müellifi candan tebrik eder ve bu gibi değerli eserlerini bekleriz.

TARİHÎ ESERLERİ KORUYALIM

Yurddaş;

Türk toprağının üstü ve altı değerli antikiteler, anıtlar ve tarihî eserlerle doludur. Bunlar, Türk ulusunun dünyada ilk kültürü kurduğunu, ulusumuzun başka uluslara kültür önderliği ettiğini bütün acuna tanıtacak şahidlerdir. İnsanlık kültürünün kuruluşunda, gelişiminde ve ilerleyişinde Türk ulusunun yaratıcı varlığını gösteren bu ata andaçlarını korumakla « Türk Tarihi » ni korumuş oluruz.

Yurddaş; Ulu Cumur Başkanımız ATATÜRK'ün yüce önderliği altında « Türk Tarihi » ni başlangıcından başlıyarak incelemekte olan ve « Türk Tarihi » nin eskiliğini bütün dünyaya tanıtmağa çalışan (Türk Tarih Kurumu), bütün çalışmalarında tarihî eserlere dayanmaktadır.

Bu eserler, hepimizin ulusal müşterek malımızdır. Onun için bu eserleri yıkılmaktan, harap olmaktan, yabancı illere ve ellere geçmekten korumak her Türk için ulusal bir ödevdir.

Yurddaş; bu ödevi canla, başla yerine getirmeğe çalış. Tarihî eserler bulur, böyle eserlerin yerlerini görür veya işitirsen, bu eserlerin şunun bunun eline geçmesine meydan vermeden müzelere ve hükûmet adamlarına haber ver. Kendi kendine usulsüz ve Tarih devirlerini altüst edecek toprak kazılarında bulunma. Böylelikle define arayacağım diye, bulacağın eserler ne sana, ne de tarihe yarar. Sana atalardan kalmış veya eline geçmiş olan tarihî eserleri de yabancı ellere kaptırma. Bütün bunları Ulusal Kurumlara verme kutsal amacın olsun..

Türk Tarih Kurumu

« ÜLKÜ » nün sayıfaları inkılâblarımızı yaymaya yarıyacak veya yayma yolları üzerine düşündürecek bütün yazılara açıktır. «ÜLKÜ» ye yazı yazanlara para verilmez.

Neşrolunmayan yazılar geri yollanmaz.

« ÜLKÜ » ye paralı ilân konmaz. Yalnız memlekette inkılâb ve kültür sahasında hizmet eden esas ve işlerin ilânları parasız neşrolunur.

« ÜLKÜ » nün bir sayısının fiyatı — ilâveli veya ilâvesiz — yirmibeş kuruştur.

« ÜLKÜ » nün yıllık abone fiyatı 2 5 0 kuruştur. Yalnız ilk mekteb muallimlerile Üniversite ve her derecedeki mektebler talebeleri için abone fiyatı 1 7 5 kuruştur.

«ÜLKÜ » nün altı sayısı bir cilt iki cildi bir yıllıktır. Mecmuaya ancak yıllık abone yazılır ve her aboneye yıl başından mecmua gönderilir. Yalnız hesabları mali yıla bağlı resmi daireler bu kayitten müstesnadır.

İmtiyaz sahibi : Nusret Köymen; Umum neşriyatı idare eden Necibali Küçüka. Ankara'da ULUS Basım Evinde basılmıştır.

ABONE PARALARINI ANKARA'DA ULUS BASIM EVİNDE « ÜLKÜ » HESABINA GÖNDERİNİZ

ULUS Basımevi